

Capítol 3. Una reconceptualització del gènere per a la traducció jurídica

Amb els enfocaments que hem vist en el capítol anterior intentarem proporcionar les bases per a una concepció del gènere que ens permeti treballar amb la hipòtesi d'aquest treball, és a dir, que el gènere ens pot oferir un punt de partida valuós de cara a la professionalització de l'activitat de la traducció jurídica. En aquest sentit, és important que la nostra proposta conceptual es limite a aquesta àrea per tal que resulte al més adient i productiva possible per a l'activitat traductora en l'àmbit jurídic. Creiem que el més útil per a aquests propòsits serà oferir la perspectiva més completa, per a la qual cosa provarem d'integrar tots els nivells d'anàlisi que han distingit en el concepte de gènere els estudiosos de les disciplines tractades. Així doncs, situarem el gènere en el centre d'una cruïlla on es troben aspectes socioculturals, cognitius i discursius. Des d'aquest punt, estudiarem la utilitat del concepte per a la traducció jurídica, la necessitat de la descripció des d'aquestes tres vies des d'on podem arribar a la noció i, també, la conveniència d'una interpretació que tinga en compte la relació entre els sistemes genèrics que entren en joc en la producció del text traduït.

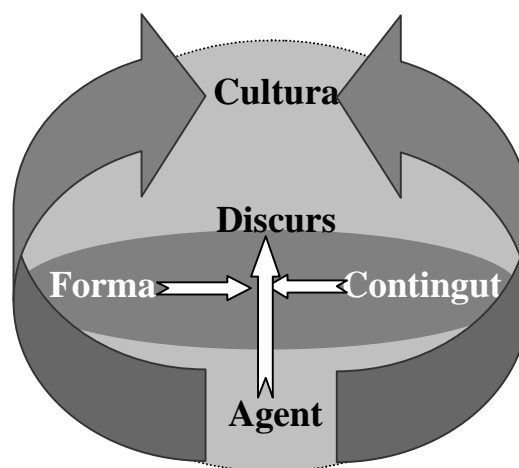

Figura 2. Interacció de la cultura i l'individu en el nivell discursiu del gènere

En totes tres dimensions, el concepte de convenció esdevindrà cabdal com a fil conductor que ens menarà d'un nivell al següent. Així, els estudis sobre el signe lingüístic en la dimensió discursiva, aplicables a altres nivells dins d'aquesta, ens permetran concatenar aquesta dimensió amb la cognitiva atenent a l'ús que se'n fa per part de l'individu i el joc d'expectatives i de reaccions que ocasiona en aquest. Alhora, el fet que aquestes actituds i emocions puguen considerar-se compartides per una col·lectivitat i que també puga considerar-se així el signe lingüístic, des del moment en què possibilita la comunicació entre els humans, ens permet correlacionar amb les anteriors la dimensió cultural, sobretot si pensem que un dels corrents amb més vigència actualment dins de l'antropologia cultural defensa que la cultura és un sistema de símbols. Per tot això, dedicarem un primer epígraf a una caracterització de la convenció que ens permetrà parlar-ne en la resta d'apartats.

En primer lloc, ens proposem estudiar el gènere des d'una perspectiva cultural i sociològica,⁵⁷ on insistirem en la idea que plantegen alguns dels estudis que hem revisat en el capítol anterior sobre el fet que, tot i que els redactors individuals són els qui decideixen a la fi els elements inclosos en el gènere, s'observen convencions respectades i conegudes per tots els individus d'una comunitat cultural que han assolit certa competència en l'àmbit de comunicació en el qual s'emmarca el gènere. Aquest fet, unit al concepte de traducció com una activitat intercultural, fa que els estudis contrastius necessaris, que creiem, en consonància amb diversos autors, que serien de gran utilitat per a la traducció, tan sols es puguen plantejar des de la base de la dimensió cultural.

Tot seguit, veurem una caracterització cognitiva del gènere, la qual presenta grans avantatges per a la traductologia, especialment en la branca aplicada de la disciplina i, més concretament, en la formació de traductors. Cal veure que en aquest nivell cognitiu de l'anàlisi no investigarem la traducció com a procés i que per tant no arribarem al nivell de detall que podem apreciar en altres obres (Muñoz Martín, 1993, 1995, Wilss, 1996, Risku, 1998, Katan, 1999), sinó que ens interessarà la participació de l'individu com a part integradora d'un col·lectiu determinat en la

---

⁵⁷ Entenem, com Geertz (1993), que la *cultura* és la concepció de la realitat que condueix les accions d'una comunitat, mentre que *societat* és la forma (estructures, institucions, actituds, etc.) que pren aquesta acció.

conformació i acceptació del gènere. D'altra banda, destacarem també les perspectives que situen l'individu i la seua voluntat en l'intercanvi comunicatiu en el centre de la formació d'un gènere (per a Miller, 1984, Swales, 1990, o Bhatia, 1993, per exemple, el propòsit retòric seria la peça més important de la noció). També remarcarem la necessitat de tenir present en tot moment la relació de l'individu amb la societat, de l'agent amb l'estructura, ja que alguns conceptes, com ara la interpretació mateixa, no poden explicar-se, en el cas de la comunitat jurídica, si no és amb aquesta imbricació en ment.

La dimensió discursiva, que entenem unida a les altres dues i influïda altament per aquestes, la presentem en darrer lloc i oferirem, primerament, un repàs breu dels estudis rellevants en aquest sentit. Atès que aquests estudis tenen una tradició més sòlida, no ens ha semblat necessari fonamentar les perspectives que ja defensen altres autors (Danet, 1990, Alcaraz Varó, 1994, Borja Albi, 2000, Alcaraz Varó i Hughes, 2002) de la forma com ho hem fet en altres dimensions d'aquesta visió global del gènere. Tot seguit, ens introduïrem en una proposta d'anàlisi a través de l'exposició d'un model creat en el si de la traductologia i fonamentat en el corrent de la lingüística funcional sistèmica, la qual concep el llenguatge com el vehiculador de tres categories de significat: un significat *ideacional*, que expressa l'experiència i les relacions entre objectes, fenòmens i esdeveniments, un significat *interpersonal*, que actualitza les relacions socials entre els individus en la comunitat on s'esdevé la comunicació, i un significat *textual*, que palesa les relacions entre les diferents parts del discurs. Aquests tres significats són indissolubles i tenen lloc simultàniament en l'enunciació. Cal dir en aquest punt que en el marc d'explicació que adoptem en el nostre treball, la dimensió discursiva és la que ens dóna accés al text mateix, ja que els altres nivells d'anàlisi es tractarien factors que intervenen en l'origen, la producció i l'ús del text i del gènere, com a abstracció dels factors reiteratius d'aquest.

En síntesi, en aquest tercer capítol, proposem una conceptualització renovada del gènere amb l'adopció d'aspectes teòrics presentats en el segon capítol i aprofundim, així mateix, en nocions que considerem afins i que situem en l'àmbit de la traducció jurídica.

En aquest tercer capítol, s'ofereix una visió dinàmica i concentrada de la reconceptualització nascuda de la interacció entre la col·lectivitat (la societat) i la

idiosincràsia (l'individu) i s'exposen unes conclusions a les quals ens ha menat aquest estudi, que ens serviran per a l'aplicació que durem a terme en la segona part d'aquest treball.

3.1. Conceptes previs per a una genologia aplicada a la traducció jurídica

En aquest apartat, farem dues precisions conceptuals que ens ajudaran a conformar un aparell descriptiu per al nostre treball: *convenció* i *paragènere*. La primera sorgeix dels estudis filosòfics i ha trobat una aplicació extensiva en altres camps, on cal incloure també la traductologia. Pel que fa a la segona, és una proposta que plantegem en el si d'aquest treball per donar compte de les diverses variants d'ús que ofereix un concepte d'abast general com és el gènere.

3.1.1. La convenció i el gènere

Un hombre ya no puede decir a una mujer “te quiero”, comenta Eco, porque sabe que ella sabe (y que ella sabe que él sabe) que esa frase ya la ha escrito Corín Tellado.

(Vidal Claramonte, 1998: 15)

Al llarg d'aquest treball hem fet (i farem) referència a la tipificació de conductes, hàbits o creences que afecten la cultura en un sentit global i els components que la integren, entre els quals s'inclouen els gèneres. En aquest aspecte, la *convenció* resulta un terme essencial en les tres dimensions identificades en l'estudi del gènere i per això creiem necessari veure com s'ha explicat aquest fenomen.

El concepte de *convenció* es va consolidar en l'àmbit de la filosofia amb el treball de David Lewis (1969). En la seua obra, Lewis remarca que les convencions són acords socials que s'esdevenen dins d'una comunitat tàcitament o, en certs casos, explícitament (vg. Lewis, 1969: 83), amb la intenció que els individus que la formen puguin coordinar les accions que duen a terme en uns tipus de situació determinats. Les bases de l'acord, que fan que aquest es perpetue, es conformen amb l'interès d'aquests individus per neutralitzar una *incertesa* excessiva respecte a l'actuació dels

altres i aconseguir un grau acceptable de *cooperació*. L'estudi de les convencions que realitza Lewis (1969) s'ha utilitzat sovint per a explicar la tipificació (Schutz, 1971) en la conducta dels membres de la comunitat (com ara, conduir per la dreta), però cal dir que també el significat dels signes (Lewis, 1969: 143-159), el llenguatge (1969: 160-177) i fins i tot la veracitat de les proposicions emeses en una comunitat (1969: 177-195) estan sotmesos a convencions. En la definició final del concepte, Lewis (1969: 78) ens diu el següent:

A regularity R in the behavior of members of a population P when they are agents in a recurrent situation S is a *convention* if and only if it is true that, and it is common knowledge in P that, in almost any instance of S among members of P ,

(1) almost everyone conforms to R ;

(2) almost everyone expects almost everyone else to conform to R ;

(3) almost everyone has approximately the same preferences regarding all possible combinations of actions;

(4) almost everyone prefers that any one more conform to R , on condition that almost everyone conforms to R ;

(5) almost everyone would prefer that any one more conform to R' , on condition that almost everyone conform to R' ,

where R' is some possible regularity in the behavior of members of P in S , such that almost no one in almost any instance of S among members of P could conform both to R' and to R .

Aquesta argumentació podria semblar força estricta, però Lewis té prou cura per no afirmar que les convencions són comportaments *obligatoris*⁵⁸ i, de fet, reconeix graus de convencionalismes en les regularitats (Lewis, 1969: 79).⁵⁹ D'altra banda, distingeix també una classe especial de convencions, les *normes*, que

---

⁵⁸ Veurem més endavant que les convencions s'han caracteritzat en diversos estudis atenent a graus diferents d'*obligatorietat* (Hasan, 1984, Hermans, 1991, Göpferich, 1995, Toury, 1995 *d*, entre d'altres).

⁵⁹ En aquest sentit, el filòsof afirma que la flexibilitat del comportament respecte a una regularitat no fa desaparèixer els convencionalismes (Lewis, 1969: 75): «What is not conventional among narrow-minded and inflexible people, who would not know what to do if others began to behave differently, may be conventional among more adaptable people.»

segueixen una lògica semblant a la que citàvem respecte a les convencions, tot i que es desenvolupen en onze passos que conclouen amb aquesta asseveració (Lewis, 1969: 99):

So if they [members of population *P*] see me fail to conform [to regularity *R*], not only have I gone against their expectations; they will probably be in a position to infer that I have knowingly acted contrary to my own preferences, and contrary to their preferences and their reasonable expectations. They will be surprised, and they will tend to explain my conduct discredibly. The poor opinions they form of me, and their reproaches, punishment, and distrust are the unfavorable responses I have evoked by my failure to conform to the convention.

3.1.1.1. La convenció en traductologia

La teorització que Lewis ens ofereix sobre el concepte ha tingut una gran repercussió en àmbits filosòfics, lingüístics⁶⁰ i també traductològics. En aquest darrer camp, destaquen molt especialment dos corrents: la teoria dels polisistemes i l'escola de la manipulació⁶¹ (Toury, 1980, Hermans, 1991, 1995 *d*, 1996) i el funcionalisme alemany (Reiß i Vermeer, 1989, Göpferich, 1993, 1995, Nord, 1997 *b*).

El funcionalisme alemany ha tractat les convencions en dos sentits. En primer lloc, com una lent a través de la qual es refracta la realitat (Reiß i Vermeer, 1989: 24-25) i que determinen quina actuació resulta adient per a cada situació (amb un marge de permissibilitat). En segon lloc, les convencions s'han vist com a trets dels gèneres textuais. Aquest segon sentit, per als autors, es deriva directament del primer, ja que els gèneres són actuacions textuais recurrents, en situacions reiterades, i específiques de cada cultura.

Segons Reiß i Vermeer (1989), les convencions podem trobar-les en una llista finita de diferents «nivells» (1989: 184-185): lèxic, gramatical, fraseològic, d'organització textual, d'estructura del text, quant a models formals i respecte a la puntuació. I la funció que tenen és triple (Reiß i Vermeer, 1989: 188-191): senyals de

---

⁶⁰ Vegeu Quine (1975, 1980), Burge (1975), Ullman-Margalit (1977), Gilbert (1983) o Davidson (1984).

⁶¹ Som conscients de les diferències entre l'una i l'altra, tot i que les semblances i les relacions entre les dues en el camp de la traductologia ens fa preferir tractar-les conjuntament en aquest punt (vg. Vidal Claramonte, 1995, Carbonell i Cortés, 1999: 188).

reconeixement, factors desencadenants d'expectatives i senyals que orienten la comprensió del text al llarg de la lectura d'aquest. El que es desprèn d'aquesta afirmació és que Reiß i Vermeer veuen en les convencions un fort enllaç entre la forma del text i l'individu que rep el text.

L'aplicació que aquests autors fan de l'estudi de les convencions per a la traductologia (Reiß i Vermeer, 1989: 191-203) defensa que en la pràctica cal decidir si es mantenen les convencions de la cultura de partida amb una *traducció lingüística* o bé si s'adopten les convencions de la cultura final amb una *traducció comunicativa* (Reiß i Vermeer, 1989: 192), dues estratègies que poden aplicar-se aïlladament o en combinació l'una amb l'altra. En el cas d'una traducció comunicativa, els autors defensen que caldria explicar o descriure les convencions que no identificaria un receptor en la cultura meta (Reiß i Vermeer, 1989: 193):

Bei der dritten Gruppe von Textsorten müssen bei einer Übersetzung die vom Zieldextrezipienten nicht (immer) identifizierbaren Vertextungskonventionen aus der Ausgangskultur in ihrer Signalfunktion für das Textverstehen häufig in zusätzlichen Anmerkungen, Erläuterungen, Kommentaren usw. beschrieben werden.

En relació amb la traducció tècnica, Göpferich (1993) identifica una mancança en el model de convencions de Reiß i Vermeer (1989), això és, la possibilitat que el contingut constituïska també una convenció (Göpferich, 1993: 52). Segons aquesta autora, el traductor pot prendre la decisió de modificar el contingut del seu text en funció del propòsit comunicatiu, de l'audiència a la qual s'adreça el text meta i les convencions verbals i no verbals de la llengua meta en el tipus de text determinat. El quadre següent sistematitza aquesta afirmació en relació amb la traducció tècnica (Göpferich, 1993: 52):

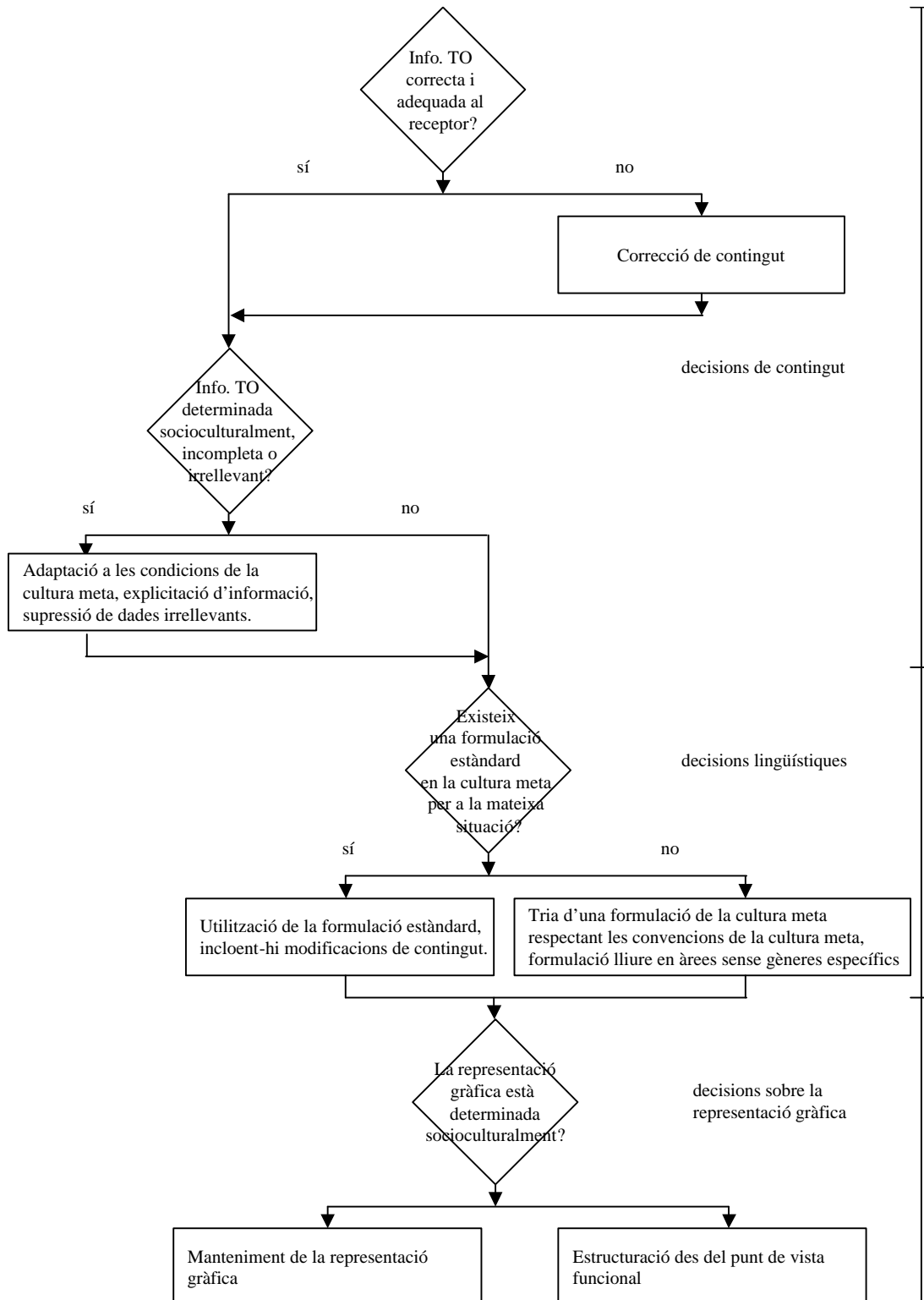

Figura 3. Decisions del traductor respecte a les convencions dels textos tècnics segons Göpferich (1993)

En un altre moment, Göpferich (1995) continua la seua recerca en les convencions i hi distingeix dos tipus d'elements que afecten els gèneres. Així, afirma que el conjunt de possibilitats actualitzades i reiterades en els textos, en instàncies diferents, constitueixen les *variants*, i que aquestes són diverses per tal com els gèneres no esdevenen monòtons en la regularitat. També hi ha, però, *alternatives*, que serien opcions possibles i correctes respecte al sistema lingüístic però que no acostumen a aparèixer en el context.⁶²

3.1.1.2. Un pas més enllà: el concepte de *norma* en els estudis descriptius

Pel que fa al tractament teòric de les convencions en l'escola de la manipulació, Toury comença afirmant que la traducció és una activitat regulada per *normes* (1995 d: 56) i que un text traduït pot *adequar-se* a les de la cultura original o *acceptar* les de la cultura meta (1995 d: 57). Aquest doble moviment (vegeu també, per exemple, Schleiermacher, 1838/1996: 137) «[which] has proven useful and enlightening» (Toury, 1995 d: 56) constitueix la *norma inicial*, però n'hi ha de més tipus (1995 b: 58-59):

- normes *preliminars*:
  - o normes relacionades amb la política de traducció, és a dir, quins textos s'escullen per a traduir-los, qui fa les comandes, qui són els traductors, etc.,
  - o normes relatives a les traduccions mediades, si són o no tolerades les traduccions de llengües, gèneres, períodes, etc. determinats;
- normes *operatives*: les que s'activen en el procés de traducció;
- normes *matricials*: les que fan referència a l'existència de material en la llengua meta que puga correspondre's al material del text original;
- normes *textuals* i *lingüístiques*: les que afecten la selecció de material per al text meta;

---

⁶² Aquest concepte és lleugerament diferent del que planteja Hasan (1984), però podríem dir que els elements *opcionals* de Hasan són les *variants* de Göpferich (1995), mentre que els elements *obligatoris* de Hasan no es recullen en la proposta de la segona autora i les *alternatives* tampoc no es tracten en l'estudi de Hasan.

També Hermans (1996) aprofundeix en el concepte de norma de traducció basant-se en els estudis de Toury. En el volum de 1999 s'interessa de nou per les normes i repassa diverses formulacions (Nord, 1991, Chesterman, 1993). El que volem destacar de Hermans és que distingeix sentits entre *norma*, *convenció*, *regla* i *decret*⁶³ d'una forma molt similar al que fa David Lewis (1969), com comentàvem abans. Així, Hermans atorga el sentit més suau a *convenció* («a matter of precedent and shared expectation» 1996: 30), mentre que *norma* té un caire quasi prescriptiu («a binding character» 1996: 32), les *regles* són definitivament prescriptives, «usually institutionalized and posited by an identifiable authority» (1996: 32), i els *decrets* «are specific directives issued as commands by a particular authority and backed up by drastic sanctions» (1996: 32).

La importància que l'escola de la manipulació confereix al concepte de convenció pot veure's en diverses asseveracions dels representants d'aquest corrent. Així, per a Toury (1995 *d*: 56), «translation behaviour within a culture tends to manifest certain *regularities*, one consequence being that even if they are unable to account for deviations in any explicit way, the persons-in-the-culture can often tell when a translator has failed to adhere to sanctioned practices.» En conseqüència, «[l]earning to translate means learning to operate the norms of translation, i.e. to operate with them and within them» (Hermans, 1996: 34).

Amb aquesta caracterització de convenció tindrem les bases teòriques suficients per a establir un lligam entre les tres dimensions que estudiarem en aquest treball en relació amb el gènere i que les farà dialogar.

---

⁶³ Aquesta terminologia en relació amb les convencions és diferent a la d'altres autors. Així, Toury se centra en l'estudi de les *normes*, que entén com un punt intermedi entre *regles* i *idiosincràsies*, mentre que Reiß i Vermeer empen de forma quasi indistinta els termes *norma* i *convenció*, tot i que afirmen (Reiß i Vermeer, 1996: 155) que prefereixen aquest segon per les connotacions prescriptives del primer.

3.1.2. Les variants d'ús del gènere: paragèneres, diagèneres i idiogèneres

The concept of a “whole language” is so vast and heterogeneous that it is not operationally useful for many linguistic purposes, descriptive, comparative and pedagogical.

(Catford, 1965: 83)

En el nostre estudi, ens centrem en una branca concreta de la traducció, la traducció jurídica, per la qual cosa el nostre és un estudi parcial. Per evitar, llavors, pressuposar cap possibilitat de generalització en l'estudi dels gèneres del camp jurídic, creiem necessari advertir-ho al llarg del treball també en el pla discursiu, a través d'una opció terminològica que exposarem tot seguit.

En alguns estudis de traductologia aplicada, s'estableixen equivalències entre sistemes genèrics sorgits en cultures diferents (Neubert, 1985, Schäffner, 1998, entre d'altres).⁶⁴ Aquests estudis proposen taxonomies genèriques intraculturals i interculturals. Això no obstant, pot semblar que aquestes propostes donen per fet que els sistemes genèrics tenen un caire analític i supracultural i que no responen, com defensen els enfocaments evolutius, a les necessitats específiques de les cultures (malgrat que aquesta és una postura compartida en els mateixos estudis que defensen l'equivalència genèrica intercultural). Aquesta opinió afecta, per exemple, la tria de textos paral·lels, amb finalitats docents o documentals. Com diu Carbonell i Cortés (1999: 116):

[E]scoger textos paralelos supone haberlos reconocido ya de antemano como tipo de texto, y a mi modo de ver, los esquemas demasiado generales resultan insuficientes a la hora de determinar las diferencias entre especímenes de textos. Es necesario reflexionar *por qué escogemos*, por ejemplo, un contrato mercantil como «paralelo» de uno español o una esquila respecto de una *obituary note*.

Creiem que la postura en la qual s'estableix una biunivocitat entre els sistemes genèrics de les diferents cultures afecta negativament l'estudi del gènere amb

---

⁶⁴ Altres autors, com Gamero Pérez (2001), no generalitzen el comentari i el restringeixen específicament a textos tècnics, per la qual cosa no els incloem ací.

finalitats traductològiques. Si bé l'existència de gèneres com a abstraccions de textos (vg. Todorov, 1976) pot considerar-se compartida des d'una perspectiva transcultural, les situacions i els propòsits legítims són diversos entre cultures. En aquest sentit, com afirma García Izquierdo (2000: 67), alguns autors de l'àmbit de la traductologia matisen l'equivalència fins i tot entre gèneres aïllats (Nida, 1964, Reiß i Vermeer, 1989). Això no obstant, no volem afirmar en cap moment que no hi pugui haver gèneres transculturals, que seria, en principi, d'allò més esperable en àmbits internacionals, on les diferències de cultura dels interlocutors no impliquen un canvi en els mitjans que utilitzen per comunicar-se, sinó que, ben al contrari, aquests interlocutors han pactat un mitjà que no necessita intermediaris (genèrics) en la transferència lingüística. Tampoc no volem negar que la postura més encertada siga la que no qüestiona l'equivalència genèrica entre cultures, sinó que davant certes evidències ens sembla massa arriscat afirmar-ho sense estudis que ho demostren. Entre aquestes evidències, citem el cas dels textos jurídics (Borja Albi, 2000):

Los textos jurídicos son instrumentos de uso que tienen una forma y una función determinadas en cada cultura y que, en ocasiones, presentan importantes lagunas de equivalencia debido a la falta de uniformidad entre los sistemas jurídicos.

Així doncs, les diferències que s'aprecien en el contrast dels gèneres jurídics suposadament equivalents aconsellen que, com a mínim, ens plantejem la possibilitat de distingir els gèneres entre les cultures, les comunitats, els camps o els àmbits professionals que els fan servir i, fins i tot, entre individus que els utilitzen de forma idiosincràtica. El que proposem tot seguit és incorporar un dubte metodològic per a l'estudi dels gèneres des de la perspectiva de la traducció jurídica a fi d'evitar pressuposicions injustificades respecte a l'equivalència entre aquests.

De forma paral·lela al que Catford (1965: 83) afirma respecte a la llengua i al que afirmen alguns membres de l'escola funcionalista alemanya (vg. Vermeer, 1986, Ammann, 1989, o Reiß i Vermeer, 1989) respecte a la cultura en parlar de *paracultures*, *diacultures* i també d'*idiocultures*, pensem que, en aquesta perspectiva intercultural, el gènere esdevé excessivament heterogeni i s'imposa un estudi més particularitzat. Així, i d'acord amb les necessitats pràctiques, creiem convenient encunyar el terme *paragènere* per designar els gèneres que es distingeixen per l'àmbit professional al qual pertanyen i el de *diagènere* per als que varien respecte a

una dimensió cultural que, en el cas que ens ocupa, respondria a la distinció de sistema jurídic (com ara els gèneres del sistema jurídic britànic i els del sistema jurídic espanyol). Així, els gèneres formarien agrupacions relatives i un testament o un contracte mercantil serien paragèneres jurídics per oposició al manual d'instruccions d'una màquina de diàlisi o a una recepta de cuina; semblantment, un testament o un contracte britànics serien diagèneres britànics per oposició a testaments o contractes catalans.

En aquesta línia terminològica que agafem prestada dels autors que ja hem esmentat, fins i tot podríem reservar un terme per a la idiosincràsia que un autor actualitza en la seua producció textual dins d'un (o diversos) gèneres, on certes peculiaritats contravenen la norma general. Serien els *idiogèneres* que, tot i que en la paracultura jurídica la forta estructuració i institucionalització del sistema no en permetria una presència representativa, potser el concepte podria resultar significatiu en termes evolutius. Com a exemple, els testaments audiovisuals es van considerar una excentricitat idiosincràtica, però prompte van ser absorbits pel sistema i ara tenen una regulació pròpia.

PROPOSTA DE DIVISIÓ DELS GÈNERES	
GÈNERE	forma tipificada de transmissió de coneixements, actituds i emocions condicionada per la cultura en què arrela i per l'individu que l'adapta al conjunt de propòsits comunicatius que persegueix actualitzar en una situació comunicativa d'un àmbit de comunicació humana.
PARAGÈNERE	gènere adscrit a una comunitat professional
DIAGÈNERE	gènere anàleg en una cultura diferenciada pel territori que ocupa (en un sistema jurídic amb jurisdicció sobre un territori diferent)
IDIOGÈNERE	gènere que reflecteix les idiosincràsies que un autor fa palès en els textos de forma reiterada.

Taula 11. Proposta de divisió de les variants del gènere atenent a criteris culturals

Amb aquesta proposta d'hipònims conceptuals per al gènere, tanquem l'apartat d'apreciacions conceptuals que ens permetran una major precisió en les pàgines següents.

3.2. El nivell cultural: la base d'una reconceptualització

Al nostre parer, l'avanç més important en l'estudi del gènere és reconèixer la contingència sociohistòrica d'aquest per tal com la cultura és una peça central en la comunicació humana com se sol reconèixer en l'actualitat amb el *gir cultural* que han travessat diverses disciplines. Alguns teòrics dels que hem vist fins a aquest punt han reconegut explícitament aquest component del gènere (com és ara Bakhtin o Hatim i Mason), mentre que d'altres hi han al·ludit d'una forma més indirecta fent esment a algun dels elements que se'n deriven (com és el cas de Lux). En aquest sentit, recordem que Frye (1957: 140) creia que un estudi del gènere s'havia de fonamentar en l'estudi de les convencions i aquestes, com veurem, no poden entendre's més que unides a una comunitat cultural i dependents d'aquesta (*vid. supra*). Si pretenem, doncs, basar el concepte més important d'aquest treball en la noció de cultura, es fa indispensable que hi dediquem el primer apartat d'aquest capítol.

En el si de la traductologia, trobem diverses perspectives d'estudi que entenen la traducció com un acte (o procés) de comunicació intercultural (Hatim i Mason, 1990, o Bell, 1991, vg. Snell-Hornby, 1995) i que fonamenten les teories en concepcions diferents de la cultura.⁶⁵ Cal remarcar que la traductologia no ha intentat oferir una visió pròpia d'aquest concepte, sinó que ha adoptat els avanços que en aquest sentit produïa l'antropologia cultural (Tylor, 1958, Goodenough, 1964, Geertz, 1983) o els estudis sobre comunicació intercultural (Göhring, 1978, Hofstede, 1980). Aquesta postura ens sembla força més productiva que intentar

---

⁶⁵ A aquest respecte hi ha opinions diverses i, així, Baker (1996: 17) afirma: «'cultural' perspective [...] a dangerously fashionable word that almost substitutes for rigour and coherence.»

solucionar el que els antropòlegs no han pogut aconseguir en el seu propi camp d'estudi.⁶⁶

De tota manera, adoptar una definició o una altra comporta tota una sèrie d'implicacions respecte al que s'entén per *cultura* i les possibilitats que les diverses concepcions deixen obertes per als estudis aplicats. En conseqüència, la tria d'una definició de cultura no és una decisió intrínseca a aquesta, sinó que s'ha de fonamentar amb un context interdisciplinari en el qual la concepció de l'antropologia cultural o dels estudis sobre comunicació intercultural puguen servir profitosament la traductologia. A fi de dilucidar, doncs, quina perspectiva és la que més possibilitats ofereix per al context del nostre treball, això és, l'estudi dels gèneres de la traducció jurídica, ens detindrem a caracteritzar alguns corrents d'estudi.

D'antuvi, hem d'aclarir que la nostra preocupació no es decanta pel sentit de *cultura* que s'expressa en les locucions *alta cultura* i *indústria cultural* o *cultura de masses* (vg. Martínez Sanmartí, 1999: 151), sinó per l'anomenada *cultura antropològica* com a estudi de l'entorn social de l'ésser humà. Aquesta accepció és la que sol prendre's en els estudis de comunicació intercultural i en els estudis culturals de la traductologia. Així, Scollon i Scollon destrien aquestes dues accepcions (1995: 126-127):

[T]here is an intercultural problem in using the word "culture" itself. In English there are two normal uses of this word: high culture, and anthropological culture. The first meaning, high culture, focuses on intellectual and artistic achievements. [...]

In studies of intercultural communication, our concern is not with high culture, but with anthropological culture. When we use the word "culture" in its anthropological sense, we mean to say that culture is any of the customs, worldview, language, kinship system, social organization, and other taken-for-granted day-to-day practices of a people which set that group apart as a distinctive group. By using the anthropological sense of the word "culture," we mean to consider any aspect of the ideas, communications, or behaviors of a group of people which gives to them a distinctive identity and which is used to organize their internal sense of cohesion and membership.

---

⁶⁶ En aquest sentit, caldria remarcar una afirmació de Seeley (1978), que, tot i que no fa referència a la traductologia, bé podria aplicar-s'hi: «I know of no way to better ensure having nothing productive happen than for a language department to begin its approach to culture by a theoretical concern for defining the term.»

D'altra banda, si agafem l'estudi de Williams (1965/1995: 332), el qual distingeix també tres categories generals de la definició de cultura hem de dir que el nostre treball pretén centrar-se en el tercer dels grups que aquest identifica:

There are three general categories in the definition of culture. There is, first, the 'ideal', in which culture is a state or process of human perfection, in terms of certain absolute or universal values. The analysis of culture, if such a definition is accepted, is essentially the discovery and description in lives and works, of those values which can be seen to compose a timeless order, or to have permanent reference to the universal human condition. Then, second, there is the 'documentary', in which culture is the body of intellectual and imaginative work, in which, in a detailed way, human thought and experience are variously recorded. [...] Finally, third, there is the 'social' definition of culture, in which culture is a description of a particular way of life, which expresses certain meanings and values [...].

Una vegada fet aquest aclariment, exposarem en el punt següent com s'ha vist aquest concepte en les disciplines que se n'ocupen.

3.2.1. La cultura: un concepte sociològic

Culture, pervasive as it is, has been explained in many more ways than can be seen in the 300 definitions Kroeber and Kluckholm collected in 1954.

(McLaren, 1998: 14)

La nostra intenció en aquest epígraf és plantejar una concepció de la cultura que pugui ser útil a l'estudi dels gèneres per a la traducció jurídica,⁶⁷ per a la qual cosa veurem de forma sintètica quins han estat els corrents amb més influència dins de l'antropologia científica⁶⁸ i apreciarem els trets distintius que puguen menar-nos a escollir una tendència o una altra.⁶⁹

---

⁶⁷ Aplicat a la traducció, Katan (1999: 16) afirma que «defining culture is important; not as an academic exercise, but because the definition delimits how culture is perceived and taught».

⁶⁸ En aquest sentit, ha estat una eina facilitadora la compilació de textos sobre antropologia cultural de Kahn (1975) i la bibliografia que recull Bueno (1996).

⁶⁹ És sorprenent comprovar que la reflexió teòrica sobre la noció de *cultura* segueix camins molt semblants a la que ja hem vist respecte al concepte mateix de *gènere*.

Des d'una perspectiva diacrònica, els corrents que s'han preocupat per estudiar les cultures emprant mètodes científics poden dividir-se en dos blocs. El primer que tractarem és també el primer a desenvolupar-se cronològicament i es tracta d'una sèrie d'escoles que procedeixen de forma inductiva, això és, que defensen categories universals on pressuposen que podran encabir-se totes les cultures existents, conegudes o per conèixer. Aquesta és la postura que pren l'antropologia evolucionista unilineal de Morgan, de Tylor o de Frazer, i també el difusionisme de Smith o de Perry. El primer d'aquests corrents defensa que tota cultura travessa un procés d'evolució constituït per diferents fases progressives que van des del salvatgisme fins a la civilització i que es diferencien per un invent o un coneixement determinat (com ara les armes) o per l'adopció d'una certa conducta (com ara el conreu). Dins d'aquesta escala, l'escriptura marcaria el pas a l'estadi superior, la civilització. El que aquesta visió propugna és que hi ha cultures més o menys desenvolupades segons si estan més o menys lluny de la *civilització* (Tylor, 1877, *Ancient Society*, citat a Encyclopaedia Britannica, 1994) :

As it is undeniable that portions of the human family have existed in a state of savagery, other portions in a state of barbarism, and still other portions in a state of civilization, it seems equally so that these three distinct conditions are connected with each other in a natural as well as necessary sequence of progress.

Pel que fa al difusionisme, un corrent dins d'aquest defensava que totes les civilitzacions havien adquirit la cultura, entesa en sentit progressiu, per influència d'una d'aquestes, localitzada a Egipte. D'altra banda, una vessant distinta de representació alemanya sostenia que les diverses cultures s'havien format a partir d'uns nuclis culturals (*Kultur-Kreise*) que s'havien estès com a elements civilitzadors.⁷⁰ El difusionisme alemany es va interessar pels efectes que es produïen dels contactes entre les diferents cultures i va dur a terme treballs de recerca descriptiva amb la recollida de dades etnogràfiques de gran abast.⁷¹

Un gir de gran importància és el que produeix Boas amb el particularisme històric per oposició a les teories evolucionistes de la cultura. Boas obri el segon

---

⁷⁰ Alguns representants d'aquest darrer corrent són Graebner (1877-1934) i Schmidt (1868-1959).

⁷¹ Vegeu Tylor (1958, 1964, 1973), Lubbock (1912), Schmidt (1935).

corrent d'estudi al qual fèiem referència abans, això és, la concepció de la cultura com a propietat indiscutible de tots els éssers humans per igual. Dins d'aquesta tendència, però, trobem postures diverses que han contribuït a la concepció actual de la branca cultural de l'antropologia, també anomenada *sociologia*.

Així doncs, per a Tylor, com hem esmentat, la cultura era «that complex whole which includes knowledge, belief, art, law, morals, custom, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society» (Tylor *apud* Sebeok, 1994: 164). El canvi que imprimeix Boas en aquesta concepció es basa en l'adopció d'una perspectiva semiòtica on la cultura esdevé un objecte d'estudi més sistematitzable, per tal com les capacitats i hàbits indeterminats que comenta Tylor es transformen en signes⁷² que testimonien la percepció del món que manifesta una cultura determinada (Stockin, 1968, *apud* Sebeok, 1994: 164):

Boas moved the study of culture much closer to a semiotic perspective, for he saw cultural phenomena in terms of the imposition of conventional meaning on the flux of experience, and as determinants of our very perceptions of the external world.

Boas defensava que l'antropologia havia de dedicar-se a l'estudi de la història de la societat humana en conjunt i esbrinar quins eren els motius de les diferències entre les tribus i nacions del món i quins eren els camins pels quals s'havien desenvolupat aquestes diferències (Boas, 1974 *a*: 269). Amb aquesta idea, l'antropòleg plantejava una concepció de la cultura que la dividia en parts interdependents, amb un paral·lelisme biològic evident amb el cos d'un ésser viu. A més a més, Boas incorporava a l'antropologia matèries ben diverses i hi distingia quatre camps d'estudi: l'arqueologia, l'antropologia física o biològica, la lingüística antropològica i l'antropologia social o cultural.⁷³ A més a més, intentava fer desaparèixer qualsevol assumpció sobre la superioritat d'un tipus humà sobre un altre (Boas, 1974 *b*: 218) o d'una cultura sobre una altra. En efecte, un tret bàsic del pensament de Boas dins de l'antropologia cultural és el relativisme, que no preconitza la ideologia o els costums de cap de les cultures i reclama una

---

⁷² En aquest context, *signe* seria qualsevol cosa que permet que una persona inferisca l'existència d'alguna cosa més (Bohannon, 1992: 195). Vegeu també Kress (1993).

interpretació èmica dels fets culturals, és a dir, una exegesi que tinga en compte el context cultural en què s'emmarca el fet. Boas va insistir en la necessitat d'abandonar les categories apriorístiques per tal de dur a terme treballs etnogràfics lliures de prejudicis.⁷⁴

Altres teòrics han criticat el positivisme i el materialisme de Boas, ja que, a causa de la natura dialèctica de la mateixa existència humana, l'investigador no pot excloure's a si mateix dels fets que descriu (Radin, 1966: 11). Radin prefereix remarcar el significat humà de la cultura com un ingredient per a una explicació completa. Aquesta crítica a l'antropologia de Boas forneix la base distintiva de l'antropologia configuracionalista, la qual destaca les pautes inconscients de la cultura. Els treballs de Benedict ens poden servir per il·lustrar aquest interès (vg. Benedict, 1989). En un estudi sobre la cultura del pobles indis americans, aquesta estudiosa es preocupa pels objectius col·lectius, per la configuració de la cultura, i arriba a conclusions sobre les actituds col·lectives que es fan paleses en els comportaments individuals.⁷⁵

La recerca sobre les cultures a través de l'estudi de pautes de conducta és també un component de l'escola funcionalista, de la qual són els representants més destacats Malinowski i Radcliffe-Brown. D'acord amb Herskovits (*Man and His Works*, 1948, citat a *Encyclopaedia Britannica*, 1994 *a*):

[T]he functional view, attempts to study the interrelation between the various elements, small and large, in a culture. Its object is essentially to achieve some expression of the unities in culture by indicating how trait and complex and pattern, however separable they may be, intermesh, as the gears of some machine, to constitute a smoothly running, effectively functioning whole.

---

⁷³ Per a l'explicació dels aspectes en què se centra cada una d'aquestes branques, vegeu Bohannan (1992: 7-9).

⁷⁴ Aquesta dicotomia entre la cultura com a progressió d'etapes i la cultura com una propietat de tots els éssers humans té un clar paral·lelisme amb la distinció entre alta cultura i cultura en sentit antropològic a la qual fèiem referència abans.

⁷⁵ En concret, Benedict (1989) afirma que els indis zuni d'Arizona presenten conformisme, contenció i pacifisme, mentre que el poble kwakiutl donen més valor a la violència, a les conductes bèl·liques i a les danses salvatges.

Malinowski fa èmfasi en l'ingredient psicobiològic de la cultura, és a dir, afirma que existeix una forta interacció entre cultura i cognició. De fet, segons aquest antropòleg, la cultura i totes les institucions socials constitueixen un instrument per satisfer les diferents necessitats de l'ésser humà i aquest és, en suma, l'origen de les institucions.

Una interpretació diferent de la relació entre individu i grup és la de Radcliffe-Brown, el qual defensa que la funció principal de les institucions és mantenir i protegir l'estructura social (1958: 62). Com veiem, mentre que Malinowski advoca per una concepció centrada en l'individu, Radcliffe-Brown recalca una dimensió col·lectiva de la cultura i centra l'estudi en els vincles que estableixen entre si els individus, ja sien temporals o permanents (vg. Radcliffe-Brown, 1974).

Un altre punt de vista respecte a la relació entre cultura i individu és la de White, un neoevolucionista que insistia en la idea que la cultura determinava ineludiblement la conducta de l'home, mentre que l'home era incapaç de controlar la cultura (White, 1948: 213). També Hall (1914-) defensava aquest determinisme en dir el següent (Hall, 1966: 230-231, citat a Sales Salvador, en procés):

[P]or mucho que haga, el hombre no puede despojarse de su propia cultura, porque la tiene hasta en el fondo de su sistema nervioso, y es ella la que determina el modo que él tiene de percibir el mundo. La mayor parte de la cultura está oculta y fuera del dominio voluntario, y es ella la que forma la trama y la urdimbre del tejido de nuestra existencia.

Per una altra part, l'enfocament que planteja White és força materialista i obvia el component ideal, una crítica que va obtenir de Kroeber, també neoevolucionista i que creia que la cultura es desenvolupava seguint uns processos similars als que Darwin va descriure per a les espècies biològiques (Kroeber, 1959: 125).⁷⁶ Cal destacar també la perspectiva semiòtica que Kroeber presenta respecte al funcionament de la cultura (Kroeber i Kluckhohn, 1952, citat a Sales Salvador, en procés):

La cultura consiste en modelos, explícitos, de y para la conducta adquirida y transmitida por medio de símbolos constituyendo el logro distintivo de grupos humanos, incluidas sus

---

⁷⁶ En la tendència biològica, vegeu també l'obra de Dawkins en la qual introdueix el concepte de *meme* com a unitat que pot equiparar-se al *gen* de la natura biològica (Dawkins, 1979).

encarnaciones en artefactos; el núcleo esencial de la cultura consta de ideas tradicionales (por ejemplo, históricamente derivadas y seleccionadas) y especialmente de sus valores agregados; los sistemas culturales pueden considerarse, por una parte, como productos de acción, y por otra, como elementos condicionantes de más acción.

Aquest enfocament influiria en l'ecologia cultural que s'inicia amb Steward, segons el qual la cultura és el mitjà que utilitzen els individus i els grups humans per adaptar-se a les condicions de l'entorn natural. Encara més lluny aniria Harris amb el materialisme cultural per afirmar que la teoria de l'evolució sociocultural tenia principis anàlegs a la selecció natural de les espècies i prioritzava l'estudi de les condicions materials de la vida sociocultural (Harris, 1968: 3-4). Fins i tot el comportament humà podia fraccionar-se en *bits de conducta* per estudiar-se com a objectes culturals (Harris, 1964: 36) a través dels instruments de mesura idonis com són els ulls i els oïts de l'observador (Harris, 1964: 33).⁷⁷

Caldria esmentar també la postura cognitiva de Hofstede (1980: 21), el qual equipara la cultura d'una societat amb la programació informàtica:

Culture is the collective programming of the mind which distinguishes the members of one human group from another. [...] Culture is to human activity what personality is to an individual.

Una altra tendència d'orientació semiòtica és l'estructuralisme de Lévi-Strauss que té una visió de la cultura com sistemes de signes compartits, estructurats per principis que regeixen el funcionament de l'intel·lecte humà que els genera (Lévi-Strauss, 1958). Com es veu, Lévi-Strauss no prioritza el domini de l'home sobre la cultura ni el de la cultura sobre l'home, sinó que els reconeix tots dos amb un èmfasi clar en les relacions que s'estableixen entre els individus i la solidificació d'aquestes a fi d'assegurar la continuïtat del sistema, és a dir, l'estructura social.

També comparteix la visió sistèmica l'etnociència que, a diferència dels corrents materialistes considera la cultura com un sistema de cognicions compartides, de forma que la cultura es defineix per les formes de percebre i organitzar els

---

⁷⁷ Per a una revisió crítica de l'obra de Harris i del materialisme cultural que hi fa palès, vegeu Alvargonzález (1989).

fenòmens naturals, les coses, els esdeveniments, la conducta i les emocions (Goodenough, 1964: 36):

[C]ulture consists of whatever it is one has to know or believe in order to operate in a manner acceptable to its members. [...] It is the forms of things that people have in mind, their models for perceiving, relating, and otherwise interpreting them.

Com es veu en la cita que reproduïm tot seguit, l'etnociència de Goodenough s'oposa als corrents materialistes, tot i que no menysprea en absolut el valor dels objectes que produeix una cultura per a l'estudi d'aquesta. Així (Goodenough, 1970: 103):

A culture, as I am speaking of it, should not be confused with the things people habitually do nor with the prevailing arrangements and states of affairs that characterize a human society as a material-behavioral system of interacting people and things [...]. The recurring or ongoing arrangements that characterize its equilibrium may be said to portray a society's structure; but they are not its culture. They are the products or artifacts of what people in that society have been doing in response to the situations confronting them, as they perceive and understand them.

També Tyler insisteix en l'organització, més que no en els fets o els objectes en si, quan afirma que les cultures no són fenòmens materials, sinó les organitzacions d'aquests (Tyler, 1969: 3). La idea subjacent a l'etnociència és que existeixen regles que regeixen les formes de conducta que els nadius consideren adequades a les diverses situacions i l'interès d'aquest corrent és enunciar-les, sense entrar, però, en consideracions diacròniques.⁷⁸

Pel que fa a l'antropologia cultural simbòlica, el màxim representant de la qual és Geertz, aquesta té també una clara i manifesta orientació semiòtica. Robinson (1988: 11) afirma que la concepció de la cultura que defensa aquesta escola «as a creative, historical system of symbols and meanings has the potential to fill in the theoretical gaps left by behaviourist, functionalist and cognitive theories». El que Geertz defensa és que la cultura està constituïda per un sistema de concepcions heretades que s'expressen en forma de símbols en la comunicació, la perpetuació i el desenvolupament del coneixement i de l'actitud de la comunitat humana. Els símbols

confereixen als membres d'aquesta la capacitat d'elaborar i comunicar el sentit per tal com comparteixen mitjans i referents (vg Cohen, 1985: 16).⁷⁹ Aquesta propietat de la cultura determina, a més a més, el mètode de l'antropologia (Geertz, 1993: 5).

Believing, with Max Weber, that man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefore not an experimental science in search of law but an interpretive one in search of meaning. It is explication I am after, construing social expressions on their surface enigmatical.

Així doncs, la cultura possibilita que l'individu entenga el món i l'antropologia ha d'escometre l'estudi de les cultures amb la interpretació dels símbols de cada una, de manera que l'enfocament requerit per a l'estudi dins d'aquesta tendència antropològica és hermenèutic i èmic.

També crida l'atenció que Geertz explique la cultura com un *conjunt de textos* (Geertz, 1972: 29). De fet, l'escola semiòtica de Tartu, el representant més destacat de la qual va ser Lotman (1922-1993), definia la cultura com la suma de textos, un domini d'organització de la societat humana la unitat de la qual és el text. En aquest sentit, la cultura esdevé un mecanisme que permet la comunicació (Sebeok, 1994: 166):

[C]ulture is the totality of the signifying systems by means of which mankind, or a particular human group, maintains its cohesiveness (its values and identity and its interaction with the world).

Amb una postura ideològica molt marcada, l'antropologia dialèctico-crítica es fa càrrec de l'herència marxista i intenta explicar les deficiències de la societat capitalista tal com les veia Marx (la divisió del treball, l'expropiació de la plusvàlua, el sistema de classes, etc.), a través de l'estudi de les societats primitives (vg. Diamond, 1975: 2). En aquest context, una escola filosòfica ubicada a Frankfurt va elaborar des dels anys vint una teoria crítica que s'oposava a la imposició, per part dels mitjans de comunicació de masses en mans dels més forts econòmicament, d'uns valors i uns hàbits determinats que oprimien les masses («el consum de

---

⁷⁸ Vegeu també Cassirer (1951).

⁷⁹ Turner (1920-), antropòleg també de la vessant simbòlica, defensa que els símbols serveixen per orientar l'acció i presenten, en conseqüència, un *caràcter conatiu* (Turner, 1969: 42).

productes estandarditzats, pobres i mai innovadors», vg. Martínez Sanmartí, 1999: 151).

Una altra tendència que incideix en la visió comparativa de les cultures (i sovint en les relacions interculturals) és la que fa èmfasi en la natura cultural de l'ésser humà i, en aquesta línia, alguns estudis intenten demostrar la importància d'aquesta dimensió en totes les facetes humanes, tot i que el mateix ésser humà no en siga conscient.⁸⁰ Aquests estudis no porten a terme un treball de camp en cultures llunyanes, sinó que es preocupen per les que semblen «natural and right» (McLeod, 1981: 47). En aquest sentit, Valdés (1986: vii) afirma que «[m]ost people of whatever nation, see themselves and their compatriots not as culture but as 'standard' or 'right', and the rest of the world as made up of cultures». En aquest corrent podríem situar també alguns estudis de Bassnett, molt especialment el congrés *Looking into England*, que va tenir lloc en desembre de 1999 i el propòsit del qual era «to invite a variety of people [...] to offer their own perspectives on England and Englishness» (vg. Gibson, 2000: 3).

Bohannan, en una introducció a l'antropologia cultura, es resisteix a oferir una definició de la cultura. Un dels propòsits de l'obra en qüestió intenta revelar el seu lector la culturalitat del seu entorn des del títol mateix, *Para raros, nosotros*,⁸¹ destaca algunes característiques del concepte que hem vist ja en els enfocaments esmentats fins ara (Bohannan, 1992: 13-14):

- La cultura s'aprén;
- Totes les activitats humanes estan culturitzades i se n'avaluen l'eficàcia, la pertinència o la conveniència moral com a conseqüència de les conviccions culturals i de les experiències multigeneracionals;
- Una personalitat humana no pot expressar-se sense una cultura que li resulta accessible i acceptable;
- La cultura és el mitjà de les relacions socials humanes;

---

⁸⁰ Aquest corrent té una vessant aplicada força productiva (vg. Hofstede, 1980, 1991, Trompenaars, 1993, Brake, Medina-Walker i Walker, 1995).

⁸¹ També Sacristán (1999: 15) afirma que «[e]l discurso antropológico debería, antes de nada, ser capaz de estimular o crear la sorpresa respecto al propio hábito cultural».

- La cultura pot considerar-se com una sèrie de símbols i totes les emocions humanes impliquen símbols de significat;
- Tan sols part de la cultura és conscient;
- La cultura, per a ser cultura, ha d'estar compartida entre l'individu i l'entorn.

En el quadre següent intentem oferir una visió general dels factors destacats en els estudis sobre antropologia cultural que hem vist fins ara.

Corrent	Autors més representatius	Aspectes destacats en la concepció de la cultura
Evolucionisme	Tylor, Perry, Graebner	Progrés, eines utilitzades i hàbits, aplicació diacrònica, comparatisme
Particularisme històric	Boas	Descripció, signes com a unitats d'estudi cultural, materialisme, interpretació èmica, significat, percepció culturalment determinada, relativisme, aplicació diacrònica, comparatisme
Configuracionisme	Benedict	Descripció, pautes cognitives, aplicació sincrònica, comparatisme
Funcionalisme	Malinowski	Sistema de parts separables i interrelacionades, pautes psicobiològiques, productes culturals com a mitjà de satisfacció de necessitats humanes, èmfasi en l'estructura social, aplicació diacrònica
Neoevolucionisme	Hall, White, Kroeber	Influència de la cultura en la conducta de l'individu, cultura com a sistema de símbols, producte de l'acció col·lectiva i condicionant de l'acció individual
Materialisme cultural	Harris, Hofstede	Evolució sociocultural, materialisme (inclosa la conducta humana), cognitivisme, comparatisme
Estructuralisme	Lévi-Strauss	Cultura com a sistema de signes compartits i estructurats d'acord amb els principis que regeixen l'intel·lecte humà, èmfasi en la relació entre societat i individu, aplicació sincrònica
Etnociència	Goodenough, Tyler	Cultura com a sistema de cognicions compartides, els objectes són un mer material per estudiar la cultura mateixa, aplicació sincrònica
Antropologia simbòlica	Geertz	Cultura com a sistema de símbols que serveixen per a comunicar i, a través de la comunicació, perpetuar i desenvolupar el coneixement, les concepcions i l'actitud de la comunitat; èmfasi en la comunicació, símbol com a ens col·lectiu i fix alhora que individual i variable; mètode hermenèutic i èmic, cultura com a conjunt de textos, aplicació diacrònica
Antropologia	Diamond	Visió política, divisió de classes, imposició i transmissió

dialecticocrítica		de valors i hàbits, importància de l'economia, aplicació sincrònica
-------------------	--	---

Taula 12. Algunes perspectives antropològiques de la cultura

El que volem destacar d'aquests darrers enfocaments és, en primer lloc, la idea que la cultura és a l'entorn i en l'essència de l'ésser humà i que tot acte d'aquest està mediat per la cultura concreta en què s'immergeix. Alhora, cal adonar-nos que la cultura no és un factor determinista de la conducta humana, però sí és inevitable que tot acte de l'ésser humà traspue un dels *móns* possibles, atès que entorn i individu s'influeixen i es conformen mútuament en el que s'anomena *dialèctica social* (vg. Núñez Mosteo, 1999: 67).

3.2.2. Cultura i traductologia

Las teorías traductológicas han pasado de la definición que diera Catford de la traducción a la ofrecida por Toury, a los estudios interculturales de Bassnett o Lefevere o a la incorporación de la diferencia, del Otro, en las teorías postcoloniales y feministas de la traducción. [...] Hoy en día la traducción se entiende como un acto intercultural [...]

(Vidal Claramonte, 1998: 8)

Com dèiem en la introducció a aquest capítol, els estudis traductològics que conceben l'activitat traductora com un acte de comunicació intercultural es fonamenten en concepcions diferents de la cultura que marquen d'antuvi algunes opcions. El que volem tot seguit és explicitar algunes d'aquestes teoritzacions determinades per una concepció de la cultura o una altra.

En l'estudi de la traducció com una activitat intercultural cal destacar Nida com un dels pioners. Per a Nida (1976: 65), la traducció és «essentially an aspect of a larger domain, namely, that of communication». I aquest context s'amplia encara més, ja que la comunicació té lloc en una cultura que requereix del traductor la manipulació de coneixements referits a aquesta (Nida, 1964: 147, *apud* Carbonell i Cortés, 1999: 136):

[E]ven more important than what takes place inside the translator's brain is what takes place in the total cultural framework in which the communication occurs.

El funcionalisme alemany, o teoria de l'escopos, es caracteritza també per la importància que confereix a la cultura i es distingeix d'altres teories traductològiques perquè situa l'èmfasi molt especialment en la cultura receptora. Així, Hönl i Kussmaul inclouen factors socioculturals en l'estudi de la traducció (Hönl i Kussmaul, 1984: 48):

Welche Textfunktion in der ZS gefordert ist, hat der Übersetzer zu entscheiden bzw. sein Auftraggeber. Und seine Entscheidung muss von den soziokulturellen Gegebenheiten ausgehen, denn diese entscheiden darüber, was man in einer Sprache überhaupt sagen kann. Erst wenn dies bekannt ist, kann festgelegt werden wie man es sagen muss.

Els fonaments teòrics d'aquesta escola es poden trobar en l'obra de Reiß i Vermeer (Reiß i Vermeer, 1989) i naixen en la teoria de l'acció, segons la qual els actes humans es dirigeixen, amb major o menor consciència de part de l'agent, cap a un objectiu determinat; a més a més, l'acció es duu a terme de manera que l'objectiu pugui assolir-se amb de la millor forma possible ateses les condicions de la situació corresponent. Per a l'enfocament funcionalista, també anomenat *teoria de l'escopos*, la producció d'un text és una acció que també es dirigeix cap a un objectiu: que el text funcioni de la millor manera possible en la situació i amb les condicions previstes.

Si aquesta concepció s'aplica a l'acte traductor, cal afegir una sèrie de paràmetres que no es troben en la producció de textos originals i que es troben recollits en la definició de Nord (2000): tota translació constitueix una interacció comunicativa intercultural mediada i basada en un text. El fet que aquest tipus especial d'accions (les traduccions) es produïsquen en un context intercultural a través d'una mediació, és a dir, a través d'un agent que done a conèixer el missatge d'un interlocutor a un altre, implica una sèrie d'obstacles amb els quals es troben els interlocutors, incapaços d'entendre's sense la mediació, i que es materialitzen en

diferències de coneixements (convencions i valors) que rauen en una disparitat cultural.⁸²

El fet és que aquestes interaccions comunicatives es desenvolupen en situacions amb unes coordenades espacials i temporals que comporten dimensions històriques i culturals que condicionen (a) el comportament verbal i no verbal dels agents, (b) els coneixements dels interlocutors, (c) les expectatives respecte a aquests, (d) l'avaluació de la situació i (e) l'actitud respecte a l'interlocutor i al món (Nord, 1997 b: 16). En els casos en els qual la interacció té lloc entre interlocutors que comparteixen un mateix substrat cultural, les condicions tant de l'emissor com del receptor tenen prou en comú per assegurar (generalment) l'èxit de la interacció comunicativa, tot i que, quan la *interculturalitat* fa acte de presència, les diferències pel que fa als aspectes assenyalats (a-e) poden comportar un fracàs comunicatiu que ha de solucionar el mediador. Aquest representa, en conseqüència, la figura del traductor que soluciona les diferències verbals i no verbals, la disparitat de coneixements i expectatives, el contrast respecte a l'avaluació de la situació i les divergències quant a les actituds respecte a l'interlocutor i al món.

En aquest context, la definició de cultura que adopta el funcionalisme alemany és la de l'etnociència i, més concretament, la de Goodenough (1964: 36), que ja hem vist abans.⁸³ Val a dir, que aquesta concepció és essencialment sincrònica i centrada en una dinàmica intracultural, com es veu en l'aplicació que Vermeer realitza (citada en Nord, 1997 b: 33).⁸⁴

[Culture is] the entire setting of norms and conventions an individual as a member of his society must know in order to be 'like everybody' –or to be able to be different from everybody.

A més de la visió de Goodenough, aquesta definició recull el plantejament de Göhring (1978: 10), especialista en comunicació intercultural, el qual subratlla

---

⁸² En aquest sentit, Lotman (1999: 16-17) explica d'una forma molt clara com afecta a la comunicació les disparitats i les similituds dels coneixements dels interlocutors.

⁸³ També és aquesta visió de la cultura la que agafa Snell-Hornby (1995: 39-40).

⁸⁴ L'opció que defensarem més endavant recull una reivindicació de Holmes (1972/1988: 106) que aquest formula en dir que «[t]here are still too few tangible, usable results, and there is perhaps still too little diachronic research ("Is this a universal quality of this text type, or only one for this culture, at this time?")».

l'alternativa de la qual disposen els membres d'una cultura de comportar-se o no d'acord amb aquests models. Cal assenyalar també que la teoria funcionalista distingeix dos conceptes de cultura. D'una banda, aquesta és el conjunt de normes, convencions i opinions (valors) que determina el comportament dels membres d'una comunitat⁸⁵ i, de l'altra, el mateix terme pot referir-se a un grup de persones que, en un determinat tipus de situació, solen seguir les mateixes pautes de comportament (Nord, 2000). Aquesta distinció resulta molt valuosa per a la traducció com a acte de comunicació, ja que ens permet separar els interlocutors de les convencions mateixes.

Així doncs, un traductor ja no s'ha de preguntar idíl·licament per les convencions i valors de tota una cultura, sinó que podrà caracteritzar l'autor i el receptor d'acord amb una multiplicitat de coordenades per concentrar-se en la individualització d'un o de diversos sectors confluents de la comunitat en qüestió. En aquest sentit, Nord destaca els *punts rics* que tracta Agar (1991: 176 i s.), un antropòleg interessat per l'aprenentatge de segones llengües. Aquests *punts rics* són nocions d'una llengua que no poden connectar-se amb una altra perquè comporten tota una sèrie de xarxes d'associacions i de contextos d'ús; són, en definitiva, punts de divergència absoluta que copsen perquè pareixen difícils, complexos o perquè no es poden encaixar en els conceptes que els parlants d'una altra llengua ja tenen tipificats per comprendre el món (vg Schutz i Luckman, 1973). En opinió de Nord, aquestes unitats, a diferència de la cultura entesa en un sentit més ampli, poden aprendre's i ensenyar-se i acceptar aquest concepte dinàmic i flexible és l'única via raonable per arribar a un acord que ens permeta estudiar la cultura. Cal dir, però, que els *punts rics* d'Agar presenten una semblança evident amb el *culturema* de Poyatos (1976, 1998) que utilitza també Vermeer (1983: 8, *apud* Nord, 1997 b: 34) i que són un fenomen cultural present només en una de les cultures comparades.

Des de la perspectiva del funcionalisme traductològic, el traductor/mediador compara les cultures que intervenen en un procés concret de traducció i decideix, respecte a la funció del text final, què cal fer amb les múltiples variants culturals que troba en un text. D'això es desprèn també que la translació s'entén com una

---

⁸⁵ Cal recordar que en aquest plantejament hi ha una clara influència etnocientífica (*vid supra*).

comparació de cultures en la qual el traductor és un receptor que compara els fenòmens de la cultura de partida d'acord amb els coneixements propis i es nega, per tant, la neutralitat del subjecte. El que això implica és que el mediador és un pont que pot solucionar amb adequacions els contrastos culturals si el text final pretén establir una comunicació directa entre l'autor del *text base* (terminologia funcionalista per a *text original*) i el receptor del text final o, per contra, solucionar mitjançant l'adopció dels elements culturals propis de la cultura base en el text final (*traducció document* en terminologia de Reiß).

Una altra escola d'estudis en traductologia va començar un ampli espectre d'estudis en els anys setanta del segle XX en els quals s'incorporava la noció de cultura com a peça fonamental (vg. Toury, 1980, Bassnett i Lefevere, 1990, Hermans, 1991, Lefevere, 1992, Bassnett, 1997). És el corrent integrat per l'anomenada *escola de la manipulació* o *teoria dels polisistemes*⁸⁶ que deriva en estudis preocupats fonamentalment pel *poder*. Conseqüentment, la concepció de cultura que tenen els autors d'aquestes tendències i d'altres altament preocupades per qüestions ideològiques (com el feminisme o el postcolonialisme, vg. Vidal Claramonte, 1995, Venuti, 1996, Godayol, 2000) té un caire més dialèctic i crític. Això no obstant, cal notar que aquesta concepció antropològica es modifica en el sentit d'incorporar un enfocament clarament intercultural on la lluita de classes (intracultural) que preocupa l'antropologia dialecticocrítica esdevé una *lluita de cultures*.

Però l'aplicació més explícita i ambiciosa del concepte de cultura a l'àmbit de la traducció⁸⁷ és la de David Katan (1999). Aquest afirma que la idea de «making changes to the form of the text, and manipulating the words to aid further understanding across cultures, is still viewed with suspicion» (Katan, 1999: 15) en alguns indrets, majoritàriament pertanyents a la cultura occidental. Això no obstant, aquesta mentalitat canvia amb la consciència que es pren en les relacions internacionals de la importància de la cultura en la comunicació. Així, el traductor i

---

⁸⁶ Som conscients que es tracta de dos corrents amb divergències i nuclis geogràfics distints, però les semblances que presenten fa que resulte més convenient per als propòsits d'aquest treball tractar-los conjuntament (vg. Vidal Claramonte, 1995: 59s).

⁸⁷ En concret, la seua aplicació es circumscriu a l'ensenyament de la cultura als traductors en formació, no a l'ensenyament de traducció en si.

l'interpret comencen a veure's com a mediadors i «potential mediators should combine formal learning about language and culture with a sojourn abroad, and hence, informal modelling of the target culture» (1999: 15). El que això comporta és el següent (Katan, 1999: 15):

This brings us back to the teaching of culture for translators and interpreters. According to Newmark (1988: 17), much of the analysis of the cultural aspect of the SL text “may be intuitive”. The following chapters will investigate that intuition. They are intended to form part of the formal learning about culture and the way it guides how we communicate.

El que Katan fa és oferir un model de funcionament per a la cultura que permeta distribuir tipus de coneixements culturals en les etapes de formació d'un traductor, intèrpret o mediador. Així, ofereix una caracterització de la cultura des de la vessant teòrica farcida d'exemples de traducció entre cultures llunyanes. Al nostre parer, destaquen especialment dos capítols en el treball de Katan. En el sisè («Perception and Meta-Model»), l'autor explica els filtres que intervenen en la percepció de la realitat, ofereix un model per analitzar aquesta percepció i conclou que el llenguatge actua com a mitjà que permet la comunicació, però que alhora la limita. En el capítol següent («Translation/Mediation»), aplica aquests resultats a la traducció i destaca els beneficis que pot comportar utilitzar conscientment els mecanismes de percepció en la particular comunicació intercultural que és la traducció.

Com veiem, i en consonància amb la concepció de la cultura que impregna el seu treball, això és, la percepció cognitiva de Hofstede, Katan incideix en els aspectes cognitius de la cultura des d'una perspectiva evolucionista que li permet fer èmfasi en les possibilitats de comprensió i d'adaptació del mediador.

D'acord amb la caracterització del gènere que hem pogut apreciar amb anterioritat a aquest capítol en el nostre treball, l'opció antropològica que ens permetrà un estudi més acurat del gènere seria –i la que vol prioritzar aquest treball en conseqüència és– l'antropologia cultural simbòlica. Creiem que, sense descartar la incorporació d'alguns trets d'altres corrents, aquesta vessant de l'antropologia científica ens permetrà contemplar una sèrie de necessitats que presenta l'estudi dels gèneres jurídics per a la traducció.

- L'antropologia simbòlica entén la cultura com un sistema de símbols i els símbols com a unitat cultural i hi inclou tota mena d'objectes impregnats d'una forma o d'una altra d'una dimensió col·lectiva. Aquests objectes o *textos de cultura* (Lotman, 1979) inclouen també els textos discursius, de forma que aquests tenen un lloc explícit en l'antropologia cultural simbòlica.
- Presenta una perspectiva evolutiva i contempla, per tant, una dimensió sociohistòrica en la qual els textos esdevenen una herència col·lectiva. A més a més, ofereix les bases necessàries per a un estudi diacrònic que permetrà, a la fi, un estudi interpretatiu.
- Fa èmfasi en la funció dels símbols dins de la comunitat per a la satisfacció de necessitats i desitjos dels membres de la comunitat, on esdevé clau la comunicació en la transmissió de coneixements, concepcions i actituds.
- Dóna importància a la col·lectivitat però també a la individualitat. El símbol té una part col·lectiva i fixa i, alhora, una altra d'individual i variable, amb la qual cosa es dóna cabuda a la dimensió cognitiva del símbol, a la creativitat i capacitat de decisió de l'individu.
- Revaloratza la *interacció* entre col·lectivitat i individualitat.
- Remarca la funció comunicativa dels símbols. Els textos esdevenen un mitjà per a la transmissió de la cultura.
- Destaca la funció socialitzadora dels símbols. Els textos esdevenen un medi en el qual l'home, «an animal suspended in webs of significance he himself has spun» (Geertz, 1983: 5), aprèn la cultura.
- Destaca la culturalitat de l'entorn de l'home que fa que tot acte d'aquest travesse filtres culturals i estiga condicionat per mitjans i referents compartits.
- Reconeix l'essència cultural de l'home, que sense cultura no pot entendre el món.

Així, l'estudi dels gèneres que es base en aquesta concepció de la cultura podrà presentar uns trets que considerem essencials:

- Els gèneres es poden tractar com a símbols d'una cultura.

- Es confereix una gran importància a la comunicació a través dels símbols i també a la comprensió del món per la visió que aquests perpetuen.
- Es reconeix la interrelació dels gèneres entre si com a participants d'un sistema cultural.
- Queda palesa la imbricació dels símbols (textos i gèneres) amb la col·lectivitat de la cultura. Així s'incorpora a l'estudi una visió plurirelacional, on es posen en contacte les diverses dimensions en sentits complementaris.
- Queda manifesta la capacitat de l'individu i de la comunitat per a variar els gèneres d'acord amb necessitats i desitjos de comunicació en la transmissió de coneixements, concepcions i actituds. S'identifica, per tant, la capacitat evolutiva dels símbols culturals.
- Es possibilita l'estudi interpretatiu dels gèneres i l'explicació de característiques materials amb fonaments contrastius, relacionals, sincrònics i diacrònics.
- Queda obert l'estudi del gènere com a mitjà i medi de socialització.

3.2.3. La comunitat i la paracultura

El sentit de dedicar tants esforços al concepte de cultura és, al cap i a la fi, poder escometre l'estudi d'una comunitat en concret marcada per un camp d'activitats professionals, això és, el món jurídic. Això vol dir, doncs, que ens centrarem en una comunitat cultural determinada.

Si, com vèiem, trobar una definició per a *cultura* ha estat impossible fins ara, estudiar-la és també una tasca inabastable. Uns, com Katan (1999), prefereixen oferir models de comprensió i sensibilització com a substituïts funcionals que permeten avançar en la investigació científica i en la docència. D'altres, però, opten per dividir l'immens camp de la cultura en recerques conscientment parcials. Així, s'estudien comunitats culturals, igualment difícils de definir,⁸⁸ i s'adopten termes que poden

---

⁸⁸ En aquest sentit, Anthony P. Cohen afirma (1985: 11): «'Community' is one of those words – like 'culture', 'myth', 'ritual', 'symbol' – bandied around in ordinary, everyday speech, apparently readily

recordar la visió de la llengua de Catford (1965): ja no podem parlar d'una cultura (o llengua); sí, però de varietats funcionals, de *paracultures* (*paralectes*), de *diacultures* (*dialectes*) i d'*idiocultures* (*idiolectes*) (vg. Reiß i Vermeer, 1996: 19).

Com ens expliquen Vermeer (1986) i Ammann (1989), les *paracultures* es conceben com comunitats unides per vincles professionals, mentre que les *diacultures* tenen una certa unió geogràfica i les *idiocultures* fan referència al bagatge cultural de cada individu com a resultat de la seua participació en unes *paracultures* i unes *diacultures* determinades. El que no queda definit amb aquesta explicació és, però, el que s'entén per comunitat i a continuació intentarem oferir uns trets identificadors bàsics.

D'acord amb l'antropologia cultural simbòlica, la cultura està constituïda de símbols i aquests confereixen els membres d'aquesta la capacitat d'elaborar i comunicar el sentit per tal com comparteixen els mateixos símbols. És el que es diu comunitat simbòlica («commonality of symbol», *apud* Cohen, 1985: 16) i serveix com a «resource and repository of meaning, and a referent of their identity» (Cohen, 1985: 118). Això no obstant, els símbols tenen, a més d'una part més o menys fixa i compartida, una altra d'individual que varia entre persones. Una explicació que sol oferir-se perquè, tot i així, el significat puga continuar mantenint-se és que aquesta tendència a la diversitat es controla amb la manipulació dels símbols (Cohen, 1985: 15) que tan sols pot justificar-se per un desig o per la necessitat d'expressar la distinció d'un grup cohesionat per algun motiu respecte a un altre que és diferent també per algun motiu. Amb això tenim dos trets essencials i quasi analítics de qualsevol comunitat (Cohen, 1985: 12) que són que (a) els membres de la comunitat tenen alguna cosa en comú i que (b) una comunitat es distingeix de forma significativa d'una altra comunitat. Aquesta distinció, però, respon a una necessitat social, com diu Cohen (1985: 12):

[Boundaries between communities are] called into being by the exigencies of social interaction. Boundaries are marked because communities interact in some way or other with entities from which they are, or wish to be, distinguished.

---

intelligible to speaker and listener, which, when imported into the discourse of social science, however, causes immense difficulty.»

D'altra banda, és més que possible que els membres d'una comunitat no es coneguen cara a cara i no puguem dir amb certesa qui pertany a la seua comunitat i qui no. Això és el que fa que una comunitat siga inventada o, com diu Benedict Anderson (1976), una *comunitat imaginada*.⁸⁹ És essencial afirmar, però, que aquesta invenció no té connotacions negatives, sinó que, ben al contrari, s'associa amb la creació d'un espai de comunicació efectiva.

A més a més, aquest espai és *limitat*, ja que cap comunitat *imagina* que no n'hi ha cap altra (Anderson, 1976) i s'hi associen valors fraternals de col·laboració⁹⁰ molt semblants a la solidaritat comunitària que hem vist en el primer capítol d'aquest treball (1976: 7):

Ultimately it is this fraternity that makes it possible, over the past two centuries, for so many millions of people, not so much to kill, as willingly to die for such limited imaginings.

Hi ha, per tant, un *ethos* cultural (Hernández Sacristán, 1999: 10-11), un sentiment de pertinença al grup que uneix i cohesiona i que, juntament amb la resta de trets que hem vist anteriorment, ajuda a configurar la caracterització de comunitat que oferim tot seguit com a elaboració del que hem dit fins ara:

- a) una comunitat és imaginada
- b) la formació d'una comunitat respon a necessitats o desitjos socials
- c) els membres d'una comunitat tenen alguna cosa en comú;
- d) una comunitat es distingeix de forma significativa d'una altra comunitat i estableix fronteres davant d'aquesta o d'aquestes altres;
- e) els membres d'una comunitat tenen símbols compartits que permeten la comunicació;
- f) els membres d'una comunitat tenen capacitat per modificar l'ús dels símbols;

⁸⁹ Emprem aquesta caracterització del terme per l'aplicabilitat que presenta per a la nostra reflexió concreta a causa de la claredat descriptiva que incorpora al concepte. Això no obstant, som conscients que la teorització de Benedict Anderson fa referència als estudis sobre nacionalisme postcolonial, tot i que s'ha aplicat també a altres nacionalismes europeus.

⁹⁰ Vegeu la crítica de Pratt (1987: 56) a la fraternitat i la solidaritat en el si de les comunitats vinculades pel llenguatge.

- g) els membres d'una comunitat tenen interès a perpetuar les possibilitats comunicatives d'aquests símbols per a mantenir interaccions socials eficaces
- h) els membres d'una comunitat tenen el sentiment de pertànyer a la comunitat
- i) aquest sentiment i el coneixement del grup es transmet als nous amb els símbols

En aquest punt, voldríem fer esment a la distinció que estableix Swales (1990) entre *comunitat de parla* i *comunitat discursiva*, ja que aporta dades interessants respecte a la seua visió de *comunitat*. Aquest lingüista prefereix el terme de *comunitat discursiva* per una sèrie de raons que justifica però amb les que nosaltres discrepem i que, en part, fonamenten la nostra tria de *paracultura*, seguint l'escola funcionalista alemanya traductològica. Swales (1990: 24) pensa que *speech community* (1) pressuposa un medi pròxim per a tota la comunitat tant des d'un punt de vista temporal com geogràfic, que (2) fa referència a una comunitat amb propòsits principalment de socialització i que (3) tenen una tendència centrípeta, és a dir, tendeixen a unir els membres de la comunitat. En canvi, *discourse community* (1) pot encabir membres llunyans en espai i temps, (2) persegueix propòsits que s'anteposen a la socialització (com ara desenvolupar coneixement) i (3) són centrífugs, això és, tendeixen a excloure individus d'altres grups d'especialitat o d'interès.

Pel que fa a la primera distinció, sembla que l'aprenentatge de la parla (*speech*) és el que orienta l'argument, tot i que caldria discutir el paper dels mitjans de comunicació de masses, ens de socialització (Fernández Mostaza, 1999: 62-64) que no sempre comparteixen el territori dels receptors.

Quant al segon argument, és indubtablement més útil parlar d'ens de socialització primària i secundària, ja que la socialització (com la cultura) és tan inherent a l'ésser humà i les seues activitats que difícilment podrà existir un entorn on no hi siga present i l'afirmació de Swales hi trau importància de forma excessiva (vegeu els programes de socialització al treball que es duen a terme a Suècia, per exemple, i les conclusions dels estudis que s'hi realitzen respecte a la transcendència de la socialització en els àmbits professionals a Eriksson, 2000).

Finalment, considerem que la tercera distinció és una mica ingènua, ja que, com hem vist, la imposició de fronteres entre comunitats serveix necessitats o

desitjos socials *ahora* que distingeix individus d'unes i d'altres comunitats. Per tant, tots dos moviments són presents en igual mesura en els dos tipus de comunitats que distingeix l'autor.

També trobem discutible afirmar que la relació recíproca de coimplicació entre discurs i llenguatge siga un argument fal·laç (Swales, 1990: 22). Creiem més productiu adonar-nos que hi ha casos que escapen a la caracterització més usual d'argumentació circular, com és el de la dialèctica social (vg. Cardús i Ros, 1999). Si l'antropologia accepta que l'home conforma la societat *ahora* que la societat conforma l'home, podríem parlar també d'una *dialèctica discursiva*, perquè si bé el discurs és impossible sense una comunitat que el compartisca i l'utilitze, també la comunitat és impossible de concebre sense una socialització prèvia i, per tant, sense llenguatge (Fernández Mostaza, 1999: 53). Hem de tenir present, a més a més, que la crítica a la reciprocitat dels conceptes sorgeix en Swales del desig d'identificar objectivament comunitats discursives, cosa que potser Anderson (1976) fa innecessària.

3.2.3.1. La paracultura jurídica

La tria terminològica de *paracultura* davant de *comunitat cultural* ens serveix per alinear-nos amb un corrent d'estudi en traducció que confereix una gran importància als conceptes relacionats amb aquesta dimensió i també als gèneres, però, *ahora*, té uns avantatges lingüístics pel que fa al català per tal com ens permet derivar l'expressió fàcilment. Així doncs, donarem cabuda a la *paracultura* en la caracterització de la comunitat cultural que hem dibuixat en un punt anterior i, tot seguit, farem explícita la prototipicitat de la comunitat jurídica al respecte. Així doncs, la paracultura jurídica és:

- (a) imaginada,
- (b) conformada per necessitats o desitjos socials,
- (c) els membres de la qual tenen coses en comú,
- (d) delimitada davant d'altres paracultures,
- (e) amb un repertori simbòlic propi per a la comunicació,
- (f) que poden modificar,
- (g) però que tenen motius per conservar per a una interacció comunicativa eficaç,

(h) amb un *ethos paracultural* propi

(i) que adquireixen els nouvinguts per la socialització amb els membres adults.

A més a més, com a paracultura, davant, per exemple, de diacultura, es tracta d'un ens de socialització secundària, força manipulable quant a les relacions dels individus que la conformen.

Molts dels trets que hem vist per als conceptes culturals tractats s'han aplicat en un moment o altre a estudis específics de la comunitat jurídica. Les conclusions que aquests treballs ens lleguen destaquen per la rellevància que descobreixen en els textos (potser els gèneres) per a aquest sector professional, un ens de socialització secundària. Com a tal, la paracultura jurídica requereix un equilibri entre adults i nouvinguts a fi que els primers puguin introduir els segons en la comunitat i també perquè els segons puguin, al seu torn, perpetuar la comunitat. En aquest procés, un intercanvi comunicatiu de gran complexitat, els textos esdevenen instruments de socialització indispensables.

En aquest sentit, cal destacar nombrosos estudis que defensen la *discursivitat* de la paracultura jurídica i que, atesos els objectius del nostre estudi, ens sembla indispensable esmentar. Així, en l'àmbit dels sistemes anglo-saxons,⁹¹ Brooks i Gewirtz (2000) tracten el dret com un conjunt narratiu i retòric on es relaciona la història, la forma i el poder i que esdevé el testimoni d'una cultura (o paracultura) alhora que la modela (vegeu també de Tocqueville, 1948). Des del punt de vista del dret continental, cal destacar una sèrie de filòsofs europeus molt preocupats per la influència dels poders de l'Estat en l'individu a través del discurs (Foucault, 1980, 1981, 1992, Habermas, 1992, Bourdieu, 2000). Aquests filòsofs arriben a dir que l'única realitat jurídica és el llenguatge, la via per a transmetre i perpetuar el poder envestit en l'Estat de dret. Una postura extrema en la relació de dret i llenguatge en el sistema continental és, de fet, el principi de seguretat (*nulla pena sine lege*) recollit

---

⁹¹ La distinció entre sistemes jurídics anglo-saxons i continentals respon a diferències fonamentals relacionades amb el dret que s'hi aplica. Així, per exemple, la codificació és una tendència amb molta força en els sistemes continentals, de la qual es deriven certs principis bàsics, com són el de legalitat (*lex dura, sed lex*), segons la qual els jutges apliquen les lleis tal com són recollides. En canvi, els sistemes anglo-saxons es fonamenten molt fermament en el dret del costum i en el precedent i, així, hi

en les codificacions d'aquests sistemes (en el cas de l'espanyol, en la Constitució espanyola de 1978). Segons aquest principi, cap càstig és condemnable si no apareix tipificat, això és, recollit per escrit en alguna norma. Sens dubte, es tracta d'un argument a favor del caràcter discursiu de la paracultura jurídica que referma la importància de l'estudi del gènere en aquest àmbit.

3.2.3.2. El gènere en la paracultura jurídica

Desde las grandes codificaciones del siglo XVIII a más tardar el derecho vigente resulta primariamente aprehensible en forma de textos.

(Habermas, 1992: 469)

Justícia civil efectiva significa, en fi, millors sentències, que, dins el nostre sistema de fonts del dret, constitueixin referències sòlides per al futur i contribueixin així a evitar litigis i a reforçar la igualtat davant la llei [...]

El que aquesta Llei considera adequat a la naturalesa de les coses és que [...]

[...] aquesta Llei se subordina als preceptes de la Llei orgànica del poder judicial, que, tanmateix, remetent a les lleis processals per a altres mecanismes de la predeterminació legal del tribunal [...]

Aquestes són només unes frases extretes de l'exposició de motius de la nova Llei d'enjudiciament civil (2000) on podem apreciar un tret característic del dret actual: la justícia significa *millors sentències*, es pretén reforçar la igualtat davant *la llei*, la *Llei* considera més o menys adequat, les diferents *lleis* se justifiquen per referència a altres *lleis*. Com veiem, els textos jurídics remetent a textos, eviten parlar dels agents i, així, es justifiquen amb un diàleg circular entre textos escrits que es revesteixen d'aquesta manera d'una força autoritària i esdevenen la font del poder, la justificació de les accions, la referència que se'ns ofereix com a motiu últim.

---

trobem el principi de discrecionalitat, segons el qual el jutge decideix amb criteris d'equitat i sentit comú.

Aquesta és una característica del dret vigent en els estats democràtics que suposa una evolució respecte a estadis anteriors en els quals prevalia el lliure arbitri d'un dirigent o d'un grup en què es concentrava tot el poder sense possibilitats de fiscalització. En aquest primer estadi de regulació, el sobirà o el líder decidiria què s'accepta i què es castiga, ja sia atenent als valors imperants i al sentit de justícia que li proporciona haver-se socialitzat en la mateixa comunitat (si és el cas) o a interessos propis. Ací la regulació (els textos reguladors) és la voluntat del líder (la seua paraula), mentre que la resta de la comunitat es manté aliena a les decisions que se li imposen i, per tant, no té coneixença de la realitat jurídica (predir-la és impossible).

Segons ens explica Gellner (1988), en les societats agràries i preagràries, el coneixement està fermament vinculat a una institució. Així, en un temps històricament remot de la societat occidental, el monarca constituïa la font de reglamentació de la vida social de la mateixa manera en què el clergat atresorava entre els murs monacals el coneixement sobre les lleis espirituals. Amb aquesta monopolització, s'assegura el poder i, com a mesura preventiva, apareix l'obscurantisme i el misticisme que serveix per a protegir-lo. En el cas del llenguatge jurídic anglès, Mellinkoff (1990: 100-101) veu en aquest interès secretista (i en una afiliació classista del dret) el motiu per a l'ús del francès en els documents legals anglesos (Mellinkoff, 1990: 101): «What beeter way of preserving a professional monopoly than by locking up your trade secrets in the safe of an unknown tongue?»

Per contra, en les societats modernes, institució i coneixement se separen, de manera que aquest últim es converteix en un bé públic que pot ser objecte d'especialització per part d'un col·lectiu particular de la societat. Així, la societat evoluciona i apareixen classes noves que no se sotmeten a ulls clucs al líder i als seus designes, sinó que tenen idees pròpies respecte a la justícia. Aquesta classe, la burgesia, imposa els valors de llibertat i d'igualtat⁹² en una societat capitalista. Amb el triomf de la il·lustració i de la racionalitat aparellada, els sistemes polítics canvien i els nous creadors del dret pretenen assegurar la igualtat de tothom i l'equanimitat en l'aplicació. La nova elit es guanya la confiança popular i convenç la població que

---

⁹² Cal recordar que aquesta classe ha treballat per assolir una vida millor des d'un naixement no privilegiat en una societat dividida en estaments estancs i que, per tant, valora la igualtat d'oportunitats i la llibertat de perseguir els ideals propis.

tenen un motiu per fer les coses (la lògica natural). En aquest context, hi ha un pacte de regulació, un contracte que es verbalitza en una legislació fonamental, com pot ser la constitució, per regular la cooperació dels individus d'acord amb els valors que s'han vist beneficiats en la redacció dels textos constituents. La societat en conjunt accepta aquest contracte com a mitjà d'organització de la societat, com un marc natural que articula l'autonomia de la voluntat, la llibertat i la racionalitat de l'individu i que imposa el respecte a la propietat privada com una extensió de la individualitat del subjecte (Morales de Setién Ravina, 2000: 38).

Aquest text se sacralitza com la voluntat pactada del poble i, per no allunyar-se'n comença el procés de formalització del dret (Morales de Setién Ravina, 2000: 38), basat en els principis que informen el dret nou, entre els quals destaquem el principi de seguretat, pel qual es prohibeix específicament l'arbitrarietat dels poders públics, i, derivat d'aquest, el principi de legalitat, recollit en la màxima *nulla poena sine lege*. No es pot castigar cap delictes si no hi ha prèviament una llei que n'establisca la punibilitat i la pena concreta que s'hi ha d'aplicar. Amb això, es pretén que el ciutadà conega per endavant quines accions li suposaran un càstig i quina serà aquesta pena, tant com a mesura dissuasòria com perquè l'actuació de l'Estat pugui ser fiscalitzada i, en conseqüència, acceptada o rebutjada racionalment (Soriano, 1997: 417):

[...] el proceso racionalizador del derecho [...] ha culminado en un derecho formal/racional propio de las democracias parlamentarias; racionalización que Weber veía como el triunfo de la norma general y previsible sobre el arbitrio despótico de la voluntad.

Aquesta formalització consisteix a codificar el dret i a tramar-lo amb altres textos de forma que l'arbitrarietat aparent siga mínima. L'avantatge d'aquest dret formal és el poder de l'escriptura mateixa que atorga al corpus científic de la ciència jurídica un caire universal i objectiu, neutre al cap i a la fi (Bourdieu, 1987: 207-208). El dret adopta una natura independent dels agents jurídics; la llei és *apriorística* (Bourdieu, 1987: 162, 165) i els que hi treballen es limitarien a les tasques interpretatives (Bourdieu, 1987: 160) que els reconeix la societat. Amb aquesta neutralitat mística, es potencia el desconeixement dels llecs, enlluernats per la il·lusió que el text jurídic és autònom respecte a pressions externes, i s'assegura el

monopoli dels professionals, d'aquells que tenen la competència socialment reconeguda d'interpretar el corpus textual.

En aquesta conjuntura, un discurs es legitima per l'existència d'un discurs previ, així com per l'apel·lació teòrica al coneixement públic (pel principi de publicitat del dret). Aquesta forma de crear coneixement a partir de coneixement es planteja com una solució al caràcter *social* de la disciplina. El dret no presenta una relació directa amb el món natural, com ocorre amb la biologia, per exemple. A diferència de les ciències experimentals, el dret no descriu, explica i preveu fenòmens naturals, sinó que afecta les relacions socials que, per definició, sorgeixen en una cultura i estan mediatitzades per aquesta. Si recorrem a la sociologia de les professions, podem fonamentar-nos en la distinció que s'estableix entre professions *científiques*, compromeses amb els fets (enginyeria o medicina), i professions *normatives*, que tracten qüestions de valor i entre les quals es troba el dret (Macdonald, 1995: 168-169).

El coneixement que conforma la regulació de la justícia en la societat, la manera de conviure i de solucionar, en cas de conflicte, els litigis entre individus és, ja que ens manquen universals morals perfectament definits, un coneixement formal plasmat en textos escrits. Aquesta justificació del text pel text, que podem veure argumentada en la ciència jurídica, en l'Estat de dret i en la retòrica dominant que podríem apreciar al principi d'aquest apartat, ofereix una aparença autopoiètica, en el sentit que el sistema contindria la seua pròpia dinàmica. Tanmateix, Bourdieu entén que el funcionament del dret i els canvis que s'hi produeixen són propiciats pels diferents agents que treballen a dins del camp jurídic, moguts per la lluita que s'estableix en el si del grup «por el monopolio del derecho a decir el derecho» (Bourdieu, 1987: 160). En aquest sentit, el text no seria una autoritat, sinó part d'un sistema simbòlic de comunicació, que s'utilitza en aquestes lluites professionals i que assegura la pròpia continuïtat a través d'un suport institucional (Morales de Setién Ravina, 2000: 72).

[...] una estructura global que tenga a un mismo tiempo las características de ser racional y poder ser racionalizante para poder mantener la creencia en la neutralidad y validez del derecho —y por tanto, en la legitimidad de los que están encargados de crearlo y aplicarlo— sin el soporte de una creencia irracional en el propio formalismo de la ley.

Gràcies a aquesta estructura global que assegura l'acceptació de la societat i gràcies a la dissuasió de la desobediència derivada de l'exercici legítimat de violència física que posseeix l'Estat, el dret pot produir efectes a través del discurs i esdevé «la forma por excelencia del discurso actuante» (Bourdieu, 1987: 198) que «se enuncia en nombre de todos y enfrente de todos» (1987: 197).

Aquesta manera de funcionament del dret provoca una impermeabilitat a les necessitats i les exigències polítiques d'una gran part de la societat i provoca la crisi del dret contemporani (Morales de Setién Ravina, 2000: 20). La societat ha guanyat en complexitat i la divisió del treball ha donat origen a grups nombrosos que presenten una gran cohesió interna, uns interessos propis i una voluntat de millora. La racionalitat del dret actual, però, no permet que aquests col·lectius aconseguisquen els propòsits que es plantegen i la juridificació, la proliferació de normes que afecten més i més àmbits de la societat de forma més i més concreta (Teubner, 1987), fracassa. S'imposa llavors, la necessitat d'un dret *reflexiu* (Teubner, 1983: 106-107):

[...] La "racionalidad interna" del derecho reflexivo no está representada ni por un sistema de reglas formales definido con precisión ni por la inyección de una orientación finalista a través de estándares materiales. En lugar de ello, el derecho reflexivo tiende a confiar en normas procedimentales que regulan los procesos, la organización y la distribución de derechos y competencias.

Amb aquesta racionalitat nova, el discurs es fonamenta no ja en un discurs preexistent que embolcalla els juristes i que impregna la societat, sinó en el coneixement expert de la societat. És a dir, la divisió del treball entra en l'escena reguladora i es confia en els sectors que dominen la matèria per regular-la. Així, les professions esdevenen en un sentit durkheimià un estadi intermedi entre la societat i l'estat, de forma que s'assegura la continuïtat de les bones pràctiques, la conservació dels sentiments ètics i la voluntat de servei de la societat moderna i els diversos sectors, la incorporació a la personalitat de la solidaritat comunitària. O, si es prefereix, s'assegura la imposició dels interessos d'un col·lectiu en matèries determinades.

A través d'aquesta evolució, hem pogut veure que, en qualsevol estat, el discurs és particularment rellevant perquè fixa la voluntat i la racionalitat dominant. La paraula sobirana, el discurs constitutiu o l'interès tècnicament legítimat

aconsegueixen prescriptivisme, força fàctica i poder. Tanmateix, açò és especialment cert en l'estat actual de dret formal, on aparentment l'actuació jurídica es justifica per textos previs (legislació o jurisprudència). Si en general les disciplines poden veure's socialment afavorides per la neutralitat i la transmissibilitat de comptar amb un corpus escrit, en el cas del dret, en l'estat formal, el corpus escrit és el coneixement mateix. Si, com ens diu la sociologia (Macdonald, 1995: 160), les professions són agrupacions basades en el coneixement, podríem argüir llavors que, en el cas del grup social que conformen els juristes, el coneixement i la professió mateixa es fonamenten en textos discursius. Sense textos, no hi ha dret, de la qual cosa es desprèn la naturalesa discursivitzada d'aquesta professió.

Un dels principis bàsics d'aquesta discursivització és que tothom puga accedir al dret que regula la seua vida pública i, en certs aspectes, també privada. Això ha comportat autèntiques revolucions pel que fa al llenguatge jurídic, com pot ser la *Plain English Campaign*, que denuncia la complexitat del discurs jurídic. Aquesta complexitat, tanmateix, té una justificació pròpia. En part pel procés mateix de professionalització, els juristes com a comunitat creen un coneixement progressivament especialitzat que abasta també el discurs (Sutton, 2001: 229 i s.). Des de la sociologia de les professions, aquesta separació del discurs general tindria com a propòsit que els no professionals no pogueren pensar que aquesta divisió del treball és supèrflua.

En canvi, des de les teoritzacions de Bourdieu, s'aporta una explicació diferent que pot considerar-se complementària: el llenguatge jurídic es construeix amb la intenció de crear un efecte d'universalització i de neutralització (Bourdieu, 1987: 165-166) per buidar-lo en aparença dels continguts polítics o ètics sobre els quals es construeix. Això implica alhora una certa opacitat en el discurs que transforma el ciutadà (usuari ideal) en un destinatari indirecte del dret, ja que per accedir-hi necessita un expert (usuari fàctic) amb competència (uns coneixements determinats, uns valors concrets i una cosmovisió definida) per entrar en l'univers jurídic (Bourdieu, 1987: 186) i traduir l'experiència real que origina el conflicte a l'experiència jurídica, que es regeix per normes pròpies. D'aquesta manera, amb l'acceptació de les normes del joc, els individus reproduïxen els recursos de l'univers jurídic que, al seu torn, reproduïxen el corpus de textos canònics i la forma

de pensament, d'expressió i d'acció que comporta aquesta herència discursiva i que, per a alguns teòrics, es crea discursivament (Foucault, 1982).

Entre les normes que permeten l'entrada en aquest univers jurídic, hi ha l'exigència que en els procediments cal adoptar una de les categories reconegudes establertes al llarg de la història i que, tot i ser nombroses, són també limitades i estereotipades si se les compara amb la vida quotidiana (Bourdieu, 1987: 187). En l'àmbit discursiu, els gèneres fan les funcions d'aquests procediments, ja que els usos discursius en la comunicació entre juristes estan fortament vinculats a les normes d'aquesta paracultura i fins i tot prescrits per aquestes. Des del moment que els juristes decideixen adaptar la seua producció textual a les normes col·lectives, estan catalitzant a través dels gèneres tota la seua herència paracultural.

Per tant, l'acceptació de les normes es produeix pel desig d'entrar i ser acceptat en el camp jurídic. Des del punt de vista oposat, podríem veure també quines serien les conseqüències de rebutjar les normes, almenys en un pla teòric. En aquest sentit, podríem esmentar que, segons Hermans (2000), les normes es podrien trencar per diversos motius, entre els quals cita «the nature and strength of the norm, the kind of sanction that might apply, and the individual's status in a given community.» Quan l'ús d'un gènere determinat s'imposa mitjançant una disposició reglamentària (amb rang de llei o menor) per a un propòsit comunicatiu determinat, la natura i força de la norma fa difícil el trencament d'aquesta, el tipus de sanció que se'n pot derivar de l'incompliment de la legislació contribueix en aquest mateix sentit i, en una comunitat on els que tenen l'última paraula (els jutges) s'han de sotmetre per un dels principis que informen el dret nacional (el principi de legalitat) al text escrit (la norma articulada o la decisió raonada), la situació de poder de l'individu referma, també, la continuïtat de la norma.

Amb aquest apartat, hem intentat argumentar que la competència discursiva en el professional de l'advocacia esdevé cabdal per al triomf propi a dins la comunitat, per tal com l'incompliment de les normes discursives comportaria el càstig de la comunitat, i per al triomf de la comunitat, ja que els símbols discursius perpetuen l'*eidos*, l'*ethos* i també el *pathos*. També en un altre sentit, estudis que s'interessen pel llenguatge del dret veuen la causa de l'anomia inicial en una situació precària dels professionals. Així Mellinkoff (1990: 46), per exemple, respecte al llenguatge

jurídic a Gran Bretanya diria que «[t]he Anglo-Saxon period is too early to properly speak of a language of the law, for there was as yet no distinct profession».

I, tot i que aquesta importància no es veu reflectida en els plans d'estudis universitaris, veurem que una de les queixes més freqüents dels novells d'aquesta paracultura s'encamina en aquest sentit i que la formació de posgrau intenta pal·liar aquesta deficiència. Així es testimonia que la rellevància de la comunicació en la paracultura jurídica resulta evident tant per als nousvinguts com per als experts. Entre aquests darrers, ressenyem unes paraules de l'insigne magistrat britànic Lord Denning (1979: 5):

To succeed in the profession of the law, you must seek to cultivate command of language. Words are the lawyer's tools of trade. [...] On the words you use, your client's future may depend.

3.3. El nivell cognitiu

Nos entendemos porque utilizamos géneros y aun así nos pasamos el día negociando el significado.

(Alcaraz Varó, 2001)

Fins a aquest punt, hem vist que en les diverses disciplines els estudiosos varien en opinions respecte a la utilitat del gènere en els àmbits respectius (vg. Borja Albi, 2000, Chaume Varela, 2000) i, en conseqüència, creiem que en aquest treball d'investigació hem de justificar l'interès específic que l'estudi del gènere té per a la traducció jurídica. En aquesta tasca, l'estudi de la dimensió cognitiva del gènere pot resultar molt revelador.

En la cita que reproduïm al principi d'aquest epígraf, Enrique Alcaraz sintetitza d'una forma mestra la importància de l'individu en el context que proporciona el gènere i, alhora, el paper que el gènere juga en la interpretació dels fets socials (també definida culturalment) per part dels interlocutors. De fet, Alcaraz reprèn el concepte de tipificació (Schutz, 1971) com a sistema d'organització del coneixement, la qual cosa ens porta a la segona dimensió del gènere rellevant per a la traducció jurídica com a camp d'estudi, que és la dimensió cognitiva, entesa com la

participació de l'individu en el gènere en diàleg amb la col·lectivitat que suposa la cultura (o, si es prefereix, la relació entre *agent* i *sistema*). Amb la intenció d'esbrinar quins beneficis pot comportar l'estudi de la dimensió cognitiva del gènere per a la traducció jurídica, establirem la relació entre els gèneres i el traductor jurídic, basant-nos en conceptes de l'antropologia cultural i cognitiva.

En aquest sentit, ens centrarem en un dels diversos estudis que poden emmarcar-se dins de la col·laboració interdisciplinària que implica la traductologia mateixa: el gènere com a eina a través de la qual el traductor aconsegueix endinsar-se en les cultures amb les quals treballa. Amb això, justificariem la utilitat de la genologia en el si de les branques descriptiva i aplicada dels estudis sobre traducció (Holmes, 1972/1988, Hurtado Albir, 1995).

Amb aquesta finalitat, pretenem situar, en primer lloc, l'aprenentatge cultural en la figura del traductor especialitzat (vegeu glossari) i aplicar els avanços que l'antropologia ha produït en aquest camp al cas que ens ocupa. Tot seguit, abordem la rellevància del gènere en aquest aprenentatge i relacionem el concepte amb la vida formativa i professional del traductor. Per cloure aquest subapartat, assenyalem els beneficis que la conciliació d'estudis, a la qual al·ludíem anteriorment, pot comportar per a una genologia aplicada a la traducció jurídica.

3.3.1. La influència del gènere en l'individu

El pas de la concepció interlingüística i fins i tot intertextual de la traducció a una perspectiva intercultural (vg. Carbonell i Cortés, 1999: 55, García Izquierdo, 2000: capítol 2) permet parlar de la traducció com una comunicació intercultural (Snell-Hornby, 1995: capítol 2) i del traductor com un mediador entre cultures (vg. Bochner, 1981, Hatim i Mason, 1990: 223-224, Carbonell i Cortés, 1997).⁹³ Això comporta el fet de reconèixer la necessitat que aquest grup professional té de desenvolupar una competència cultural,⁹⁴ amb la qual cosa, des d'una perspectiva

---

⁹³ Per a Alcaraz Varó (2001), es tracta d'un *pontífex* en sentit etimològic.

⁹⁴ La proposta que considerem més encertada en l'estudi de les habilitats que es requereixen per a traduir i que s'actualitzen en l'acte traductor és la que realitza el grup d'investigació PACTE, de la Universitat Autònoma de Barcelona. Això no obstant, preferim la designació de *competència cultural* (Agost Canós i Monzó Nebot, 2001) per a aquesta subcompetència de la competència traductora,

tant descriptiva com aplicada, esdevé imprescindible estudiar com s'adquireix aquest conjunt de coneixements, habilitats i valors (plànols cognitiu, afectiu i psicomotriu), involucrats en la competència. Per tal d'explicar, doncs, aquest procés, ens basem en l'antropologia cultural, fonamentada en els processos de construcció i desconstrucció de la realitat social i cultural a través de les representacions cognitives i simbòliques. Cal advertir que, en aquesta branca de l'antropologia, té una gran importància, com veurem, la psicologia cognitiva, que és un dels dos corrents més recents de la psicologia científica (l'altre és la psicologia funcional, vegeu Moreno Villa, 2000). Creiem que la línia d'estudi de l'antropologia cultural és la que més afinitats presenta respecte als estudis sobre la traducció que, des de fa dues dècades, defensen amb força la imbricació entre traductor, textos i societat. L'antropologia cultural, per altra part, dóna gran importància a la influència de l'entorn social en explicar el processament de la informació per part dels éssers humans.

Així doncs, tot seguit, estudiarem l'adquisició per part de l'individu de la competència cultural, dins la qual s'inclou la competència genèrica, o l'*aprenentatge cultural* tal com l'explica l'antropòleg cultural Kottak (1996: 13). En aquest procés, té una importància cabdal el concepte de *socialització*,⁹⁵ definit com «el proceso social por el que se aprende y transmite la cultura de generación en generación» (Kottak, 1996: 13). Potser caldria matisar en aquest punt que aquest procés no és aplicable tan sols a infants,⁹⁶ sinó que és també vàlid per a individus adults (vegeu glossari) i per a l'adquisició tant de la cultura pròpia com d'una cultura aliena (vg. Bohannan, 1992: 30).

---

davant el terme de *competència extralingüística* (Hurtado Albir, 1999 a: 183), atés que concebim la cultura des d'un punt de vista antropològic i holístic, amb la qual cosa aquesta englobaria els coneixements que Hurtado caracteritza d'«enciclopédicos, culturales y temáticos» (Hurtado Albir, 1999 a: 181).

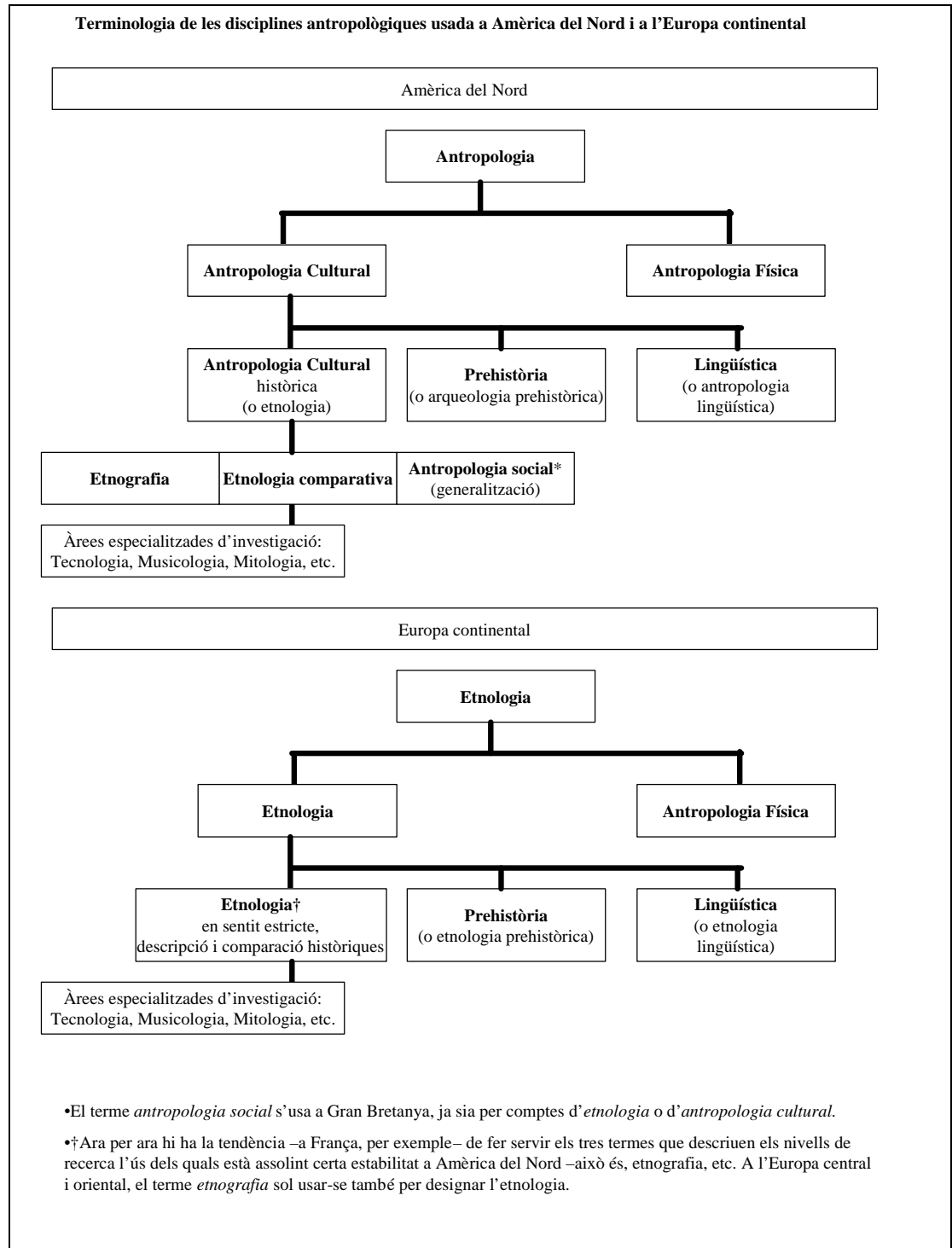
⁹⁵ En Kottak, 1996, s'utilitza el terme *enculturación*, tot i que nosaltres preferim parlar en aquest sentit de *socialització*, com explicarem més endavant.

⁹⁶ En aquest sentit és interessant la distinció entre socialització primària i secundària que veurem més endavant en aquest mateix capítol (vegeu també Fernández Mostaza, 1999: 48-49).

3.3.1.1. Socialització, socialització secundària i socialització terciària

Una matisació que considerem necessària en aquest moment afecta les diferents formes de *socialització* que considerem en aquest treball. El primer terme és el que s'utilitza en àmbits catalanoparlants per al concepte al qual es refereix Kottak (1996, *vid supra*) tot i que en aquesta obra s'utilitzi *enculturación*. Creiem que aquesta tria terminològica respon a la separació en l'àmbit anglòfon de les escoles britànica i americana. Es tracta, de fet, d'una separació entre continents, com podem apreciar del quadre que incloem tot seguit (Encyclopaedia Britannica, 1994 *b*):

Figura 4. Divisió terminològica de les disciplines antropològiques d'Europa i d'Amèrica del Nord.

L'escola europea, després de desenvolupar les primeres teories antropològiques sobre la cultura, va preferir denominar la disciplina *antropologia social*, mentre que

l'escola americana es va decantar per *antropologia cultural*. Així, els termes relacionats amb la disciplina reflecteixen la procedència acadèmica de l'investigador, tot i que representen els mateixos conceptes.

En el nostre treball hem escollit el terme *socialització* perquè és el que ens resulta més proper, però hem d'advertir que en exposar-lo i desglossar-lo seguirem plantejaments de les dues tendències. Així, la *socialització* és, també en aquest treball, l'aprenentatge de la cultura que té com a resultat la integració d'aquesta cultura en la consciència de l'individu, el qual adquireix, com a part integrant de l'estructura de la seua personalitat, alguns elements de la societat en la qual naix o es resocialitza (vg. Fernández Mostaza, 1999: 42-43 i 50-51).

Tanmateix, hem de remarcar que, per a un traductor especialitzat, l'aprenentatge d'una cultura esdevé un problema fals, atès que, al llarg de la seua activitat professional, ha d'aprofundir en un àmbit de la comunicació humana i, amb això, en una paracultura (vid pàgina 165). Així doncs, aquest *aprenentatge cultural* és, en realitat, un aprenentatge *paracultural*, més específic. Si prenem com a exemple un traductor jurídic que treballa amb l'anglès i el català, podem veure clarament que el fet d'haver-se socialitzat, com a natiu, en la societat catalana, no li ha valgut per a inserir-se en la societat jurídica, és a dir, per a saber actuar en un àmbit marcat per aquest camp d'especialitat.

Per tant, cal que suplisca aquesta mancança d'una manera més orientada i els límits que ha d'establir coincideixen amb la paracultura jurídica. Així mateix, el fet de formar-se en la cultura anglesa no li proporciona els coneixements específics que requereix i, possiblement, sí li n'aporta d'altres que no actualitzarà en el seu treball. Amb això veiem que, sense abandonar les pretensions de formació cultural, centrar-se en un aprenentatge *paracultural* optimitza en gran mesura els recursos invertits en els processos formatius. Això no obstant, cal advertir que, en parlar d'una coincidència de límits entre la parcel·la de formació del traductor especialitzat i la paracultura objecte d'especialització no volem implicar, tanmateix, que les fronteres entre paracultures tanquen compartiments demarcats de forma exacta i inamovible dins d'una cultura en concret i, de fet, no podríem dir una cosa així ni tan sols de la cultura mateixa. En el nostre estudi, tots dos conceptes s'entenen com institucions (vg. Núñez Mosteo, 1999) dialògiques, dinàmiques i canviants.

Així doncs, i malgrat les diferències d'abast entre cultura i paracultura, assumim l'aplicabilitat dels avanços en l'estudi de l'aprenentatge cultural per a l'aprenentatge paracultural⁹⁷ i, tot seguit, provarem de dilucidar els components d'aquest procés. De nou, remetem a Kottak, el qual ens explica que cada individu incorpora una tradició cultural mitjançant la interacció amb altres individus de la seua mateixa societat (Kottak, 1997: 18).

En aquest sentit, ens pot ser útil la distinció entre els processos de socialització *primària* i els de socialització *secundària* (vg. Fernández Mostaza, 1999: 48-49), ja que tenen característiques ben diferenciades i comporten perspectives d'estudi dissemblants. El primer és el que experimenta l'infant des del moment que naix i li permet construir un món on viure que constituirà la mesura de totes les socialitzacions posteriors. Pel que fa a la socialització *secundària*, aquesta es refereix tan sols a «aspectes parcials de la vida de la persona» que participa en un «món social» (Fernández Mostaza, 1999: 48) o paracultura específica. És evident que el que a nosaltres ens interessa en un estudi centrat en agrupacions professionals és aquest segon procés que l'individu pot travessar d'una forma conscient, és a dir, el procés en què la persona s'adona que les normes que aprèn no són vàlides universalment, sinó que afecten tan sols una parcel·la de la seua experiència, és a dir, una paracultura.

Cal assenyalar, tanmateix, que, per a un traductor jurídic, aquesta interacció no és possible, ja que la seua relació amb els adults de la paracultura no es produeix en els mateixos termes en què es relacionen els membres d'aquesta. Així, la seua socialització i aprenentatge s'ha de dur a terme amb uns mitjans diferents. Si prenem com a exemple, de nou, un traductor jurídic,⁹⁸ quan aquest identifica una dificultat,⁹⁹ en determina el tipus a fi d'adequar-hi les fonts de documentació. Les dificultats relacionades amb les mancances respecte a la competència cultural poden solucionar-

---

⁹⁷ Aquesta assumpció es basa en les coincidències de paràmetres definitoris entre cultura i paracultura que hem vist en l'apartat dedicat a la cultura.

⁹⁸ No discriminem els traductors jurídic que han adquirit la competència paracultural amb una llicenciatura en Dret dels que no han tingut aquesta formació, atès que considerem que en tots dos casos les fonts són les mateixes (malgrat que l'objectiu de la consulta i, per tant, el tractament que se'n fa siguen divergents). Tanmateix, no descartem que aquesta situació pugui canviar i que els traductors jurídic tinguin al seu abast instruments molt més ajustats a les seues necessitats (Monzó Nebot i Borja Albi, 2001).

⁹⁹ Agafem la distinció de Nord (1997 b) entre *problemes* i *dificultats*.

se amb consultes a experts (això és, a membres adults de la paracultura) o amb textos produïts per aquests o basats en ells (manuais, lleis, contractes, glossaris, etc.).¹⁰⁰ Aquests són, doncs, els mitjans, els agents de socialització específics del traductor en la paracultura (aliena) en la qual participa com a agent social.

Relacionat amb això, cal advertir les diferències entre la socialització d'un individu que entrarà a formar part de ple dret de la paracultura en qüestió i la socialització del traductor, interessat purament a conèixer les normes i convencions de producció textual d'aquesta paracultura. En el primer cas, la socialització secundària en un àmbit professional implica la interacció amb grups «l'objectiu específic dels quals no és la socialització» i aquesta afecta només «un segment de la personalitat de l'individu» (Fernández Mostaza, 1999: 60). Aquesta atenuació respecte a la socialització primària cal veure-la més restringida en el cas del traductor, un observador extern que se socialitza d'una forma més manipulativa, que adopta maneres de la paracultura però que no rep una socialització ordinària. Així, si abans fèiem referència a una distinció de mitjans, ara es tracta d'una diferència de resultats entre l'individu que se socialitza i el traductor que se socialitza.

En aquest sentit, el terme *socialització terciària* ens permetrà parlar d'un procés de conseqüències més lleugeres, on l'individu és un observador extern de la cultura, i l'aprenentatge que du a terme no afecta amb tanta intensitat la seua personalitat. El procés s'esdevé d'una manera més conscient, selectiva i manipuladora, per tal com extrau de forma deliberada els trets de la cultura que li són útils però es manté subjectivament distanciat del camp en què es mou.

El que aquesta socialització terciària comporta idealment en la figura del traductor jurídic és una assumpció de l'*altre discursiu generalitzat*. Segons Mead (1990), al llarg del procés de socialització, l'infant aprèn a reconèixer certes actituds en les persones que té a prop, això és, els seus *altres significatius*, fins a entendre els significats de les accions; després, en una segona fase, comença a representar els rols d'aquests altres adoptant les mateixes actituds, valors, conductes, etc. Finalment, l'individu comparteix aquestes actituds, emocions i valors i generalitza les opinions dels seus altres significatius, els agents socialitzadors. Aquesta assumpció del paper

---

¹⁰⁰ Pel que fa a les qüestions de documentació vegeu Campos (1999).

dels altres implica la conformació d'un *jo* a partir del qual l'infant interpreta el que els altres senten, pensen i diuen. En les accions futures, el *jo* (*self* en terminologia de Mead) resta dividit: un *jo* (*me*) avalua les accions, les actituds, les emocions de l'infant en un diàleg amb el *jo mateix* (*I*). El *jo mateix* representa la consciència espontània i el *jo*, per contra, representa la part del *jo* que ha estat modelada per les actituds dels altres, per les normes de la societat de la qual un és membre. Així, com argumenta Mead, allò que anomenem *pensament* és de fet una conversa interior amb nosaltres mateixos, entre el *jo* i el *jo mateix*, una discussió perenne fonamentada en el llenguatge (dimensió formal) i els significats socials (dimensió cultural). Aquest diàleg es produeix també en el gènere, però deixem aquesta qüestió per a més endavant.

Aquest procés de conformació de la identitat social coincideix en el temps, segons Mead, amb el descobriment que les actituds de les persones del seu entorn són, de fet, compartides per tota la societat. Les emocions, actituds, valors, etc. que ha anat aprenent en els seus *altres* més pròxims esdevenen *generalitzades* al conjunt de la societat. I això ocorre, amb un procés semblant, en el si de les paracultures. El contacte amb els individus de l'entorn de treball fa que el nouvingut els atribuisca una sèrie de conductes, valors, opinions, etc. que, a poc a poc, va veient que es comparteixen en la paracultura en què es mou. Una part d'aquestes generalitzacions fan referència també a la producció discursiva del grup i, en algunes paracultures on el discurs escrit té una rellevància cabdal, a la producció escrita. En aquest cas, l'altre generalitzat esdevé un *altre discursiu generalitzat*, tipificat a partir de manifestacions isolades. Aquest altre discursiu generalitzat és el que l'individu produirà, en diàleg intern amb el seu *jo* paracultural, i el que li servirà per jutjar les actuacions discursives dels altres, inclosos els traductors. Sembla, doncs, que els traductors jurídics hauran de conformar la seua producció discursiva a aquestes expectatives, però això implica l'existència en el traductor jurídic d'un *altre discursiu generalitzat*, impossible de formar en un procés de socialització (per tal com no és habitual que tinga l'oportunitat de travessar-lo) i que ha de substituir pel procés de socialització terciària.

3.3.1.2. La socialització terciària del traductor

Atenent a aquestes qüestions i si considerem que la vida formativa i professional imposa uns terminis fixos, el més lògic i adequat per als fins d'una socialització terciària específica del traductor seria intentar accelerar el procés normal de socialització, però també hauríem de procurar variar-lo de manera que el coneixement en certa mesura inconscient (tot i que de cap manera innat, sinó après)¹⁰¹ del membre adult de la paracultura, és a dir, del natiu adult, que entén com a natural la producció de la cultura pròpia, es transforme en un coneixement conscient, perquè el traductor professional tinga els fonaments contrastius suficients per a prendre decisions que afecten la traducció. Val a dir que Reiß i Vermeer (1989: 178) defensen que aquest coneixement del traductor pot ser també inconscient:

[...] der kompetente Sprecher nicht nur die Lexik und die Regeln der Grammatik einer Sprache beherrscht, um sich situationsadäquat ausdrücken zu können, sondern daß zur Sprachverwendungsbeherrschung – also einer kulturellen Kompetenz – auch die (bewußte oder unbewußte) Kenntnis von Textsortenregularitäten gehört; und eben dieser Umstand macht Textsorten zu einem für jeden Übersetzer belangvollen Phänomen.

Tot i que no ens oposem a la idea de Reiß i Vermeer (sobretot quant a les normes que Hermans, 1996: 33, situa a la part inferior del quadre que apareix a la pàgina 140), considerem que la comparació de convencions necessària per a prendre una decisió sobre aquestes fa que els trets genèrics esdevinguen sempre conscients,

---

¹⁰¹ Adonar-nos que la nostra cultura no és un ens natural és el propòsit de Bohannon (1992) i una idea que apareix intuïda en moltes altres obres (vegeu per exemple, el que diu l'Abbé Prévost, 1697-1763, *apud* Bassnett, 1996: 18; també citat a Genette, 1977): «[T]hose reminders of the old and uncouth British ways, which only habit prevents the British themselves from noticing [...]»

També Ortega y Gasset diria una cosa semblant (Ortega y Gasset, 1963-69, *En torno a Galileo*, citat a Hernández Sacristán, 1999: 15-16):

Esa interpretación (de la circunstancia) se forma en lo que llamamos 'nuestras convicciones', o sea todo aquello de que creemos estar seguros, con respecto a lo cual sabemos a qué atenernos. Y este conjunto de seguridades que pensando sobre la circunstancia logramos fabricarnos, construirnos –como una balsa en el mar proceloso, enigmático de las circunstancias– es el horizonte vital o mundo. De donde resulta que el hombre para vivir necesita, quiera o no, pensar, formarse convicciones –o lo que es igual, que vivir es reaccionar a la inseguridad radical construyendo la seguridad de un mundo; o con otras palabras, creyendo que el mundo es de este o del otro modo, para en vista de ello dirigir nuestra vida, vivir.

almenys fins que s'arriba a la *rutinització* (vg. Estruch i Gibert, 1999: 32-33) de les solucions de traducció. I, si tenim en compte la matisació que citem tot seguit, podem veure que el pensament d'aquests autors va també en la mateixa línia:

Niemand wird, wie gesagt, von einem Übersetzer die Beherrschung der Konventionen auch nur aller Gebrauchstextsorten verlangen, wofür aber die Kenntnis von ihrem Vorhandensein, ihrer möglichen Nicht-Übereinstimmung in Ausgangs- und Zielkultur, die Fähigkeit, sich durch Paralleltextuntersuchungen [...] die wichtigsten konvergierenden oder divergierenden Konventionen von solchen Textsorten, die er in der Ausbildung und der späteren Praxis noch nicht hat übersetzen müssen, selbst zu erarbeiten.

Voldríem matisar també que quan parlem de coneixements *inconscients* no fem referència a la distinció entre coneixements *actiu* i *passiu* (vg. Gläser, 1990: 27). Tot i així, caldria afegir en aquest punt el que plantegen estudis sobre traducció especialitzada segons els quals el traductor ha de desenvolupar una competència *passiva* en els gèneres de la llengua de partida i una altra d'*activa* en els de la llengua d'arribada (Gamero Pérez, 2001: 53).

Així doncs, els mitjans que requeriria en circumstàncies òptimes la socialització terciària del traductor haurien d'explicitar els elements formals i culturals pertinents i delimitar, així mateix, el grau de fixació d'aquests, a fi de donar-li a conèixer tant els elements que Hasan denomina *obligatoris* (Halliday i Hasan, 1985: 66),¹⁰² això és, els elements indispensables que permeten reconèixer un gènere en concret com a tal, com les *variacions* (Göpferich, 1995) estilístiques o retòriques que permet la paracultura en qüestió (vg. Carbonell i Cortés, 1999: 138-143). La metodologia que ens ha de permetre aconseguir aquest objectiu implica la construcció d'*altres discursius generalitzats*, de gèneres, a partir d'*altres discursius significatius*, però també de les normes genèriques abstretes, flexibles i alhora fixes. D'aquesta manera, es basteixen les eines perquè el traductor estiga preparat per a noves manifestacions sígniques, tot i no haver-les estudiat amb anterioritat, per la possibilitat de fer-les encaixar amb aquests *altres*.

Si continuem amb la teoria antropològica d'aprenentatge cultural en la qual ens basem, direm que, en la interacció entre els membres d'una societat, tenen lloc uns

---

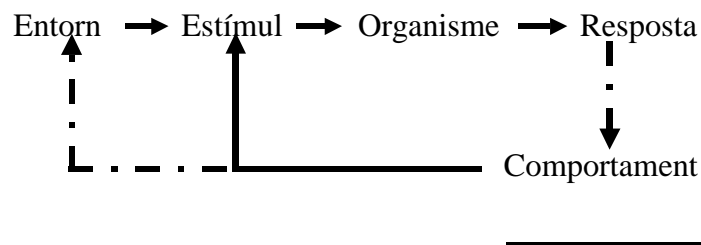
¹⁰² Com es veu, aquesta idea presenta un clar paral·lelisme amb el concepte de *norma* que Toury (1980) introdueix en el camp de la traductologia.

fenòmens cognitius que Bohannon (1992, 1995) ens explica afirmant que el cervell actua davant un estímul com a *comparador*. D'una banda, utilitza la informació que recull d'una base de dades genètica (*dipòsit genètic*) i, d'altra, la que recupera d'un *dipòsit après*, format amb l'experiència,¹⁰³ a través d'interaccions múltiples en les quals, segons Powers (1973), se segueix l'esquema següent:

Organisme que percep i es comporta

Figura 5. Esquema de percepció i comportament segons Powers (1973)

L'entorn en el qual ens socialitzem ens proporciona diversos estímuls que, quan els percebem, provoquen una resposta per part de l'individu, la qual pot suscitar o no un comportament, tot i que sempre s'enregistra com a experiència.¹⁰⁴

Amb aquest procés, s'adquireix l'experiència, que s'organitza en categories que faciliten el que puguem sistematitzar la informació que s'obté. Els corrents cognitius empenen el terme *esquemes* (Bartlett, 1932) per denominar aquestes categories, les quals eviten que ens bloquegi un excés de dades per la impossibilitat de gestionar-les

---

¹⁰³ Si donem per fet que el dipòsit genètic és impossible de modificar, almenys de moment, hem de centrar-nos en el dipòsit après perquè: (1) els resultats obtinguts amb un univers hipotètic de genis serien d'una representabilitat discutible en els estudis descriptius i (2), malgrat que no és infreqüent trobar-se amb estudiants brillants, cal que la branca aplicada s'ocupe també de la resta d'aprenents.

¹⁰⁴ Si, efectivament, es produeix un comportament, aquest incideix en l'estímul, que canvia, i pot arribar a afectar l'entorn social; però aquesta part de la interacció ens portaria a qüestions que s'aparten del que volem tractar en aquest punt (les normes, per exemple).

(Bohannon, 1992: 29).¹⁰⁵ Som conscients que aquesta teoria dels esquemes pot resultar massa simplificadora i reduccionista per a alguns casos, de manera que no pretenem aplicar-la de forma general, sinó que l'agafem tan sols a fi d'explicar una part de l'aprenentatge, això és, la interacció. (El model d'estratègies de van Dijk i Kintsch, 1983, pot resultar molt satisfactori per aprofundir en aquest aspecte.)

3.3.1.3. Esquemes cognitius i gènere

Si partim, doncs, de la premissa que aprenem de l'experiència (Bohannon, 1992: 28), com hem vist, i que el dipòsit après s'organitza mitjançant esquemes, podríem deduir que el traductor que es mou en un àmbit de comunicació determinat, això és, en una paracultura, organitza la informació paracultural en uns esquemes propis. La proposta que plantejem i que intentarem argumentar a continuació és que aquests esquemes són diversos atenent al perfil de l'individu, de les situacions que experimenta amb més o menys regularitat i, en cas de traductors, podrien ser els *gèneres*.

Per començar aquesta argumentació, ens interessa recordar la proposta de Bakhtin (1982), el qual entén el gènere com un instrument de comunicació humana, la qual, al seu torn, és essencialment *social*. Aquesta idea, que impregna estudis realitzats des de diverses perspectives (Kress, 1985, vg. Garrido Gallardo, 1988, Hatim i Mason, 1990, Swales, 1990, Bhatia, 1993, o Berkenkotter i Huckin, 1994) és la precursora de l'enfocament sociològic en l'estudi del gènere i la concepció que se'n deriva permet que el gènere s'entengui com un testimoni cultural, com una forma *local* de coneixement,¹⁰⁶ és a dir, com una producció d'una *esfera concreta d'ús de la llengua*. La formulació de Bakhtin té corol·laris teòrics (Todorov, 1976, Swales, 1990, Bhatia, 1993), però el que és més important és la demostració que se n'ha fet

---

¹⁰⁵ La mateixa teoria dels esquemes serveix a Carbonell i Cortés (1997: 63), per abordar qüestions relatives a la interpretació dels textos, que amplia en la seua obra del 1999 amb van Dijk i Kintsch (1983).

¹⁰⁶ Vegeu, en el camp de l'antropologia, Geertz (1993: 4): «the shapes of knowledge are always ineluctably local, indivisible from their instruments and their encasement.»

mitjançant mètodes empírics contrastius (García Izquierdo, 1999) del fet que el gènere es conforma amb maneres particulars de conceptualitzar la realitat. Així doncs, les comunitats presenten formes divergents en aquestes formes de representació i el fet que els gèneres varien de cultura en cultura¹⁰⁷ constitueix una prova suficient de la utilitat que el seu estudi presenta per a la traductologia.

Tot i així, el fet que el gènere siga culturalment específic no implica tan sols que es tracte d'una categoria semiòtica digna d'investigació (Hatim i Mason, 1990, García Izquierdo, 2000), això és, que hàgem d'observar-lo des d'una perspectiva cultural com a objecte d'estudi etnogràfic, sinó que palesa, així mateix, que el gènere és en si mateix un mitjà de socialització.¹⁰⁸

De fet, la figura social del traductor té per funció i raó d'ésser la de produir un text discursiu a partir d'un altre text discursiu (se'n diga traducció, adaptació, translació, manipulació, comentari, metatext o intertext).¹⁰⁹ Per això, i basant-nos en els processos d'aprenentatge identificats per l'antropologia, aquest text es transforma en el seu mitjà principal de socialització i, també, en el medi a través del qual s'executa aquest procés, atès que és l'objecte que li permetrà obtenir estímuls i respostes procedents de la paracultura.¹¹⁰ És més: el text discursiu pot tractar-se de l'única via de què disposa per a participar en la paracultura (sempre que, a més de traductor, no siga advocat, jutge o notari). El text que produeix formarà part, teleològicament, d'una paracultura i, en les interaccions successives, el traductor percebrà (ja sia a través del client mateix, d'un company, d'un professor, de crítiques de premsa, d'un increment en el nombre d'encàrrecs o, en un cas extrem, d'una demanda) si el seu comportament, el text produït, s'adiu a les expectatives i als requisits de la paracultura meta. Si no és així (i encara hi és a temps), el traductor aprendrà, modificarà els seus esquemes i els atributs que adscrivia al gènere, ja que és aquest l'estímul que ha provocat la resposta.

---

¹⁰⁷ Aquesta idea apareix també com a assumptió a van Dijk i Kintsch (1983: 16).

¹⁰⁸ Tot i que potser siga precisament en el fet que el gènere constituïska un mitjà d'enculturació on rau l'interès etnogràfic de la noció.

¹⁰⁹ Aquesta afirmació es troba en diverses obres. Vegeu, per exemple, Hermans (1996: 38): «translating, as a form of textual production.»

¹¹⁰ Si ens basem en el concepte de *text de cultura* de Lotman (vegeu en aquest sentit la compilació de textos traduïts a l'espanyol que van aparèixer entre els anys 1996 i 1998), podríem afirmar que l'ésser humà se socialitza a través de gèneres, malgrat que no tots siguen gèneres discursius.

Si, d'una banda, com es veu en l'esquema de Powers (1973) abans mencionat, aprenem a partir d'interaccions, d'actes de comunicació verbal o no verbal, que no podem percebre sense les dimensions culturals inherents a tot el que veiem, escoltem o sentim, com també a tot el que emetem (Bohannon, 1992: 26), és a dir, si la nostra comunicació i aprenentatge es du a terme a través de *textos de cultura* (Lotman, 1979) i si els gèneres són, segons el que hem explicat abans, abstraccions de textos, esdevé un judici analític afirmar que tot acte de comunicació humana s'inscriu en un gènere determinat Bakhtin (1982: 248) i deduïm (recuperant la idea de Bohannon) que no podem percebre res aïllat del gènere amb el qual ho identifiquem. Si a açò afegim que la socialització del traductor (en la seua dimensió professional, naturalment) passa sempre per un acte de comunicació materialitzat en un text discursiu, podem dir que l'instrument principal de socialització que utilitza el traductor¹¹¹ són els textos discursius i l'organització d'aquests en esquemes. Per tant, si entenem el gènere com a tipificació dels textos, com a altres discursius generalitzats, plataformes de diàleg entre el jo i el jo mateix, constitueix, de nou, un judici analític el fet d'afirmar que els esquemes del traductor puguen ser els gèneres discursius.¹¹²

¹¹¹ El model de comprensió del discurs de van Dijk i Kintsch té un fonament interpretatiu que assumeix també que el sentit és construït a través dels filtres que adquireix l'individu en les experiències vitals i que el que percebem s'assigna a *etiquetes* de comprensió (van Dijk i Kintsch, 1983: 5), que tenen un clar paral·lelisme amb els gèneres.

¹¹² El filòsof alemany del segle XIX Ludwig Feuerbach intueix ja, en una obra escrita el 1828 i publicada per primera vegada el 1928, el caràcter utilitari del gènere per a l'ésser humà (Feuerbach, 1995: 104):

La conciencia es, pues, un género, y el conocimiento una especie de ella, tal como si éste, ante cosas diferentes representara él mismo una cierta relación diferente y como rota de la conciencia, que, sin embargo, es relación consigo misma, simple e igual a sí misma; pero aquél (el conocimiento) se divide continuamente en conocimientos, o sea en muchas y diversas especies, y éstas igualmente no son otra cosa que una cierta colección y textura de innumerables cosas finitas y singulares.

Malgrat l'estil una mica críptic de Ludwig Feuerbach, podem identificar en aquest fragment els ingredients bàsics de la concepció dels gèneres com a esquemes. S'ha de fer notar, això no obstant, que el que nosaltres anomenem *gènere* apareix ací amb el nom d'*espècie*. Així doncs, s'hi aprecia, en primer lloc, la divisió que els humans realitzem respecte a la informació que rebem, a la qual denomina *consciència*, en grups més menuts, cohesionats i interrelacionats, als quals es refereix com a «conocimiento» i «conocimientos», la característica més destacable dels quals és que són *finits* i *singulars*. Veïem, doncs, una al·lusió a la capacitat de comprensió humana i, per tant, a la gestió

Així doncs, si el procés d'interaccions resulta en la creació d'aquests gèneres discursius, potser podríem millorar la socialització terciària del traductor qualitativament i quantitativament (considerant un període de temps constant) si potenciem l'adquisició estructurada i explícita d'aquests esquemes (sense abandonar mai les actualitzacions textuais), ja sia en la formació guiada ja sia en la formació autònoma, això és, desenvolupant eines òptimes de documentació (vg. Monzó Nebot i Borja Albi, 2001).

Cherubim i Henne (1973: 60-61) semblen tenir en ment una idea semblant quan afirmen el següent:

Insgesamt wäre eine solchermaßen unter didaktischen aspekten konzipierte sprachkommunikationslehre anzuschließen an die in letzter zeit intensiv diskutierte textsortentheorie, da spezifische, jeweils unter pragmatischen verwendungsbedingungen („Redekonstellationen“) abgegrenzte textsorten gesellschaftlich determinierte kommunikations- und handlungsschemata darstellen, die beim spracherwerb als sozialisationsprozeß jeweils gelernt und internalisiert werden. [sic]

Ells, però, ho apliquen a l'ensenyament de llengües i, d'altra banda, l'afirmació citada sembla bastant intuïtiva, atès que, en dir que els esquemes d'acció i comunicació estan socialment establerts, conclusió i premissa coincideixen. Per una altra part, res no fa pensar que aquests esquemes s'identifiquen amb categories cognitives en el text de Cherubim i Henne, sinó més prompte amb situacions de comunicació reiteratives en el context social d'una cultura.

Si parlem, doncs, de proporcionar condicions òptimes per a l'aprenentatge, ens trobem amb una segona accepció del terme socialització *terciària*, que ara consisteix a «proporcionar las condiciones en las que una persona joven (no adulta)¹¹³ puede adquirir cultura» (Bohannon, 1992: 46-47). Proporcionar aquestes condicions a través de gèneres seria una eina de gran valor per a la pràctica de la traducció i un encarrilament vàlid per a la traductologia aplicada, que necessitaria amb urgència que la branca descriptiva de la disciplina explicitara les característiques dels gèneres amb els quals treballa el traductor en els diversos àmbits de comunicació humana.

---

tangible de les dades. La relació amb els esquemes i amb els gèneres que tractem nosaltres resulta certament impressionant.

¹¹³ En el sentit que pren el terme en aquest treball (vegeu el glossari al final del treball).

Així doncs, esdevé necessari un estudi descriptiu dels gèneres que permeta oferir al traductor de manera explícita les característiques que els membres adults de la paracultura perceben com a naturals, perquè aquell sàpia, davant d'una traducció, a través de quins mitjans transmet una cultura uns propòsits comunicatius determinats, quins són essencials per a aquesta transmissió i quines diferències poden resultar de triar-ne uns o uns altres.¹¹⁴ Així, hauríem de saber, abans de traduir una llei de l'anglès al català, quina funció compleix la fórmula final de promulgació, si existeix o no en espanyol i com se'n supleix l'absència per tal de decidir si la traducció l'hauria d'incloure.

El que ací plantegem és la necessitat de descriure les *normes* (*vid. supra*) dels textos que «facilitate and guide the process of decision-making» (Hermans, 1996: 28). L'estudi de la *convenció* de Lewis (1969), juntament amb l'obra de Schauer (1991), permet a Hermans (1996: 33) establir la classificació següent:

---

¹¹⁴ Una altra aplicació possible d'aquests estudis (vg. Borja Albi, 2000) seria la traducció assistida per ordinador a fi de reduir les tasques mecàniques que duen a terme els traductors (Sager, 1997: 37):

While it may be possible to fine-tune a machine translation system to be optimally efficient for certain text types, this is so far of limited scope, because our knowledge of characteristics of text types is not advanced enough to fully codify it in the form of computer programs.

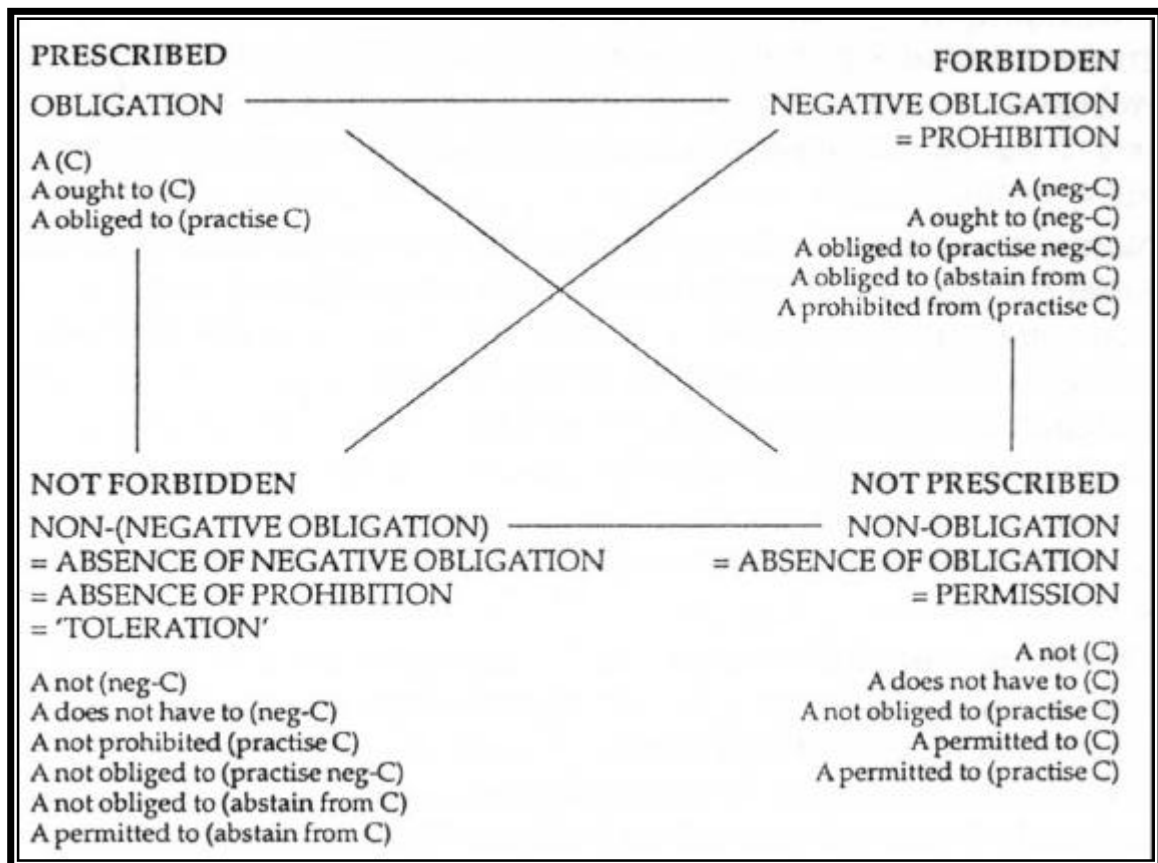

Figura 6. Modalitats de força normativa segons Hermans (1996)

3.3.2. El diàleg de la dimensió cognitiva del gènere discursiu amb el discurs i la cultura

Fins ací hem vist com les actuacions de l'individu estan determinades per la seua socialització, pel seu *jo*, ja sia en el comportament social o en la producció discursiva. Tanmateix, el *jo* de Mead (1990) té un lloc destacat en el si del gènere i d'aquesta manera entenem el fet que les regularitats que presenten els gèneres no siguin *identitats* entre textos. Per bé que els gèneres siguin «typical forms of utterances» (Bakhtin, 1986: 63), els individus els utilitzen amb finalitats pròpies i Berkenkotter i Huckin (1994: 2), de fet, recomanen que aquests enunciats de què parla Bakhtin s'estudien en els contextos socials en què apareixen, especialment quant a la manera en què es manipulen a favor de les intencions dels usuaris. D'altra banda, en l'ensenyament, Swales (1990: 12) recomana una metodologia en la qual l'estudiant arribe al domini dels gèneres a través de la pràctica en la redacció de

formes amb un grau elevat de genericitat i que no siga fins després d'això quan les manipule d'acord amb els interessos comunicatius propis. Això planteja una dificultat per al traductor que ha d'adaptar formes a interessos sorgits en cultures distintes. En el camí d'unió de les dues és possible que sorgisquen gèneres força atípics (ho reprendrem en el quart capítol d'aquest treball).

Tot i així, certes qüestions, com ara el propòsit o el conjunt de propòsits que Miller (1984), Swales (1990) o Bhatia (1993) agafen com a criteri distintiu entre gènere es troba a mig camí entre el *jo* i el *jo mateix*, sobretot en el context de la comunitat paracultural jurídica, on les situacions possibles i els propòsits que es poden perseguir estan molt institucionalitzats.

Si un conjunt de propòsits és el que mena a la producció d'un text, la recepció queda mediada per la interpretació que l'individu fa, en el context de la paracultura jurídica, en un altre diàleg entre el *jo* i el *jo mateix*, per tal com existeixen una sèrie de normes heurístiques fixades per les diferents paracultures i diacultures relacionades amb el discurs jurídic com a resposta a necessitats pròpies i institucionalitzades, gràcies a l'acceptació (mediada també per la socialització) dels individus (vg. Bennion, 1990, Borja Albi, 2000).

3.4. El nivell discursiu

The first step towards an examination of the processes of translation must be to accept that, although translation has a central core of linguistic activity, it belongs most properly to semiotics, the science that studies sign systems or structures, sign processes and sign functions.

(Bassnett, 1991: 13)

Des de la perspectiva semiòtica, el llenguatge és un sistema de *signes* que els agents fan servir com a símbols d'una realitat diferent, com a mitjans per aconseguir una altra finalitat o amb altres funcions determinades. En la dimensió discursiva, els textos són la materialització sígnica i semiòtica dels gèneres que persegueix la producció del significat mediada per convencions. Aquestes convencions sígniques enllacen el discurs en diferents nivells amb la cultura, ja que el llenguatge és, de fet,

social (vg. Voloshinov, 1929/2000, Bakhtin, 1982) i amb la cognició individual, ja que són els éssers humans els que utilitzen aquests signes amb la intenció d'operar i cooperar en un context social i històric. El signe, per tant, no és ni lliure i indeterminat per a l'individu ni estable i predeterminat per la cultura; si es prefereix, el signe és alhora estable i flexible (vg. Voloshinov, 1929/2000, i també els corrents més moderns de l'antropologia que hem exposat en l'epígraf 3.2.1]. Nosaltres volem basar la dimensió discursiva del gènere en una concepció semiòtica, de manera que la noció esdevé un sistema sígnic funcional i simbòlic (vg. Sapir, 1929/2000: 398) amb una forta vinculació amb la (para)cultura on s'insereix i l'individu que l'utilitza en el si d'aquella.

La dimensió discursiva, integrada de forma i contingut textuals, és probablement la més evident i directament observable dels gèneres, atès que les actualitzacions, els textos constitueixen un suport fix i estable. Aquesta dimensió no té una orientació limitada i en molts estudis s'aprecia en major o menor grau la interacció d'aquesta amb les altres dues, alguns produïts en el si de la traductologia (vg. Hatim i Mason, 1990, Borja Albi, 2000, García Izquierdo, 2000, o Marco Borillo, 2002). D'altra banda, el fet que vulguem circumscriure aquest treball als gèneres jurídics per a la traducció justifica la inclusió de treballs específics de llenguatge jurídic.

En les investigacions que citarem en aquest apartat, s'identifiquen una sèrie de trets peculiars del llenguatge jurídic, però són pocs els treballs que estudien la significació d'aquestes característiques en relació amb el que els parlants volen aconseguir amb l'intercanvi comunicatiu i també en relació amb els interessos de la comunitat cultural en un moment històric concret. Caldria estudiar de forma sistèmica la relació entre la forma estereotipada dels gèneres i l'ús efectiu dels elements textuals, les formes de reduir l'esforç necessari per comprendre i assimilar els missatges en contextos especialitzats o les maneres d'aglutinar el coneixement de la comunitat. Tanmateix, en aquest sentit cal fer una excepció molt destacada, ja que els estudis de Bhatia plantegen algunes d'aquestes relacions, per la qual cosa ens resultaran de gran utilitat per a l'aplicació d'una anàlisi discursiva a textos jurídics. Des d'altres disciplines, Teubner (1983) o Bourdieu (1987) seran també de gran ajuda.

Basant-nos en Enkvist (1978: 178), el qual parla de les frases i de la relació d'aquestes amb el text, nosaltres voldríem traslladar el seu comentari al camp que ens ocupa i aplicar-lo a la forma dels gèneres jurídics en relació amb la cultura en la qual s'inscriuen: la forma d'un gènere no és autònoma, no existeix per si sola, sinó com a part d'una cultura i d'una relació entre individus. Una de les funcions més importants del gènere és precisament unir un contingut amb l'entorn de manera que la informació pugui córrer per la cultura de la forma desitjada.

Així, defensem que cada tipus d'informació té, per exemple, un lloc i una extensió adequats en el gènere que els nous redactors hereten dels seus avantpassats, usuaris de la mateixa cultura, i tenen la possibilitat de modificar, de forma que la macroestructura depèn de la cultura i dels propòsits comunicatius de l'individu; sorgeix, per tant, d'un diàleg interdimensional. I el mateix podríem dir de l'estil, la sintaxi, la terminologia, la morfologia i els aspectes gràfics.

La perspectiva que clama la traducció en el tractament de tots aquests elements formals és la contrastiva, de forma que es pugui comparar el comportament dels textos en diferents idiomes (Hartmann, 1980, Baker, 1992). Això no obstant, la textologia comparada no ofereix tots els elements explicatius necessaris i cal anar més enllà del text (Swales, 1990) per a oferir la perspectiva que considerem més adaptada a les necessitats del traductor jurídic.

Molts treballs sobre anàlisi del discurs es fonamenten en el *text* (Hartmann, 1980, Baker, 1992), però en el nostre treball pretenem unir-nos al corrent que defensa que el *gènere* és la perspectiva més adequada per a escometre un estudi descriptiu i comparatiu de textos que permeti conèixer les regularitats i el grau de convencionalització que presenten a fi que, com defenen diversos autors (Reiß i Vermeer, 1989, García Izquierdo, 2000), el traductor pugui familiaritzar-se d'una forma ràpida amb aquests trets i perquè siga capaç de reconèixer i respectar les diferències i similituds interculturals. La visió que permet adquirir aquesta perspectiva, la visió genològica, és la més general i la que engloba tota una sèrie de conceptes que hi depenen i la conjuminació dels quals permet l'explicació més exhaustiva.

Es proposa, doncs, que per a la traducció jurídica partim del gènere, per tal que puguem descriure els textos sent conscients que les característiques analitzades són reiteratives però inclouen variants, perquè puguem també aprofitar els avantatges de

la dimensió cognitiva de la noció des del punt de vista formatiu i professional i perquè ens adonem dels factors culturals (interculturals, multiculturals i també transculturals) que requereixen que el traductor en siga conscient i que permeten i promouen l'ús, el canvi i la manipulació dels elements inclosos en les tres dimensions amb la finalitat de fer un ús eficaç de les possibilitats dels gèneres.

Amb aquesta postura, no es proposa un canvi de model per a l'anàlisi dels textos, com a actualitzacions discursives del gènere, sinó una ampliació que tan sols és possible des d'aquesta categoria més abstracta. La perspectiva genèrica permet teoritzar a partir de fets (textos) i aplicar les conclusions. Així, s'adopta un mètode hipotèticodeductiu per a aconseguir resultats útils i aplicables a la traducció de textos jurídics.

Des del punt de vista de la descripció necessària per a anar traçant el camí de la genologia en els estudis sobre la traducció, una anàlisi genèrica comparativa és la via natural que segueix l'anàlisi de la traducció després d'aprofitar la perspectiva de l'anàlisi del discurs i de la lingüística textual i després d'aplicar els avanços de la lingüística dels còrpora. Si l'anàlisi del discurs i la lingüística textual ens han donat eines etnogràfiques, cognitives i lingüístiques, quedar-nos en la reflexió sobre els textos seria no aprofitar aquest potencial, ja que aquests no poden explicar el gènere que conformen i al qual pertanyen.¹¹⁵ En tota disciplina, resulta impossible generalitzar a partir d'ocurrències isolades i els textos, com afirmen de Beaugrande i Dressler (1981: 3), ho són. Tanmateix, gràcies al treball amb còrpora voluminosos, podem trobar els punts convergents¹¹⁶ i abstraure'n un patró en tots els nivells possibles que seria impossible fer descansar en la noció de *text*. Així doncs, si recorrem a l'abstracció, és a dir, al *gènere*, podrem escometre estudis descriptius de les actualitzacions discursives, com a formants i representacions d'aquell concepte, serem capaços d'explicar els fenòmens culturals, cognitius i textuals i podrem

---

¹¹⁵ Vegeu Swales (1990: 6): «textual knowledge remains generally insufficient for a full account of genre.»

¹¹⁶ El treball del grup GENTT de la Universitat Jaume I de Castelló, dirigit per la professora Garcia Izquierdo, s'orienta en aquest sentit (vg. Borja Albi, 2000, Monzó Nebot i Borja Albi, 2000, Gamero Pérez, 2001). També la recerca que dirigeix la professora Corpas Pastor s'encamina cap a la localització de patrons en originals de diverses cultures a fi de generar traduccions de forma automàtica per als gèneres que tractem en aquest treball (els contractes de compravenda immobiliària).

explicar el comportament dels individus discursius (*textos*) i les particularitats des d'una perspectiva global i objectiva. S'intenta evitar així la recerca de solucions en un marc d'anàlisi secundari, com es faria si, des de la lingüística, es recorria als estudis culturals per explicar els fenòmens observats amb arguments sociohistòrics, per exemple. Amb una perspectiva genèrica s'engloben els trets lingüístics i extralingüístics, textuais i extratextuais i no es parla de factors extragenèrics de la mateixa manera que no es pot parlar d'elements extraculturals. El que s'aconsegueix és integrar en el model els nivells de descripció necessaris i útils per a la traducció.

Aquesta col·laboració de perspectives, de fet, es troba molt en línia amb el panorama actual de la traductologia, en el si de la qual s'ha produït un *gir cultural* a partir dels anys vuitanta (vg. Bassnett i Lefevere, 1990). Aquest ha provocat que la lingüística quedara una mica relegada d'aquest àmbit, malgrat que no han deixat de generar-se estudis de gran interès que es fonamenten en concepcions lingüístiques (Carbonell i Cortés, 1999, i García Izquierdo, 2000, resumeixen amb molt d'encert aquestes aportacions). Siga com siga, s'ha originat una mena de polarització entre estudis culturals i estudis lingüístics que ha impregnat el panorama traductològic en les darreres dues dècades, però la confrontació de les dues tendències, lluny de suposar un estancament per als estudis sobre la traducció, ha donat lloc a un debat interessant i a propostes que es nodreixen dels dos enfocaments alhora que els enriqueixen (vg. Baker, 1999, Godayol, 2000). Seguint aquesta darrera línia, el nostre treball assumeix que la traductologia pot beneficiar-se de la conjuminació de tota una sèrie de disciplines on cal destacar els estudis lingüístics i culturals per la força que han adquirit en el panorama traductològic. De fet, aquests beneficis es veuen clarament en la caracterització i l'anàlisi del gènere, per la qual cosa tractarem el concepte com una plataforma conciliadora i justificarem la utilitat que per a la traductologia planteja l'estudi d'aquesta noció i de les actualitzacions discursives corresponents.

En suma, l'estudi del gènere (o *genologia*), ens ofereix un marc des del qual podem treballar per a la traducció amb la unió de l'antropologia, la psicologia, la filosofia, la semiòtica, la lingüística textual o la lingüística funcional sistèmica i l'explotació d'aquest potencial participatiu pot ser molt profitós com a instrument per avançar en investigacions traductològiques.

3.4.1. L'anàlisi discursiva dels gèneres jurídics

L'estudi discursiu dels textos jurídics implica, d'acord amb la bibliografia consultada, nivells diversos que solen ser el textual, l'estilístic, el sintàctic, el lèxic, el morfològic i el grafèmic. Les investigacions consultades tenen objectius diversos pel que fa a l'abast en aquest sentit i, així, el Grup d'Estudis de Tècnica Legislativa (GRETEL, 1995), Alcaraz Varó (1994, 2001, 2002) i Borja Albi (2000) tracten tots aquests blocs, mentre que Mellinkoff (1990) o Castellón Alcalá (1999) tracten només el lèxic, Maley (1994) se centra en el textual des d'una perspectiva funcional i sistèmica i Álvarez Calleja (1995) o Ortega Arjonilla i altres (1996) tracten els quatre darrers nivells esmentats.

També són molt diferents les disciplines des de les quals s'escometen aquests estudis i aquestes comprenen la lingüística, l'estilística, la sociolingüística, l'etnografia, l'anàlisi del discurs, l'etnometodologia, la semiòtica, la filosofia, la sociologia, la política, entre d'altres. Shuy (1986), Danet (1990), Bhatia (1987) o Borja Albi (1998) revisen de forma detallada aquests estudis. Quant a les perspectives que es plantegen aquests treballs, existeix també una gran diversitat. Aquestes oscil·len entre l'estudi del llenguatge com a eina dels juristes, on s'inscriurien els manuals de redacció jurídica o els llibres d'estil; l'estudi de les ocurrències del llenguatge amb finalitats jurídiques, com pot ser avalar o refutar proves en les quals recau un gran pes sobre el llenguatge (proves documentals o també testificals) i on la lingüística forense ha trobat el seu camp d'estudi; finalment, el llenguatge jurídic pot estudiar-se com a forma de poder que estableix jerarquies a dins la societat quan unim la influència del dret en les nostres vides i la inaccessibilitat del llenguatge utilitzat que aquests estudis denuncien.

En molts d'aquests treballs s'arriba a una comprensió lingüística de gran abast a través d'una descripció detallada que de vegades inclou una perspectiva diacrònica i evolutiva. En d'altres, aquesta descripció es combina amb explicacions on s'esmenten els propòsits comunicatius dels emissors (en aquest cas, sovint amb intencions crítiques respecte a la inaccessibilitat del text jurídic). Encara en d'altres, molt notablement, es prenen en consideració aspectes d'ús que es relacionen amb les formes recurrents.

En aquest darrer bloc d'estudis, volem destacar la contribució de Borja Albi (2000: capítol 4, especialment), que, seguint Hatim i Mason (1990), estudia el text en

context, hi observa els aspectes comunicatius, pragmàtics i semiòtics i els relaciona amb la traducció. També Maley (1994) enfoca l'estudi del discurs jurídic des de la perspectiva d'ús, tot i que hi aplica el model d'anàlisi de la lingüística funcional sistèmica. En aquest estudi de les formes textuais del dret consuetudinari, s'intenta abastar el llenguatge jurídic en les diferents representacions agrupant aquestes en quatre blocs processalment successius que responen a la posició dels textos respecte al sistema judicial (Maley, 1994: 15-16). L'interès de Maley és bàsicament reformista en la línia d'altres moviments de simplificació del llenguatge jurídic. Això, unit als límits de l'article quant a extensió, fa que l'aplicació del model funcional sistèmic tinga un abast restringit.

En aquest epígraf intentarem ressenyar les aportacions dels diferents estudis i estructurarem l'exposició d'acord amb els diferents nivells identificats en les anàlisis lingüístiques i textuais.

Així, començant per l'organització textual, el primer que ens crida l'atenció és la macroestructura del text, fixada i, per tant, d'un grau alt de *genericitat* (*vid. supra*) en el cas dels textos jurídics. Com defineix Borja Albi (2000: 47), la macroestructura d'un text és l'estructura global de contingut que s'organitza en macroproposicions que van resumint el contingut del text. En aquest punt, volem advertir les relacions entre aquesta macroestructura, derivada dels estudis de van Dijk (1980) i els moviments cognitius que defensa Bhatia (1993, 1994) seguint Swales (1990), i que conformen el conjunt de propòsits retòrics als quals Swales (1990), seguint Miller (1984), atribueix el paper de criteri distintiu dels gèneres.¹¹⁷ Tot i que potencialment tots dos conceptes tenen el mateix nivell d'abstracció i de concreció, de la bibliografia consultada es desprèn que els moviments cognitius solen abastar un nivell més profund. Per veure-ho en un exemple, les macroestructures de les lleis en català i en anglès correspondrien a la figura següent, mentre que els moviments cognitius dins d'un article de la part substantiva en anglès seria (1) provisió legislativa i (2) condició especificativa.

---

¹¹⁷ Tot i així, som conscients que Werlich (apud Isenberg, 1987) destaca l'afinitat del focus contextual amb un procés cognitiu determinat, tot i que els moviments cognitius als quals fem referència s'han d'entendre com elements més concrets i dependents d'un context de situació força més determinat pel text.

CATALÀ	ANGLÈS
Títol	Títols
Fórmula ₁	Fórmula
Preàmbul	Preàmbul
Part dispositiva	Part definitiva
	Part substantiva
Part final	Part processal
Fórmula ₂	Part complementària
Signatures	Signatures

Figura 7. Macroestructures de les lleis en català i en anglès

Quant a la macroestructura, ens sembla molt interessant la contribució de Hasan (1984), la qual proclama que cada gènere s'associa amb un conjunt d'elements estructurals que poden ser *obligatoris* o *opcionals* i que mantenen certes relacions a dins del text, com poden ser la seqüència o la recurrència periòdica.

En el nivell textual, Borja Albi (2000: 49) enumera altres elements pertinents del llenguatge jurídic anglès que recollim ací:

1. Subordinació múltiple i frases llargues.
2. Connectors característics.
3. Escassetesa i especificitat de l'anàfora.
4. Repetició lèxica abundant.
5. Substitució escassa.
6. Progressió temàtica molt marcada.
7. Regles d'interpretació particulars.

Caldria esmentar també els treballs de Kurzon (1986), Hickey (1992), Liebes-Blesner (1984), Mead (1984), Philips (1984, 1985), Walker (1982), Westman (1984) i, molt especialment, Sarcevic (1997).

Quant al nivell estilístic, diverses obres tracten aquesta qüestió tant per a l'anglès (Alcaraz Varó, 1994, Borja Albi, 2000), com per a l'espanyol (Ortega

Arjonilla, Doblas Navarro i Paneque Arana, 1996) i per al català (Duarte i Montserrat, 1995).

Pel que fa al nivell sintàctic, podem veure els trets del llenguatge jurídic anglès en Borja Albi (2000), els de l'espanyol en Ortega Arjonilla i altres (1996) i els del català en Camps i Giralt (1995) o en els Criteris Lingüístics del Departament de Justícia de Graells i Costa (2000).

Quant al lèxic, a banda dels reculls lexicogràfics i els glossaris de terminologia jurídica, trobem també estudis de caire més teòric sobre lèxic i fraseologia per a l'anglès (Mellinkoff, 1990, Alcaraz Varó, 1994, Borja Albi, 2000, 2001), el català (Duarte i Montserrat i de Broto i Ribas, 1988, Xirinachs i Codina, 1995, Duarte i Montserrat, Alsina i Sibina, 1997) i l'espanyol (Ortega Arjonilla, Doblas Navarro i Paneque Arana, 1996, Pasquau Liaño, 1996, Castellón Alcalá, 1999).

També el nivell morfològic ha rebut l'atenció d'investigadors en diversos moments, tant del llenguatge jurídic català (Duarte i Montserrat i de Broto i Ribas, 1988, Xirinachs i Codina, 1995, Duarte i Montserrat, Alsina i Sibina, 1997), com del llenguatge jurídic anglès (Alcaraz Varó, 1994, Borja Albi, 2000) i de l'espanyol (Ortega Arjonilla, Doblas Navarro i Paneque Arana, 1996, Castellón Alcalá, 1999).

El darrer nivell, el grafèmic, pot semblar menys important, però potser l'alt grau de formalisme dels textos jurídics fa que els estudis que s'hi ha dedicat siguin bastant nombrosos en les llengües que estudiem. Així, Duarte i Montserrat i altres (1997: 152) afirmen: «Tot i que l'aspecte més important de qualsevol escrit és el seu contingut i la claredat amb què s'exposa, també influeix en la comprensió la manera de presentar-lo.»

Dins dels estudis que han abordat aquesta qüestió podem citar, per al català, Duarte i Montserrat i de Broto i Ribas (1988), també Duarte i Montserrat (1997), Mestres i Serra (1995) i Costa (2000), per a l'anglès Bennion (1990) o Borja Albi (2000) i, per a l'espanyol, Ortega Arjonilla i altres (1996).

La major part d'aquests estudis relacionen la forma lingüística amb aspectes situacionals i culturals del text jurídic. Això no obstant, les interpretacions són de vegades impressionistes, ja que no segueixen camins sistemàtics. Amb tot, sovint podem trobar patrons que es corresponen amb models d'interpretació que plantegen corrents com la lingüística funcional sistèmica. Un exemple en aquest sentit seria el desequilibri entre emissor i receptor en textos juridicoadministratius, com exposa

Duarte i Montserrat (1997) i que en termes sistèmics podríem descriure com una relació desigual, no recíproca, de poder. També volem remarcar que en molts casos les anàlisis s'adrecen a desvelar injustícies socials amb vistes a la reforma. El nostre estudi és essencialment diferent, però les descripcions i interpretacions elaborades en aquest sentit poden ser-nos útils.

3.4.2. L'anàlisi discursiva en traductologia

En la tria d'un model d'anàlisi per a aquest treball, i davant la gran varietat de possibilitats existents, vam tenir en compte quina era la nostra intenció en aplicar-lo a un gènere jurídic concret, ja que la descripció s'orientarà en un sentit o un altre d'acord amb la concepció del llenguatge i de la comunicació que aquest model plantege (Neubert i Shreve, 1992). En el nostre cas, a través de l'estudi textual, pretenem arribar a la comprensió més àmplia dels textos i dels gèneres com a producció professional d'un camp. Volem descriure la producció discursiva recurrent de dues professions en contacte i intercanvi a fi d'accedir als ingredients de la competència pròpia (*pathos*, *ethos* i *eidos*) que es testimonia en el llenguatge emprat i en el gènere, com a unitat consolidada de comunicació discursiva.

A més a més, hem de tenir en compte que un col·lectiu es conforma per addició però també per negació, per tant la caracterització no seria completa sense tenir en compte les vinculacions d'aquests col·lectius amb altres sectors socials. En aquest sentit, ens interessa també descriure la presència més o menys densa de trets propis de la competència del grup.

Finalment, pretenem contrastar la informació textual i no textual que puguem obtenir en tots dos casos, des de coneixements materialitzats fins a les formes de percepció, i veure el que els textos ens poden dir d'aquests professionals com a individus i com a col·lectiu, especialment en el sentit de descriure la relació discursiva entre les dues agrupacions. A partir d'aquesta comparació, podrem desvelar informació nova que ens ajude a caracteritzar amb més detall la figura del traductor jurat.

Per tant, es tracta d'un interès *professional* o *social*, ja que intentem descriure la traducció jurídica i jurada des de la perspectiva institucional del rol que atribueix la societat als traductors jurats com a agents i a la comunitat que conformen. Es tracta, però, d'un interès final i per a la consecució d'aquest plantejament descriure els

textos originals i les traduccions des d'un enfocament textual i comunicatiu, d'acord amb la taxonomia que proposa Hurtado Albir (1996 b, 2001). En aquesta descripció, perseguim una recerca qualitativa però també quantitativa ja que aquesta ens aporta regularitats decisòries a l'hora de parlar d'homogeneïtat en el si del grup, a la fi, de col·lectivitat. Amb això en ment, l'anàlisi que realitzem ha de permetre'ns accedir a la forma i al *contingut* dels textos, però també als *motius* de la construcció textual i genèrica. En aquest sentit, és indispensable un model detallat i obert, que d'una banda n'assegure la reproduïbilitat a fi d'identificar recurrències a distints nivells i que, de l'altra, oferisca també cert grau de flexibilitat per incloure-hi les variables necessàries.

Així doncs, ens interessa:

- ✓ identificar les formes i les reiteracions formals utilitzades o desades pels professionals en la producció discursiva;
- ✓ acotar el material significatiu que els professionals empen o desen reiterativament en la comunicació en situacions determinades;
- ✓ trobar els motius per a la construcció d'aquestes formes de comunicació professional, especialment en relació amb les necessitats de l'intercanvi concret;
- ✓ relacionar les tries del col·lectiu quant a forma i contingut amb altres sectors de la societat (que no comparteixen els seus *pathos*, *ethos* i *eidos*) i amb els membres del col·lectiu (que en principi sí els comparteixen);
- ✓ accedir a través de les recurrències discursives que conformen el gènere als propòsits col·lectius de la comunitat a fi de relacionar-los amb la consciència del grup respecte a la situació pròpia en la societat;
- ✓ identificar a través del text el propòsit retòric del parlant i posar-lo en relació amb els propòsits de la comunitat a fi de veure'n el grau d'homogeneïtat.

Creiem que aquests són requisits per entendre el text com a forma i contingut en ús i, a través d'aquest, el gènere com a instrument de comunicació intragrupal i social, com a testimoni de la voluntat comunicativa d'una comunitat.

Entre les anàlisis i els models considerats, volem destacar l'anàlisi de textos jurídics de Borja Albir (2000), basat en el model comunicatiu que plantegen Hatim i Mason (1990) i el model i anàlisi de Marco Borillo (2002), basat en les aportacions de la lingüística funcional sistèmica (Halliday, 1978) o *Escola de Sidney* (Pereira Rodríguez, 2000). Entre els dos models exposats, les relacions són paleses, com ens mostra García Izquierdo (2000) i com afirma també el mateix Marco Borillo (2002). En concret, el model de Hatim i Mason (1990) incorpora formulacions diverses relacionades amb el llenguatge i, entre aquestes, algunes de la lingüística funcional sistèmica (Marco Borillo, 2002: 58). En aquest sentit, és rellevant l'estudi de Maley (1994) que hem ressenyat anteriorment. Tot i ser un model aliè a la traductologia, ens hi referirem també en el moment de la descripció.

En la traductologia, l'anàlisi lingüística ha estat un interès constant. D'una forma molt especial, volem destacar les anàlisis plantejades des de la concepció de la traducció com a operació textual. Els enfocaments textuais de la traducció han estat objecte de reflexió metateòrica en diversos estudis. Entre aquests, volem destacar Carbonell i Cortés (1999), García Izquierdo (2000) i Hurtado Albir (2001).

Aquesta darrera, Hurtado Albir (2001: 410), situa les primeries de la perspectiva textual en l'aportació de Catford (1965), el qual feu declaradament dels plantejaments inicials de Halliday (vg. Marco Borillo, 2002: 56). Models subsegüents, han remarcat la importància cabdal d'elements diversos (sentit, funcions lingüístiques o tipus textual, entre d'altres). Pel que fa als models que es fonamenten en la lingüística funcional sistèmica, podem veure'n un tractament detallat a Marco Borillo (1998). En el nostre treball, tan sols volem remarcar que l'adopció en la traductologia del model d'anàlisi de la lingüística funcional sistèmica hi ha reconegut avantatges parcials que s'han encabint en models dissenyats *ad hoc*. Així ho han fet, per exemple, Catford (1965), House (1977, 1997), van Leuven-Zwart (1989, 1990), Hatim i Mason (1990), Bell (1991) o Chesterman (1998). El nostre propòsit, en canvi, no és dissenyar un model nou a partir d'aportacions diverses —no ho creiem necessari—, sinó aplicar a la traducció jurídica un dels diversos marcs existents que puga satisfer els nostres requeriments.

Segons Marco Borillo (2002: 57), House (1977) incorpora les funcions interpersonal i ideacional en un marc de comparació de textos originals i traduccions en termes d'adequació o, com assenyala Marco Borillo, d'equivalència. Aquesta

adequació s'avalua d'acord amb la posició dels textos en els contextos respectius i, per ubicar-los, s'utilitzen les dues funcions esmentades, a més d'altres conceptes d'origen diversos.

Pel que fa a van Leuven-Zwart (1989, 1990), les funcions de la gramàtica de Halliday es combinen amb nivells de la narratologia. La intenció de l'aplicació d'aquesta autora és descobrir les normes de traducció a través de l'anàlisi de textos traduïts i els originals respectius. La metodologia procedeix de la particularitat a la generalitat i la hipòtesi és que canvis mínims a certs nivells microtextuals afecten el text també en un *macronivell*.

També Bell (1991) intenta oferir un marc d'anàlisi lingüística per a la traducció i planteja la situació de la disciplina a aquest respecte com un caos d'incomunicació entre teòrics i pràctics de la traducció i teòrics de la lingüística, especialment. Davant avanços que considera encoratjadors en camps com el cognitivisme, la intel·ligència artificial, la lingüística del text i la lingüística sistèmica, Bell veu als principis dels noranta una conjuntura especialment profitosa per aglutinar diversos postulats en una *teoria de la traducció* entesa com a *procés* (Bell, 1991: xvi). Després de definir la traducció (*translation*), el traductor (*translator*) i la teoria de la traducció (*translation theory*), Bell ofereix en el segon capítol un model per al procés (*translating*) que crea a partir de la combinació de perspectives diverses en disciplines diferents (Bell, 1991: 46). La segona part d'aquesta obra serà la que aplique, després de revisar formulacions sobre el sentit, la lingüística sistèmica (1991: capítol 4) i la lingüística del text (1991: capítol 5) de forma complementària. Finalment, l'estudi abasta conceptes cognitius com la memòria i el processament informatiu i textual (estructures, coneixement i destreses) a partir de les formulacions de la psicolingüística i la intel·ligència artificial.

En la segona part de l'obra (1991: 79-198), Bell adopta les assumpcions sobre el llenguatge de la lingüística sistèmica. Aquestes serien les següents (Bell, 1991: 120):

- (1) that the grammar of a language is a **system of options** which are available to the user for the expression of meaning;
- (2) that any stretch of language must, if it is to be communicative, contain **all three** of the types of meaning just listed [cognitive, speech functional and discoursal];
and

- (3) that each of these is organized by its own **macrofunction**; a series of networks of systems which contain the options.

En les pàgines següents, l'autor continua amb l'explicació del model funcional sistèmic, tot i que, a diferència dels creadors del model, concep la frase com a text i el text com a suma de frases (sense la relació inversa) i, com observa Hurtado Albir (2001: 333), aquesta darrera com la unitat de traducció.

Els propòsits de Chesterman en l'obra de 1998 no són oferir una teoria unificada de la traducció, sinó desenvolupar una metodologia de recerca (Chesterman, 1998: 1). Des d'una teorització del sentit, Chesterman es preocupa pels fonaments d'una anàlisi contrastiva, pels criteris que permeten afirmar la similitud dels termes comparats, per la metodologia emprada i utilitza els plantejaments de la gramàtica funcional sistèmica per desenvolupar un model semàntic d'anàlisi que revela un interès dominant per la retòrica.

Finalment, el model que planteja Marco Borillo (2002) presenta una utilitat força directa amb la traducció literària. La primera part d'aquesta obra constitueix un repàs a les teories sobre la traducció literària i remarca el paper de l'escola de la manipulació en l'evolució de la recerca. L'autor destaca la introducció de l'empirisme i la sistematicitat en aquesta branca de la traducció que, anteriorment, havia estat dominada per un cert impressionisme quant a les interpretacions i un caire avaluatiu de les traduccions realitzades que es veien subordinades als originals. En aquest mateix sentit, aquest investigador remarca la introducció en la crítica literària de l'*estilística*, com a estudi de la literatura amb eines lingüístiques.

Íntimament relacionada amb l'estilística literària, l'autor escull elaborar un marc d'anàlisi per a la traducció amb els postulats de la lingüística funcional sistèmica. La relació de tots dos corrents es fonamenta principalment en el fet que l'estilística és un corrent que es planteja minimitzar la subjectivitat en l'anàlisi del text literari, que pretén trobar raons i no intuïcions per a les característiques d'aquests i la seua consideració com a textos literaris amb valor estètic. Paral·lelament, la gramàtica funcional sistèmica planteja que les formes del discurs s'inscriuen en un context d'ús i que en aquest adquireixen una sèrie de funcions que els determinen. Així, pal·lia fins a cert punt un dels problemes de l'estilística que identifiquen Carter i Simpson (1989: 6):

It is a perennial problem, or even dilemma, in stylistics that no reliable criteria can be generated whereby specific functions or effects can be unambiguously attributed to specific formal features of the language system.

En els capítols següents, Marco Borillo (2002) exposa de forma clara i estructurada el seu model, en el qual s'inclouen variacions respecte al plantejat per Halliday (1985) i de vegades es prefereixen els matisos introduïts per algun dels seguidors d'aquest lingüista, com són ara Hasan (1985 *b*) o Martin (1992 *a*).

De la lectura d'aquestes obres, extraïem que el model de Marco Borillo elaborat a partir de la lingüística funcional sistèmica ens ofereix diversos avantatges respecte als objectius que ens plantejàvem a l'inici d'aquest epígraf. Principalment, la introducció de les relacions entre la forma, el contingut i la funció d'aquests dos, de la qual es deriva el tractament *intencional* del text de comunicació per part de l'usuari. Aplicant el model a un corpus representatiu de textos creiem que podrem arribar a tots els objectius plantejats anteriorment.

La relació de categories gramaticals amb categories de sentit i la transformació d'aquestes en categories de funció que remetent al contingut, a l'individu en relació amb altres individus i a la creació de les estructures comunicatives i del text ens planteja un mètode d'observació directa de diverses dimensions del discurs que en altres models queden excloses o diluïdes i que es reserven per a l'observació amb altres mètodes, com ara els de la sociologia. Amb tot, no volem excloure la conveniència de completar aquesta anàlisi amb mètodes d'estudi sociològic per refermar les observacions de la descripció lingüística, i així ho farem en la part descriptiva d'aquest treball.

A més a més, l'adaptació que en fa Marco Borillo (2002) permet introduir també algunes qüestions que inclou el model de Hatim i Mason (1990) i altres corrents d'anàlisi textual, per la qual cosa, al nostre parer, esdevé el model més integrador dels que hem revisat i ens permet aprofitar diverses reflexions entorn del llenguatge jurídic i de la traducció jurídica, molt especialment l'obra de Borja Albi de 2000.

3.4.3. El model d'anàlisi

La lingüística funcional sistèmica planteja un model de descripció en el qual el material sígnic (i el llenguatge com un dels sistemes semiòtics a través dels quals es produeix comunicació) no és l'únic element analitzat. Des d'aquesta perspectiva, els intercanvis lingüístics s'entenen vinculats al seu entorn (situacional i cultural) en una relació concèntrica, a la manera de capes de ceba. Així, una cultura delimitaria les situacions possibles i cadascuna d'aquestes situacions influiria en la selecció i l'organització del material lingüístic que empren els participants. L'anàlisi, per tant, delimita aquests tres àmbits:

1. Context de cultura
2. Context de situació
3. Llenguatge

En tots aquests àmbits, la descripció pot introduir informació procedent d'altres àmbits d'estudi relacionats amb diversos aspectes dels textos, com pot ser la seua adscripció a un àmbit especialitzat de comunicació. En el nostre cas concret, ens serà de gran ajuda combinar-la amb les normes que la comunitat mateixa explicita en qüestions que tenen a veure amb la creació, l'ús i la interpretació dels textos a través de reglaments de caire divers. A més a més, també hem de tenir en compte teoritzacions sociològiques aplicades al dret que, a través de l'observació i la interpretació socials de fets i relacions, han arribat a conclusions de gran utilitat per a la comprensió global dels intercanvis comunicatius en aquest camp. Finalment, hi ha altres models de descripció lingüística amb un espai menys controlat per a la intuïció que han plantejat consideracions diverses al respecte d'aquest llenguatge especialitzat i que ens caldrà reubicar i comprovar en aquest model. A més a més, com hem comentat, en el camp de la traducció i de la traducció jurídica existeixen diverses aportacions que poden integrar-se en aquest model i que ens ajudaran en la comprensió final del gènere.

A continuació exposarem una breu descripció del model d'anàlisi i deixarem la integració en el marc d'aquestes eines complementàries per a l'aplicació que duem a terme en la segona part del treball.

3.4.3.1. Context de cultura

Des del supòsit que un text només té sentit dins d'una cultura, la lingüística funcional sistèmica planteja aquesta dimensió en primer lloc, tot i que el model de Marco Borillo (2002) ho tracta en darrer lloc precisament per la importància que hi confereix com a validació interpretativa de l'anàlisi lingüística. A dins d'aquest context, no s'estableix cap model lingüístic, amb la qual cosa el grau de precisió és menor que en el cas del context de situació (Marco Borillo, 2002: 202), però existeixen diverses propostes per incloure-hi categories que reten compte del màxim espectre possible de la cultura en termes lingüístics.

El concepte de major rellevància en aquest context és precisament el de *gènere* fins al punt que una de les representants del corrent diria que interpretar un text és deduir-ne el gènere (Eggins, 1994: 31). Matisant aquesta afirmació —creiem que sense separar-nos de les intencions de l'autora— podríem dir que la determinació del gènere que rebem és un pas previ per interpretar correctament el text que s'origina en el context de situació, almenys en el cas dels membres plenament socialitzats, com sembla deduir-se del context en què l'autora planteja aquesta afirmació.¹¹⁸ Amb tot, altres autors situen la *ideologia* en un pla superior a aquest.

Quant al model que proposa Marco Borillo (2002), s'hi identifiquen tres fenòmens diferents sense qualificació jeràrquica. L'autor veu en els textos *macrosignes* que permeten l'adscripció de l'ocurrència concreta a gèneres, tipus de textos i ideologies diferents. Com a model sistèmic, aquestes categories presenten relacions entre si, però no es plantegen com a vinculacions deterministes, sinó més prompte com a usos individuals de les possibilitats del llenguatge.

El tret més rellevant del gènere que s'analitza des d'aquest model és l'*estructura esquemàtica* (Martin, 1985: 251), la qual s'explica com «a way of getting from A to B in the way a given culture accomplishes whatever the genre in question is functioning to do in that culture». Semblantment als conceptes de *superestructura* i *macroestructura* de van Dijk (1980) i als *moviments cognitius* de Bhatia (1993), inspirats en la crítica literària, els funcionalistes distingeixen les

---

¹¹⁸ Eggins (1994) planteja també una compravenda en una situació en què la socialització plena seria possible per a un sector molt ampli de la població.

categories a través de les quals es materialitza el text. Aquestes serien passos de sentit que s'esdevenen seqüencialment en el text i que condueixen del punt A al punt B, com ens deia Martin en la cita reproduïda. Aquestes categories es correspondrien amb models lexicogramaticals en el pla de l'anàlisi lingüística, és a dir, a formulacions lingüístiques concretes.

Per a Hasan (1985 a: 63-64), existeixen dos tipus d'estructures esquemàtiques. En primer lloc, tindriem el *potencial d'estructura genèrica*, que seria una abstracció de les diferents ocurrències de sentit i de materialització sígnica que els membres d'una cultura associarien amb el gènere. En aquest potencial apareixerien les combinacions possibles d'elements obligatoris i opcionals relacionats en termes espacials (les seqüències que poden construir) i temporals (la freqüència amb què poden aparèixer). D'altra banda, tindriem *l'actualització de l'estructura genèrica* que faria referència a la materialització del potencial en un text concret.

Les diferències entre aquests dos elements d'anàlisi serien mínimes si el text presenta una *motivació pragmàtica*, és a dir, si l'intercanvi comunicatiu té un objectiu clar, la qual cosa provocaria passos estables quant a l'estructura. En canvi, amb gèneres amb motivacions *interpersonals*, on l'objectiu és la relació social dels participants, l'estructura seria diàfana, tot i que s'hi podrien establir diferents fases de caire general. En aquesta gradació de més a menys fix, Marco Borillo (2002) planteja la dificultat d'establir patrons en gèneres literaris com pot ser la novel·la, de forma que el potencial s'assumeix amb cautela en el marc d'anàlisi de l'autor.

D'altra banda, el model que planteja Marco Borillo (2002: 256 i s.) inclou l'anàlisi de la ideologia en aquest context de cultura, basant-se en Martin (1992 a). L'autor adopta el terme *discurs*, com ho fan Hatim i Mason (1990) i el caracteritza com l'orientació ideològica d'un text que s'inscriu en «la relació entre el context de cultura i el sistema lingüístic» alhora que «determina els contextos de situació» (Marco Borillo, 2002: 257), per tal com no tots els significats possibles d'un sistema lingüístic es troben a l'abast de tothom i els criteris distintius a aquest respecte poden ser l'edat, el sexe, la classe social o el grup ètnic d'adscripció. Així, a través de diverses marques els textos es veuen impregnats d'un component ideològic i el fet que en una mateixa comunitat coexistisquen ideologies dissemblants dona lloc a formes institucionalitzades de comunicació, això és, a textos, on conviuen veus que, en un moment o un altre, han aconseguit certa hegemonia. En el cas que aquests

discursos siguen oposats, es parlaria d'una *dialogia*, en termes bakhtinians, o de *polifonia*, si s'hi identifiquen més de dos discursos (Marco Borillo, 2002: 257). Com a darrera remarca respecte a les possibilitats d'estudi de la ideologia en aquest marc d'anàlisi, ens sembla molt encertat caracteritzar els diferents camps d'ideologia presents en un text com a *eixos de pugna ideològica* (Marco Borillo, 2002: 259).

Creiem que aquesta cita de Simpson, extreta de l'obra *Language, Ideology and Point of View*, pot ajudar-nos a entendre la presència de la ideologia en el text (1993: 6):

As an integrated form of social behaviour, language will be inevitably and inextricably tied up with the socio-political context in which it functions. Language is not used in a contextless vacuum; rather, it is used in a host of discourse contexts, contexts which are impregnated with the ideology of social systems and institutions. Because language operates within this social dimensions it must, of necessity *reflect*, and some would argue, *construct* ideology.

D'altra banda, aquesta formulació nega una part de la descripció que Halliday elabora en justificar el seu model (Halliday, 1985: 63): «Language has evolved to satisfy human needs; and the way it is organized is functional with respect to these needs.» Les *necessitats* respondrien a una concepció funcionalista en la línia durkheimiana, però la incorporació de funcions ideològiques amplia l'espectre per incloure també *interessos*.

En el camp de la traductologia, les reflexions creixents sobre la traducció de la ideologia estudien la posició del traductor al respecte i, de vegades, defensen la intervenció decidida del traductor en un sentit o un altre. Així, per exemple, Lotbinière-Harwood (1991) defensa la reescriptura en femení de literatura traduïda com a forma de reivindicació d'idees feministes. A diferència d'altres reflexions i models d'explicació del fenomen traductor, no plantegem defensar o interdir el control ideològic del traductor sobre el text que tradueix. Els nostres propòsits en l'aplicació de l'anàlisi es limiten a esbrinar si es produeix algun canvi ideològic en la traducció que pot afectar la ideologia de base (la creença constitutiva que els conflictes s'han de solucionar jurídicament) o algunes de les ideologies conjunturalment hegemòniques (el sexisme, per exemple). Així, la racionalitat jurídica, que l'advocat no es planteja, pot veure's a través de l'estudi funcional del text jurídic.

Tot i que alguns autors reclamen aquest mètode com una manera de desmitificar el text, com ho faria Bourdieu amb mètodes sociològics, nosaltres volem esbrinar si aquesta ideologia o ideologies imperants coincideixen amb les que palesen el text traduït. De tota manera, les dades sociològiques ens poden oferir la mesura de fins a quin punt podem jutjar els factors ideològics que el traductor reflecteix en el text de la mateixa forma que ho fariem en la producció textual dels juristes. Aquesta analogia ens indicaria o bé l'assumpció per part del traductor dels valors de la comunitat jurídica o bé la manipulació (més o menys conscient) d'aquests factors per part del traductor que, tot i no compartir-los, els manifesta. En el segon cas, caldrà estudiar també quina seria la relació dels valors del traductor amb la seua producció textual, tant quant a la socialització textual com quant a la reproducció del discurs, ja que els resultats podrien negar-nos l'existència discursiva com a comunitat. Al nostre parer, l'anàlisi textual esdevé insuficient en aquest punt i tan sols podrem resoldre aquesta disjuntiva interrogant directament els traductors jurats.

Un altre dels conceptes que Marco Borillo (2002: 261) incorpora al seu marc d'anàlisi és el de *tipus de text*. Per a l'autor, aquesta és una tercera possibilitat per establir taxonomies textuais i el plantejament que adopta és el de Hatim i Mason (1990). Per a aquests autors, el tipus de text es caracteritza d'acord amb el *focus contextual*, amb trets semblants al *propòsit retòric* de Miller (1984), això és, la finalitat que persegueix l'emissor amb l'intercanvi comunicatiu. Segons aquest criteri de classificació, els textos podrien ser *expositius*, si pretenen exposar o descriure sense avaluar, *argumentatius*, si valoren relacions defensant una tesi (*argumentació directa*) o rebutant la tesi que es planteja en primer lloc (*contraargumentació*), i *instructius*, si volen «controlar la conducta futura del receptor» (Marco Borillo, 2002: 262). L'interès traductològic que aquest i aquells autors veuen en aquest concepte és l'arrelament cultural del format assignat als diversos tipus de text i la seua importància en la consecució del propòsit retòric.

En quart lloc, aquest model ens planteja l'anàlisi de la *intertextualitat*. Després de fer un breu repàs sobre la polisèmia del terme, Marco Borillo (2002) adopta el sentit més genèric com «el conjunt de tots aquells textos el coneixement dels quals se suposa que comparteixen tots els participants en l'intercanvi comunicatiu» (Marco Borillo, 2002: 266). De tota manera, obri el ventall de sentit per establir cinc

dimensions en les quals la traducció i la traductologia es relacionen amb la intertextualitat (Marco Borillo, 2002: 268). Aquestes serien (1) l'al·lusió intertextual, això és, la referència a un altre text, (2) la posició del text en una xarxa d'altres textos que permet reconèixer-lo i assignar-lo a gèneres, discursos, tipus de text, registres, etc., (3) la *coherència intertextual*, o relació entre un original i la traducció respectiva, un terme manllevat de Nord i que per a l'autor no s'allunya gaire de la *fidelitat*, (4) la relació entre diverses traduccions d'un mateix original, i (5) els *metatextos* a què pot donar origen un text en una elaboració posterior, a través de síntesis, ressenyes, crítiques, estudis, etc.

Des d'aquesta concepció, n'estableix una classificació a partir de diferents propostes i en coherència amb el marc d'anàlisi proposat (2002: 267):

- a) el nivell verbal, el més bàsicament lingüístic, que comportaria una relació entre mots no atribuïble a cap dels nivells superiors;
- b) el nivell estructural, on operen les relacions entre textos amb trets estructurals comuns;
- c) el nivell situacional, o del registre, on se situen les relacions entre textos que són manifestacions d'un mateix registre. [...]
- d) el nivell genèric, que alberga les relacions entre textos d'un mateix gènere;
- e) el nivell discursiu, que acomoda els vincles entre textos amb filiació discursiva idèntica o afí;
- f) el nivell tipològic, o de tipus de text, on s'ubicarien les relacions entre textos amb un mateix focus contextual [...]

Un altre objecte d'anàlisi que s'inscriu en el context de cultura són els *referents culturals*. Aquests són conceptes específics d'una cultura (o diverses cultures) que coneixen els membres d'aquesta. La classificació que adopta Marco Borillo (2002: 207) és la de Katan (1999: 45 i s.) i inclou informació relativa a l'entorn (geografia, demarcacions polítiques, clima, espai, construccions, habitatges, vestit, olors, menjar, marc temporal), la conducta, les capacitats i les estratègies, els valors i la identitat.

Una part d'aquests referents culturals serien els *microsignes* (Marco Borillo, 2002: 214-215), un signe que presenta un significat i un significant propis i que s'associa amb un altre signe amb significat i significants diferents i en principi irrelacionables si no és per pràctiques culturalment marcades.

3.4.3.2. Context de situació

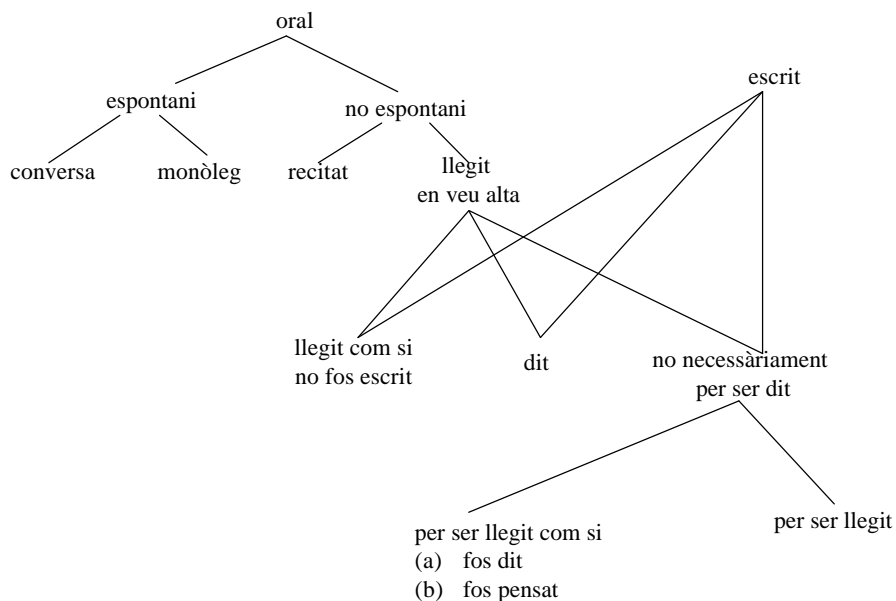
El context de situació esdevé un espai intermedi entre el context de cultura i el llenguatge. Marco Borillo (2002: 63) el diferencia del context de cultura caracteritzant aquest com l'espai més ampli on resideix el conjunt de significats d'una societat i el context de situació com aquest en què té lloc l'intercanvi comunicatiu. Dins d'aquest, s'estableix una altra divisió entre context *intern* i context *extern*. El primer fa referència a l'espai creat al text, un espai fictici amb participants propis, mentre que el segon seria el marc de comunicació que s'esdevé al món real entre emissor i receptor i que pot ser diferent per a uns (de *creació*) i altres (d'*interpretació*). En el cas de textos literaris, aquesta diferenciació és de gran importància, però també ho podria ser en el cas de la traducció jurídica si la traducció al camp jurídic que ens planteja Bourdieu (1987: 186) produeix un context diferent (fins i tot fictici) quan s'intenta seguir el principi de l'*analogia* (situacions similars s'han de legislar i jutjar igual) o quan s'estableixen les *ficcions jurídiques*, per les quals a efectes de l'aplicació d'alguna disposició de les lleis dues circumstàncies diferents es consideren idèntiques (Maley, 1994).

El context de situació es caracteritza a través de la noció de *registre* (que veiem a Halliday, 1984), que pot desintegrar-se en tres variables situacionals amb conseqüències lingüístiques: el camp, el tenor i el mode. El *camp* fa referència a la parcel·la de la realitat social en què s'inscriu el text i sovint es confon amb el *tema*, tot i que aquest seria una part del camp (un o diversos) que se selecciona per fer-la aparèixer materialitzada lingüísticament en un text. El camp pot especialitzar-se i dividir-se en *àrees* que sovint tan sols són distingibles per als experts, és a dir, per a individus amb experiència en el camp. Per caracteritzar-lo, Martin (1992 *a*) i Eggins (1994) filen més prim i hi distingeixen graus diferents de tecnicisme entre els extrems camp *especialitzat* i camp *quotidià*.

Quant al *tenor*, aquest descriu les relacions socials entre els participants de l'intercanvi comunicatiu i es desintegra en tres variables: relacions de poder, contacte o familiaritat i grau d'afectivitat. La relació de *poder* s'explica en termes d'igualtat i desigualtat dins la jerarquia social; el *contacte* o *familiaritat* oscil·laria en termes temporals entre freqüent i esporàdic. Com a últim factor caracteritzador, tindriem el grau d'*afectivitat* o d'implicació afectiva (Marco Borillo, 2002: 71) entre els

participants, el qual podria ser positiu o negatiu i oscil·laria entre una afectivitat alta i una afectivitat baixa.

Quant al *mode* (Marco Borillo, 2002: 72), aquest s'associa sovint amb el canal, en canvi, Martin (1992 *a*) el defineix com el paper que compleix el llenguatge en una interacció determinada i el caracteritza atenent a dues variables: la distància espacial o interpersonal i la distància experiencial. La primera, la distància *interpersonal*, faria referència al grau d'interactivitat que s'estableix entre els participants de l'intercanvi i a la forma en què els canals determinen la interacció. D'altra banda, la distància *experiencial* estaria relacionada amb l'espai existent entre el llenguatge i l'acció social i oscil·laria entre el primer com a creador i constituent de la interacció (llegir poesia) i el llenguatge com a acompanyant de l'acció (jugar als escacs). Basant-se en Hatim i Mason (1990), Marco Borillo incorpora a aquesta anàlisi el grau d'espontaneïtat que existeix en la situació de comunicació i la caracterització del mode de Gregory i Carroll (1978).

Figura 8. Esquema de la variació de mode segons Gregory i Carroll (1978)

Com a darrer element d'aquesta part de l'anàlisi, Marco Borillo (2002), seguint Halliday, McIntosh i Stevens (1964), inclou la caracterització de les varietats dependents de l'usuari i que són inherents a la seua posició geogràfica, històrica i

social (per oposició als diversos components del registre que l'usuari adopta en funció de la situació, i que en conseqüència s'anomenen també *variants d'ús*). Així, els dialectes (varietats diatòpica, diafàsica i diastràtica) es relacionen amb la traducció i es plantegen diverses solucions per a la traducció que també poden servir per a l'anàlisi dels dialectes presents als textos (Marco Borillo, 2002: 80-81):

- a) amb marques/sense marques. [...] La segona opció comportaria la neutralització o anul·lació de la varietat dialectal [...]
- b) amb transgressió/sense transgressió [de la norma lingüística].
- c) naturalitat/convencionalitat. [...] es pot triar [...] entre fer servir els trets típics d'un dialecte particular o, per contra, crear una configuració artificial de trets de diversa índole que no remeta el lector a cap dels prototipus dialectals vigents en la seua cultura.

3.4.3.3. Llenguatge

En l'anàlisi del llenguatge, la lingüística funcional sistèmica estructura la materialització de la comunicació entorn de les variables anomenades *funcions*, *nivells* i *rangs*. Les primeres, les *funcions*, fan referència als significats possibles d'un text que s'actualitzen en el llenguatge a través dels *nivells* i dels *rangs* i es troben, per tant, en un pla superior a aquestes dues categories. Així, aquest corrent veu en les expressions comunicatives tres significats principals que estan presents simultàniament en l'enunciació: són les funcions *ideacional*, *interpersonal* i *textual*. La primera fa referència al contingut de l'intercanvi comunicatiu i se subdivideix en les funcions experiencial, que remet a l'experiència del món per part del parlant, i la lògica, a través de la qual s'expressen les relacions que l'emissor estableix entre conceptes, fenòmens o valors. En la funció interpersonal s'integren els significats relacionats amb els rols dels participants en l'intercanvi comunicatiu, s'assignen papers tant a l'emissor com al receptor i s'expressen actituds i relacions entre aquests. Finalment, la funció textual se centra en la construcció de les unitats de comunicació, és a dir, dels textos que capaciten la transmissió de les altres dues funcions.

D'altra banda, els nivells serien la forma d'articular el significat que representen les tres funcions anteriors i que també es classifiquen en tres estrats:

semàntic (conformat per les tres funcions), *lexicogramatical* i *fonològic* o *grafològic*. Aquests tres nivells estan relacionats jeràrquicament seguint l'ordre exposat de forma que el nivell inferior materialitza el superior i el representa en el discurs. Finalment, els *rangs* constitueixen la descomposició de les estructures lingüístiques en els diferents estrats en els elements (Marco Borillo, 2002: 55).

Així, en el text, com unitat bàsica de comunicació conformat amb el llenguatge, es reflecteixen les tries de l'usuari pel que fa a les tres funcions principals, que són la ideacional, la interpersonal i la textual. La materialització lingüística d'aquestes funcions s'efectua a través dels nivells semanticodiscursiu, lexicogramatical i fonològic o grafològic i dels rangs que els conformen. Les eleccions de l'usuari a aquest respecte es relacionen, a més a més, amb els sistemes de *transitivitat*, *mode* i *tema* que permeten descriure l'estructura de la clàusula, com a àmbit on opera la gramàtica, i explicar la realització lingüística dels tres tipus diferents de significats que representen les tres funcions.

LA COHESIÓ

En el marc d'anàlisi de Marco Borillo (2002), l'anàlisi de la cohesió es planteja separada de l'anàlisi de les funcions per dues raons principals. En primer lloc, l'autor prefereix la claredat expositiva que aquesta reclassificació li assegura, ja que la cohesió no es troba relacionada amb una sola funció, sinó amb totes tres. En segon lloc, el canvi respon a motius de caire científic per tal com l'autor no creu convenient donar la falsa sensació d'anàlisi gramatical a un nivell supraoracional, que excedeix l'àmbit d'estudi de la gramàtica.

En l'estudi de la cohesió, Marco Borillo (2002: 93 i s.) s'ubica en la situació de comunicació plantejada com un intercanvi i va desgranant-ne els diversos elements. En primer lloc, se centra en l'estructura de l'intercanvi a través de la qual s'estableix la negociació entre els participants com a oferents o sol·licitants de béns i serveis (propostes oferents i exhortatives respectivament) o d'informació (proposicions declaratives i interrogatives). La seqüència bàsica de propostes i proposicions és *iniciació* i *contestació*, la qual pot confirmar la iniciació o negar-se a aquesta (Eggins, 1994: 150), i cada pas de la seqüència pot descriure's per a grups de clàusules o, amb més detall, per a les clàusules. Les seqüències s'ajusten a patrons

socialment establerts que s'associen amb determinats tipus d'intercanvis i, per tant, també de models textuais.

Tot seguit, Marco Borillo (2002: 98 i s.) tracta la identificació lingüística dels participants. En aquest sentit, per bé la manera més clara d'introduir-los seria anomenar-los, per no repetir-ne els noms contínuament existeix també un sistema discursiu que és la *identificació*. Aquesta identificació pot establir-se principalment a través de la referència i de la coreferència, que seria la utilització d'una expressió lèxica que remet al participant (la *Ciutat Comtal* per *Barcelona*). El primer mecanisme, la referència, podria dividir-se segons si pertany al context de cultura, al context de situació o al text mateix en referències *homofòriques*, *exofòriques* i *endofòriques*, respectivament. A més a més, aquestes darreres podries ser de natura *anafòrica*, si la referència apareix després del referent, o *catafòrica*, si apareix abans.

A continuació, l'autor tracta les relacions lògiques que s'estableixen a dins del text a través de la *connexió*¹¹⁹ que comprèn les diverses relacions de tipus logicosemàntiques que poden establir-se a dins de les clàusules o entre complexos clausals (Marco Borillo, 2002: 103). El primer que interessa l'autor és distingir diferents tipus de conjuncions atenent a la natura semàntica d'aquestes i, així, parteix de la distinció entre *projecció*, com a relació que s'estableix per la inclusió en una clàusula d'una idea o locució apareguda en una altra, i l'*expansió*, com el fenomen produït quan una clàusula amplia el significat d'una altra. Aquest darrer procediment pot subdividir-se, seguint Martin (1992 a), en aquestes classes de relacions: a) additives: addició, alternança; b) comparativa: similitud, contrast; c) temporal: simultània, successiva, i d) de conseqüència: final, condicional, consecutiva, concessiva, de manera.

Les dues qüestions finals que es consideren en aquest model quant a la cohesió (Marco Borillo, 2002: 104) són la interdependència entre clàusules, que pot produir-se a través de la *parataxi* i de la *hipotaxi*, i la distinció entre conjunció *implícita*, on la relació semàntica és evident però no es materialitza a través de cap mecanisme

---

¹¹⁹ Tot i que al llibre del 2002 l'autor parla de *conjunció* en aquest sentit, arran d'una conversa amb la Dra. Presas, prefereix aquesta denominació per evitar confusions amb la categoria gramatical [comunicació personal].

cohesiu, i *explícita*, on sí que hi ha un mecanisme que assenyala la relació i el tipus de vinculació.

Una darrera qüestió que volem remarcar a aquest respecte és el *valor icònic* de la complexitat gramatical (Marco Borillo, 2002: 105, 109 i s.). Seguint Leech i Short (1981) i Toolan (1990), l'autor concreta la relació funcional entre el significat i les estructures de la parataxi i la hipotaxi amb la major o menor complexitat, incertesa o sofisticació de l'experiència que transmet el text. D'altra banda, s'estableix també una relació d'aquesta natura entre la informació més rellevant, que sol incloure's en les clàusules principals, i la secundària, que apareixeria normalment en les subordinades. Les variacions a aquest respecte podrien entendre's motivades per un efecte retòric o estilístic.

Quant a les relacions que s'estableixen en relació amb la metafunció ideacional, Marco Borillo (2002: 111) tracta la *cohesió lèxica*. Aquesta consisteix en les «xarxes de connexió entre paraules» que poden establir-se a través de mecanismes diferents: la *repetició* de mots, la *sinonímia* (on s'inclouen hiponímia, meronímia i antonímia, entre d'altres), la *col·locació* (com a grup de paraules que concorren sovint en el discurs) i, vinculades amb aquesta, la fraseologia i els jocs de paraules. En el nostre cas, la fraseologia ens suposa un interès fonamental, però no ocorre el mateix amb els jocs de paraules. En canvi, volem situar en aquestes xarxes de connexió l'estudi de la terminologia, que en els textos jurídics esdevé de gran importància.

Quant a la fraseologia, voldríem aprofundir-hi una mica per poder fer-ne l'anàlisi en la descripció del nostre corpus. En primer lloc, destaquem els criteris que s'agafen en diversos estudis a fi de caracteritzar una expressió com una *unitat fraseològica* (UF). Així, en la bibliografia consultada es proposa focalitzar l'atenció sobre diversos aspectes, de forma aïllada o conjunta, per diferenciar les UF. Respecte a aquests criteris, alguns estudis veuen en el compliment dels diversos trets per part de les diferents UF una escala una prototipicitat on les unitats se situen més amunt o més avall d'acord amb les característiques que reuneixen i així es permet diferenciar (Corpas Pastor, 2000) una fraseologia en sentit estricte (amb un grau de compliment molt elevat) i una fraseologia en sentit ampli (amb trets més relaxats). En qualsevol cas, podem distingir tres factors fonamentals que atenen a la *forma*, la *semàntica* i la *pragmàtica* d'aquestes unitats. Així doncs, les UF poden presentar els trets que

apuntem tot seguit i que explicarem breument a continuació (vg. Fillmore, Kay & O'Connor, 1983):

- Criteris formals:
  - Irregularitat sintàctica, fònica, gramàtica o combinatòria;¹²⁰
  - Fixació formal.
- Criteris semàntics:
  - Idiomaticitat;
  - Gramaticalització.
- Criteris pragmàtics:
  - Absència de creativitat;
  - Funcions pragmaticodiscursives.

CRITERIS FORMALS

En primer lloc, les UF poden presentar irregularitats formals que afecten aspectes sintàctics, fònics o gramaticals de la mateixa unitat o, també, que l'afecten en la seua capacitat per combinar-se amb altres elements lingüístics. A més a més, aquestes unitats solen presentar un grau elevat de fixació formal, de manera que en les diverses ocurrencies d'una UF no s'observaria cap alteració (sempre plou *a bots i barrals* i mai *a bot i barral*, per exemple).

CRITERIS SEMÀNTICS

La *idiomaticitat* se sol descriure com la impossibilitat de conèixer el significat d'una UF mitjançant el significat de les parts que la conformen. Tanmateix, Salvador Liern (1995: 17) explica que hi ha expressions que presenten certa opacitat en la codificació i en la descodificació, mentre que d'altres «poden no presentar dificultats interpretatives», malgrat que «exigeixen del parlant una capacitat de reconèixer-les com la «manera convencional» d'expressar determinats significats». Aquesta distinció ens permet ampliar la consideració d'alguns elements lingüístics com a unitats fraseològiques.

¹²⁰ «[...] imposibilidad de conmutar los componentes «léxicos de una UF» (Ruiz Gurillo, 1998: 13).

Pel que fa a la *gramaticalització*, aquest concepte ens servirà per enllaçar el bloc que tractem ara amb el següent, ja que fa referència al canvi que pateix la unitat quan perd valors semàntics, deixa de *significar* per si sola i passa a complir una funció pragmaticodiscursiva, p.ex. la de connector.

CRITERIS PRAGMÀTICS

L'absència de *creativitat* en l'ús de les UF deriva en cert grau de la fixació formal que sovint abasta factors microlingüístics i també macrolingüístics, ja que la UF queda fixada a una unió d'elements lingüístics distribuïts en un ordre determinat però també situats en un moment concret del text. Alhora, la idiomàtica com a mitjà d'inserir una producció textual en una comunitat amb unes convencions determinades força en certa mesura a adoptar la forma convencional i a minimitzar o suprimir la creativitat.

Pel que fa a l'adopció de *funcions pragmaticodiscursives*, com explica Pelegrí Sancho (1998 *a*), aquesta fenomen prové d'una gramaticalització de la UF. D'acord amb Nattinger & DeCarrico (1992), les funcions poden ser:

- a) marcadors d'interacció social que assenyalen diversos aspectes del manteniment de la conversa i dels propòsits de la interacció verbal;
- b) marcadors de tòpics habituals en la interacció quotidiana;
- c) recursos discursius que connecten l'estructura i el sentit del desenvolupament del discurs.

LA FUNCIÓ IDEACIONAL

Respecte a la funció ideacional, això és, la transmissió de l'experiència del parlant, destaca el mecanisme de la *transitivitat* (Marco Borillo, 2002: 131), a través del qual es fa palès a) el tipus de procés que representa la clàusula, b) els participants que hi intervenen i c) les circumstàncies que els envolten. D'acord amb Marco Borillo (2002: 133), a través d'aquest mecanisme es pot donar prioritat a determinats significats (Simpson, 1993: 104), de forma que la transitivitat col·labora activament a focalitzar l'interès en certs temes i al grau de dinamisme d'un text (Hasan, 1985 *a*: 46). En relació amb això, alguns autors (Fowler, 1986) han destacat que les estructures transitives traspuen la *visió del món* (o també *estil mental*) de les comunitats i que les desviacions respecte a les normes que regeixen aquestes

estructures poden traspuar canvis en aquesta visió del món de forma general per a tota una comunitat o de forma local com a remarca d'idiosincràsies.

De processos, n'hi ha molts tipus i, així, podem distingir processos materials, mentals, relacionals, conduccionals, verbals i existencials. En els processos materials, relacionats amb accions físiques, intervenen un *actor* i un *meta*. En els processos mentals, relacionats amb activitats cognitives, de percepció o afecció, els participants serien un *sensor* i un *fenomen*. Pel que fa als relacionals (*portador* i *atribut*), referits a la natura dels participants, es poden subdividir en processos intensius, circumstancials i possessius. Els processos restants tindrien una natura mixta i els conduccionals (*conductor* i *conducta* o *fenomen*) farien referència a la conducta humana (tossir o somiar), els verbals (*dient* i *receptor* o *verb*) consistirien en accions relacionades amb el llenguatge humà i els existencials (*existent*) indicarien l'existència de fenòmens o esdeveniments. Quant a les circumstàncies, aquestes es classifiquen amb una distinció limitada a temps, lloc, manera, causa, acompanyament, matèria i paper, algunes de les quals presenten subdivisions.

Una remarca respecte als participants en relació a la transitivitat és l'ocultació de l'*agència*, a través de la qual s'ometen aquests participants (o s'amaguen amb motius definits) a través de diversos mecanismes (Marco Borillo, 2002: 137-139). Un mecanisme remarcable en aquest sentit és la *nominalització* (Marco Borillo, 2002: 139 i s.), amb la qual un nom relata el procés que habitualment realitzaria un verb. Uns altres mecanismes lingüístics que poden entendre's com a usos adreçats a ocultar l'agència són la passiva (o passiva reflexiva), els verbs impersonals i la utilització de formes no finites (participis, gerundis o infinitius). En altres casos (Calzada Pérez, 1997), l'agència real dels processos s'emascara adoptant agents inanimats que oculten amb motivacions diverses els participants autèntics. Amb tot, però, la presència de la veu passiva també és relativa al sistema lingüístic i uns idiomes poden palesar una freqüència major d'ús d'aquesta estructura sense que hi hàgem d'atribuir per això una motivació ideològica (Calzada Pérez, 1997). També la nominalització pot fer-se servir per tematitzar un element que altrament quedaria en posició remàtica amb motius diferents a l'ocultació de l'agència.

Un altre motiu possible per utilitzar nominalitzacions seria aportar *densitat conceptual* al text. Aquest propòsit es materialitzaria també a través de la utilització de locucions amb funcions gramaticals que incorporen elements lèxics (com ara l'ús

de *d'acord amb* per comptes de *segons*). En molts casos aquests elements lèxicament plens són substantius que contribueixen a conferir un *estil nominal* al text (Borja Albi, 2000).

Finalment, Marco Borillo (2002: 145 i s.) remarca la importància d'estudiar les desviacions possibles de les normes de la transitivitat i, entre aquestes, escull la metàfora entesa en sentit ampli com «el conjunt dels usos figurats del llenguatge» (2002: 145). La importància de la metàfora rau en el fet que aquesta «contribueix a crear una determinada visió del món» (Marco Borillo, 2002: 146) quan l'abast és general (al llarg de tot un text, en un fragment o en les intervencions d'un participant). Aquestes metàfores poden ancorar-se al sistema lingüístic en tres graus diferents (Marco Borillo, 2002: 146). D'una banda, poder ser (1) ocurrències úniques amb una pervivència breu, (2) també poden ser ocurrències úniques que amplien l'àmbit d'ús i aconseguen un estat convencional unit a la literatura (potser podríem afegir en aquest punt altres camps i donar cabuda així a les ficcions jurídiques que planteja Maley, 1994), i, finalment, (3) aquestes ocurrències poden *lexicalitzar-se* i incorporar-se «al repertori semàntic de la llengua» (Marco Borillo, 2002: 147).

En la funció ideacional i, dins d'aquesta, pel que fa a la funció experiencial, volem destacar la importància de la terminologia. Especialment en l'àmbit de comunicació especialitzada, existeix una evolució en què les paraules esdevenen termes en assignar-s'hi un significat conceptualment inscrit en un camp delimitat i sovint reservat per a participants habituals d'aquest registre. Així doncs, l'afirmació que reproduïm tot seguit del funcionalista Maley seria especialment aplicable a àrees amb major antiguitat (Maley, 1994: 22):

[t]he first and most obvious way to regulate a domain of social experience or activity is to develop a specialised and technical vocabulary which will conceptualise the semantic field as a set of related terms which articulate it by means of superordinate and hyponymous terms, and fixed or semi-fixed collocations. [...] Technical language in the sense of words with fixed and definite meaning is generally considered to be one of the most distinctive features of legal discourse in general.

Volem afegir respecte a aquesta cita que en un dret formal com el que vivim actualment aquestes definicions de camp han d'establir-se a través de manifestacions

explícites i fixes, és a dir, s'han de fer paleses en textos (normalment legislació o jurisprudència).

LA FUNCIO INTERPERSONAL

La funció interpersonal ens permet veure el paper que adopta el parlant en la comunicació i el que assigna als altres participants i en el discurs es materialitza a través del *mode*.

Partint de la concepció del llenguatge en ús i de la clàusula com a intercanvi (de béns i de serveis, en el cas de *propostes*, o d'informació, en el cas de *proposicions*), Halliday (*apud* Marco Borillo, 2002: 97) identifica quatre funcions de parla inscrites en la funció interpersonal. Aquestes serien:

1. Declaració: el parlant dóna informació.
2. Preguntes: el parlant demana informació.
3. Oferiments: el parlant dóna béns i serveis.
4. Ordres: el parlant demana béns i serveis.

Aquestes funcions de parla solen codificar-se amb estructures gramaticals típiques que conformarien el *mode*. Així, Eggins (1994: 153) estableix una correlació entre funcions de parla i els modes típics que les realitzen:

Funció de parla	Mode clausal habitual	
declaració pregunta ordre oferiment	declaratiu interrogatiu imperatiu interrogatiu modulad	iniciadors
resposta reconeixement acceptació agraïment	declaratiu el·líptic declaratiu el·líptic clàusula menor clàusula menor	contestacions

Taula 13. Funcions de parla i realització típica a través del mode (adaptat d'Eggins, 1994: 153, i Marco Borillo, 2002: 162)

Quant a l'actitud, Poynton (1985) afirma que el tenor es realitza lingüísticament a través de la reciprocitat d'elecció. Si els participants de l'intercanvi es troben en un estat d'igualtat social respecte al *poder* que vèiem en el context de situació, tots dos mostraran el mateix tipus de seleccions quant a pronoms o vocatius (*tu* i *vostè*, ús de fórmules de tractament, utilització de nom i cognoms), mentre que sent desigual les opcions lingüístiques també divergiran i es correspondran amb opcions institucionalitzades per als llocs respectius en la jerarquia social (Martin, 1992 a: 528). Pel que fa als vocatius, també esdevé determinant la freqüència del contacte (Poynton, 1984), ja que amb contactes freqüents, la tendència seria a utilitzar àlies o transformacions dels noms propis (com podrien ser, en català, Pep, Cesc, etc.). Marco Borillo explica aquesta freqüència de contacte en termes de familiaritat (2002: 163).

Encara a dins de la realització del mode, trobem la *modalitat* que es defineix com la «[c]ategoria gramatical que serveix per a expressar actituds intermèdies entre dos extrems de certesa absoluta (el sí i el no absoluts)» (Marco Borillo, 2002: 298). Lingüísticament, aquesta categoria es materialitza a través de l'operador verbal que forma part de l'element finit del mode o per mitjà d'un adjunt modal (Marco Borillo, 2002: 161). En qualsevol cas, les marques modals ens indiquen l'autoritat dels agents o la seua presència. Quant a l'estructura que la modalitat presenta en un text, es poden estudiar tres variables (Marco Borillo, 2002: 166 i s.): els *tipus* de modalitat, els *elements* lingüístics que la realitzen i l'*orientació*.

En primer lloc, Marco Borillo (2002: 166) remarca la importància de la distinció de Simpson (1993) entre la modalitat relacionada, d'una banda, amb processos cognitius que tenen a veure amb la veritat o la falsedat de l'enunciat tal com la percep el parlant (modalitat *epistèmica*) i, de l'altra, amb processos afectius en què el parlant sent (o no) obligació o inclinació cap al que diu (modalitat *deòntica*). En aquest darrer cas, la inclinació remet sempre al mateix parlant, mentre que l'obligació fa referència a sentiments orientats cap a altres fenòmens o persones.

En segon lloc, la modalitat s'expressa a través de diversos elements lingüístics i en aquest cas l'autor remet a Fowler (1986: 131-132, 136) i hi afegeix el darrer element al qual es refereix el mateix Fowler en un altre moment per tal d'introduir els substantius en aquest moment de l'anàlisi (Marco Borillo, 2002: 166-167):

- a) verbs auxiliars modals (operadors verbals que formen part de l'element finit per a Halliday);
- b) adverbis modals o oracionals (adjunts modals);
- c) adjectius i adverbis avaluatius;
- d) verbs de coneixement, predicció, avaluació;
- e) oracions genèriques (amb una sintaxi semblant a la dels proverbis i les lleis científiques);
- f) *verba sentiendi*, o mots que denoten sentiments, pensaments i percepcions.

Quant a les estructures de modalitat creades a través de l'orientació, Marco Borillo cita Simpson (1993: 55 i s.), el qual en distingeix de tres tipus: orientació positiva, negativa i neutra. Lingüísticament, la modalitat positiva es realitza a través d'una profusió d'operadors modals, adjectius i adverbis avaluatius i *verba sentiendi* que centren l'atenció en les obligacions, les inclinacions o els desigs del parlant; la modalitat negativa no presenta operadors modals afectius sinó que es prefereixen els processos cognitius que es realitzen a través d'auxiliars modals amb valor epistèmic, adverbis modals i verbs de predicció i coneixement, amb la qual cosa s'aconsegueix un efecte de confusió o incertesa i la impressió que el subjecte es troba alienat; per últim, la modalitat neutra seria l'absència o rellevància escassa d'aquests elements modalitzants en termes quantitativs, però no qualitativs, ja que se suprimeix l'efecte subjectiu i apareixen enunciats revestits d'objectivitat.

En el nivell semanticodiscursiu del llenguatge, directament relacionat amb la caracterització del tenor i del contacte institucional, Poynton (1985) parla dels principis de *proliferació* i de *contracció*. En el primer cas, les opcions temàtiques dels interlocutors seran més o menys àmplies atenent a la freqüència del contacte (major freqüència, major ventall temàtic). D'altra banda, pel que fa a la contracció, es podran assumir coneixements compartits sobre un mateix tema o s'hauran d'explicitar moltes qüestions relacionades amb aquest segons si el tema ha aparegut més o menys vegades en les interrelacions prèvies (actuals o suposades), la qual cosa és directament proporcional amb la freqüència del contacte.

Un principi de realització que identifica Martin (1992 a: 533) en relació amb el grau d'afecte entre els participants seria l'*amplificació*, a través de la qual l'emissor

insistiria a reiterar significats afectius fins assolir el volum adequat (com a exemple, podríem plantejar «la cosa més grandiosa, més meravellosa i més impressionant» o «una monstrositat repugnant, espantosa, aterridora, esglaiadora»).

LA FUNCIO TEXTUAL

Per a Marco Borillo (2002: 181 i s.), la funció textual «estableix vincles del text amb si mateix i amb el context». En aquesta funció el text queda tramut per dos tipus d'estructures: l'estructura temàtica i l'estructura informativa. La primera s'estableix a través de la seqüenciació de temes, o punts de partença de la clàusula, i remes, o part del missatge que succeeix el tema. Quant a l'estructura informativa, aquesta es conforma per l'encadenament d'informació nova i d'informació coneguda (o elements *donats*). En aquesta segona estructura, informació nova seria aquella que no es coneix ni es dedueix a través del context ni del cotext de l'intercanvi comunicatiu. Combinant les dues estructures, Marco Borillo (2002: 183) ens indica que en condicions normals el tema coincideix amb l'element donat, mentre que el rema seria l'element nou. Això no obstant, existeixen diversos patrons, diferents *mètodes de desenvolupament* (Martin, 1992 a: 434) que es caracteritzen a través d'aquestes dimensions (Marco Borillo, 2002: 183):

- a) la progressió temàtica;
- b) les relacions semàntiques entre els temes;
- c) la importància relativa i la naturalesa dels temes marcats;
- d) els principis de focus final i pes final.

La progressió temàtica fa referència als esquemes que segueix la successió de temes i remes. Les relacions semàntiques entre els temes fa referència a la distribució del contingut experiencial en els temes i que pot informar-nos de l'orientació que presenta el text, és a dir, dels intents per guiar el lector d'una forma o d'una altra. En tercer lloc, l'autor destaca la variació respecte a la sintaxi habitual de la clàusula a fi de *marcar* un element transformant-lo en el tema. En aquest sentit, existeixen mètodes diversos, com ara ús de clàusules hipotàctiques precedint la clàusula principal i també la nominalització. En darrer lloc, l'autor tracta dos principis que responen a la forma habitual de presentar la informació en anglès. El principi de focus final consisteix a anteposar la informació donada a la nova, mentre que el de

pes final respondria a la tendència de situar al final de la clàusula els elements estructurals de major complexitat. En aquest sentit, però, existeix una gran flexibilitat i aquests dos principis tan sols indiquen una tendència de la llengua.

3.4.3.4. Elements cognitius

Tot i que en aquest treball no ho tractarem amb detall, no podem oblidar la crítica de De Beaugrande a la lingüística funcional sistèmica en relació amb enfocaments cognitius d'anàlisi textual com el que plantegen van Dijk i Kintsch (1983). Així, de Beaugrande afirma (1993: 16-17):

We should enrich the mainly sociological approach proposed by Halliday and his associates with a psychological one, which [...] he rejected. The compromise will be unavoidable because the social manifestations and situation types by themselves cannot provide all the criteria we need, and because the criteria they do provide require interpretation. This interpretation cannot be left up to the linguists or analysts alone, but must be traced in terms of the operations people in general carry out when processing discourse types.

Al nostre parer la feblesa és superable si considerem que els funcionalistes sistèmics veuen entre el llenguatge materialitzat i la producció d'aquest una relació bidireccional. Les funcions no sols *poden veure's* a través de la materialització textual, sinó que la *condicionen*. Amb això, el funcionalisme de l'Escola de Sidney integra una perspectiva cognitiva que caldria desenvolupar, però, amb mètodes experimentals que busquen captar els mecanismes de producció i recepció dels textos en les diferents cultures. En l'àmbit de la traductologia, aquesta branca d'estudis avança constantment (Muñoz Martín, 1995, Danks, Shreve, Fountain i McBeath, 1997, Hurtado Albir, 2001: §VI, entre d'altres).

3.5. Recapitulació

En aquest capítol hem volgut plantejar una reconceptualització de la noció de gènere discursiu que fonamente una investigació sobre el gènere en la traducció jurídica i que s'adapte al màxim a les necessitats d'aquesta branca de la traducció. Amb aquest fi, hem estudiat alguns conceptes afins (*convenció, cultura, comunitat* i

esquema) i hem plantejat tres nivells definitoris (nivell cultural, cognitiu i discursiu), contemplats en estudis previs sobre la noció (vegeu el capítol anterior). D'una banda, quant al nivell cultural de l'anàlisi, hem oferit un panorama general de les diverses interpretacions de la cultura i hem adoptat la que ens semblava més beneficiosa per al nostre estudi, ja que ens permetia establir correlacions amb el gènere i tenir en compte en l'anàlisi una gamma d'elements de major abast. Des de la dimensió cognitiva, s'ha volgut justificar la utilitat del gènere per a la traductologia aplicada, com a instrument essencial per a la socialització secundària del traductor i, amb això, situar aquest objecte d'estudi com a interès cabdal de la branca descriptiva de la disciplina. Finalment, el nivell discursiu ens ha servit per identificar l'orientació semiòtica que proposen diversos estudis aplicats a la traducció i per plantejar possibilitats d'anàlisi que es materialitzen en el model que proposa Marco Borillo (2002). En aquest sentit, hi hem dedicat una atenció detallada atès que l'aplicarem en capítols posteriors de la segona part d'aquest treball.

Finalment, oferim un esquema en què es reflecteixen les diverses qüestions estudiades.

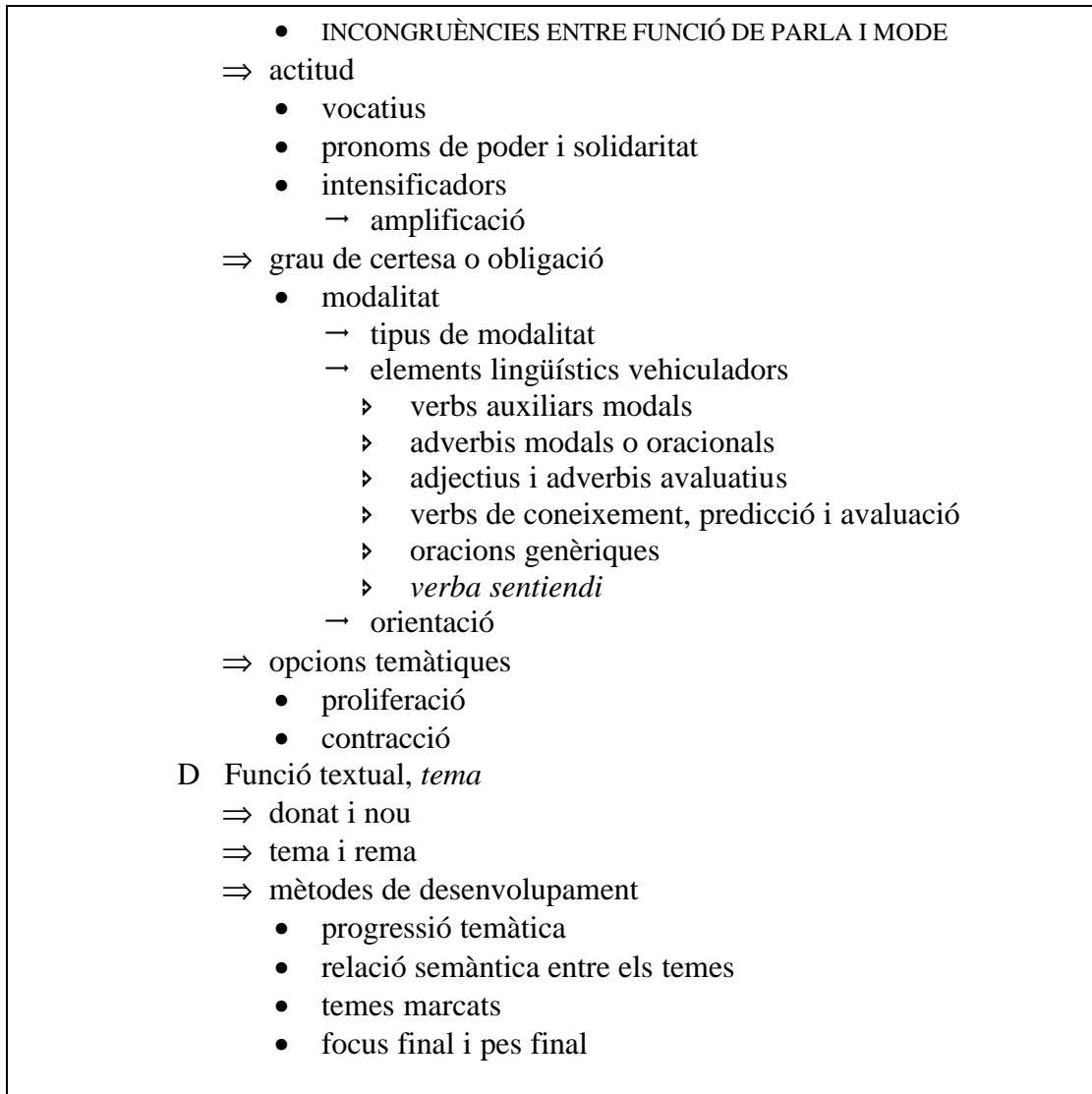
1. CONTEXT DE CULTURA
<ul style="list-style-type: none"> A Gènere <ul style="list-style-type: none"> ⇒ estructura esquemàtica <ul style="list-style-type: none"> • categories • models lexicogramaticals   B Discurs C Tipus de text D Intertextualitat E Referents culturals <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Microsignes culturals
2. CONTEXT DE SITUACIÓ
<ul style="list-style-type: none"> A Context <ul style="list-style-type: none"> ⇒ intern ⇒ extern <ul style="list-style-type: none"> • de creació • d'interpretació   B Registre <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Camp (i àrees)

- especialització o tecnicisme
- ⇒ Tenor
  - relació de poder
  - familiaritat
  - afectivitat
- ⇒ Mode
  - distància interpersonal
  - distància experiencial
  - espontaneïtat
  - oral / escrit, etc.
- C Dialectes i idiolecte

3. LENGUATGE

- A Cohesió
  - ⇒ negociació
    - estructura dels intercanvis
  - ⇒ identificació dels participants
    - coreferència
    - referència
      - endofòrica
        - ▷ anafòrica
        - ▷ catafòrica
      - exofòrica
      - homofòrica
  - ⇒ relacions lògiques
    - naturalesa de la relació logicosemàntica: conjunció
      - nivell clausal/textual
      - expansió (natura semàntica)
        - ▷ additiva: addició, alternança
        - ▷ comparativa: similitud, contrast
        - ▷ temporal: simultània, successiva
        - ▷ de conseqüència:
          - ‡ final
          - ‡ condicional
          - ‡ consecutiva
          - ‡ concessiva
          - ‡ de manera.
      - projecció
        - ▷ reproducció directa
        - ▷ reproducció indirecta
    - interdependència entre clàusules
      - ▷ parataxi
      - ▷ hipotaxi
    - implícita/explicita
  - ⇒ relacions ideacionals

- cohesió lèxica
  - repetició
  - sinonímia
    - ▷ hiponímia
    - ▷ meronímia
    - ▷ antonímia
  - col·locació
  - terminologia
  - fraseologia
- B Funció ideacional, *transitivitat*
  - ⇒ Estructures transitives
    - tipus de processos
      - material
      - mental
      - relacional
        - ▷ intensiu
        - ▷ circumstancial
        - ▷ possessiu
      - conduccional
      - verbal
      - existencial
    - participants
      - actor + meta
      - sensor + fenomen
      - portador + atribut
      - conductor (+ conducta) (+ fenomen)
      - dient (+ receptor) (+ verb)
      - existent
    - circumstàncies
      - temps
      - lloc
      - manera
      - causa
      - acompanyament
      - matèria
      - paper
  - ⇒ Veu passiva
  - ⇒ Nominalització
  - ⇒ Metàfora
    - privada o innovadora
    - convencional
    - lexicalitzada
- C Funció interpersonal, *mode*
  - ⇒ estructura de la clàusula
    - declaració
    - pregunta
    - ordre
    - oferiment

Figura 9. Esquema dels elements d'anàlisi plantejats

